НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФСЬКИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ НАУК

20 *років*

Матеріали підсумкової
науково-методичної та дослідницької діяльності
професорсько-викладацького складу кафедри

УДК 351(477.74)+94(477.74)](092)
К 30
ББК 67.9(4Укр)301я43+74.5(4Укр)я43

К 30 **Кафедра** філософських та соціально-політичних наук. 20 років: Матеріали підсумк. наук.-метод. та дослід. діяльності проф.-виклад. складу каф. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. – 198 с.

Видання присвячено двадцатиріччю існування кафедри філософських та соціально-політичних наук ОРІДУ НАДУ при Президентові України. У ньому відображені результати наполегливої праці науково-педагогічних працівників кафедри з розвитку вітчизняної теорії та практики державотворення, професійного навчання державно-управлінських кадрів, творчих зв'язків між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю. У виданні також визначені перспективи діяльності кафедри, спрямовані на покращення підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців, приведення программ навчання у відповідальність із сучасними потребами державного управління, поглиблення соціально-гуманітарного та культурного рівня майбутніх управлінців.

ББК 67.9(4Укр)301я43+74.5(4Укр)я43

© Кафедра філософських
та соціально-політичних наук, 2016.
© ОРІДУ НАДУ
при Президентові України, 2016.

Професорсько–викладацький склад кафедри 2016 року

Якубовський Олексій Петрович	завідувач кафедри кандидат історичних наук, професор, Заслужений працівник народної освіти України
Драгомирецька Наталія Михайлівна	доктор наук з державного управління, професор
Овчаренко Світлана Володимирівна	доктор філософських наук, професор
Гансова Емма Августівна	доктор філософських наук, професор
Воронов Олександр Ігорович	кандидат психологічних наук, доцент
Корвецький Олександр Дмитрович	кандидат медичних наук, доцент
Курносенко Лариса Володимирівна	кандидат економичних наук, доцент
Літвак Акім Ізраїлович	кандидат медичних наук, доцент
Овчаренко Юрій Олексійович	кандидат психологічних наук
Ростіянов Богдан Юрійович	кандидат філологічних наук, доцент
Савченко Яків Андрійович	кандидат історичних наук, доцент
Сокур Наталя Володимирівна	кандидат політичних наук, доцент
Титаренко Любов Миколаївна	кандидат політичних наук, доцент
Яковлева Лілія Іванівна	кандидат політичних наук, доцент
Яценко Володимир Архипович	кандидат наук з державного управління, доцент
Липовська Світлана Олексіївна	старший викладач, магістр державного управління

Привітання

Директора ОРІДУ НАДУ
при Президентові України

Миколи Михайловича Іжі

Вельмишановні колеги, дорогі друзі!

Кафедра філософських та соціально-політичних наук ОРІДУ зустрічає своє 20-річчя. Здавалося б, це небагато для кафедри вишу. Але з іншого боку – багато, ще й як багато! Зважаючи на кількість і якість зробленого за два десятиліття!

На мою думку, викладачі кафедри дбають про постійне покращення якості організації навчального процесу та наукової роботи, намагаються правильно обирати стратегію і тактику викладання та наукової діяльності; недарма у професорсько-викладацького складу кафедри такий високий інтелектуальний і творчий потенціал, який реалізується в інноваційні підходи до розв'язання актуальних питань сьогодення.

За час існування кафедри підготовлено та захищено 5 докторських та 18 кандидатських дисертацій, що свідчіть про гідну підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів. Крім того, знаю, що викладачі вашої кафедри підтримують постійні науково-практичні зв'язки з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування Одеської області.

Протягом 20 років під керівництвом професора Олексія Петровича Якубовського – почесного доктора НАДУ при Президентові України, почесного доктора Інституту вищої освіти АПН України, Заслуженого працівника народної освіти України – професорсько-викладацький склад кафедри бере активну участь у підготовці базових підручників, навчальних посібників, фахових монографічних видань, тематичних збірників, проведенні численних науково-комунікативних заходів.

Ми пишаємося, що в історію кафедри зробили свій плідний внесок: засновник Української академії політичних наук доктор філософських наук, професор А. П. Чередниченко, досвідчені педагоги – професор Д. С. Шелест, доценти В. І. Светлічний, І. Л. Росколотько! Продовжує брати участь у виховній діяльності, наставництві молоді легендарний ветеран Великої Вітчизняної війни Яків Андрійович Савченко – якому зовсім не-

давно виповнилося вже 92 роки! Саме з лав вашої кафедри розпочали свій шлях у науку відомі нині вчені інституту та Національної академії, керівники інституту професори П. І. Надолішній, С. Є. Саханєнко, Л. Л. Приходченко, М. П. Попов, С. К. Хаджирадєва!

Ніколи не забуваю про те, що і я розпочинав власний викладацький шлях в інституті доцентом вашої кафедри!

Хочу відзначити, що кафедра сумлінно виконує своє призначення – забезпечує гуманітарну складову професійної підготовки діючих сучасних і майбутніх управлінців, навчає їх основам справжнього філософського мислення, правильному розумінню сутності гуманітарної та культурної політики держави.

За всіма здобутками кафедри стоїть насамперед самовіддана робота її засновника, завідувача – професора Олексія Петровича Якубовського, а також відповідальна й творча праця кожного із членів вашого колективу!

Глибоко вдячний вам, шановні колеги, за те, що кожен з вас щоденно вкладає у свою роботу душу й серце! Ви гідно відповідаєте на всі сучасні виклики, для цього у вас достатньо потенціалу. Символічно, що ваш ювілей співпав із 25-річчям незалежності України!

Ще раз щиро вітаю вас із ювілеєм кафедри! Зичу всім міцного здоров'я, миру та злагоди, стабільності та добробуту, подальших плідних успіхів у справі підготовки публічних управлінців, служіння народу України!

Привітання

кандидата історичних наук, доцента,
почесного викладача кафедри філософських
та соціально-політичних наук,
ветерана Великої Вітчизняної та Другої світової
воєн, захисника м. Одеси,
автора 3-х книг про буремні часи війни

Якова Андрійовича Савченко

Дорогі колеги, слухачі та студенти, вітаю вас з 20-річчям з дня утворення кафедри філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управліня Національної академії державного управління при Президентові України!

Мої роки наукової праці на кафедрі – кращі роки мого життя, що давали наснагу, творчість, бадьорість духу. Це був важливий і тривалий етап цікавого пізнавального життя!

Щиро вітаю професорсько-викладацький склад, співробітників та особисто завідувача кафедри Олексія Петровича Якубовського із 20-річчям від дня заснування кафедри філософських та соціально-політичних наук!

Запевняю, що за час роботи в ОРІДУ НАДУ ми, старше покоління, формували не лише професійні знання студентів і слухачів, але й намагалися виховувати молодь, докладали зусиль для особистісного розвитку молодого покоління, посилювали патріотичне світовідчування молодих людей та дівчат.

Хотілося б нагадати, що немає сили могутнішої, ніж знання, а людина, озброєна знаннями і умінням їх застосувати — це вже професіонал з великої літери! Це говорю я, ветеран війни, ветеран праці на викладацькій ниві.

Дякую долі, що мені випала велика честь працювати з відомими вченими, добрими й гарними людьми!

Бажаю подальших творчих успіхів, зичу всім вам міцного здоров'я, добра і щастя та подальшого процвітання!

Привітання

кандидата філософських наук, доцента

Ірини Леонідівни Росколотько

Дорогие коллеги и друзья!

В дни славного юбилея кафедры философских и социально-политических наук присоединяюсь к вам и вспоминаю трудный и интересный путь нашего становления и развития. Мы вместе вполне достойно прошли этот путь и выпустили в профессиональную жизнь огромное количество специалистов, которые, хочется верить, были причастны только к позитивным переменам в жизни нашей Украины.

Сквозь конфликты, войны, разочарования все равно пробиваются ростки новой, другой жизни, свободного сознания, независимого мышления, самостоятельных и активных способов поведения. Мы отчетливо понимаем, что новые условия жизни выдвигают принципиально иные требования к людям, принимающим управленческие решения, а значит, – иные требования к качеству и содержанию их знаний и способам их подготовки. Вот почему хочется пожелать дорогим коллегам, прежде всего, удержать интерес к своей работе, при этом ориентируясь на изменившиеся, новые потребности. Это невероятно трудно, и наверное такие философские качества, как сомнения и неудовлетворенность могут оказаться здесь полезными – стимулировать собственное совершенствование и саморазвитие.

Хочется пожелать интересных, творческих, активных студентов, магистрантов, аспирантов, чтобы взаимодействие с ними никогда не оказывалось бесцельным и напрасным. Конечно, хочу пожелать осуществления наших надежд на лучшую, достойную, мирную и успешную жизнь в нашей стране, городе, коллективе; везения и удачи – этого тоже часто не достаёт.

В эпоху античной культуры говорили:"Эллины ищут знаний, а иудеи – чуда", Так хочется, чтобы в нашей жизни они, наконец-то, соединились...

Привітання

кандидата політичних наук,
доцента кафедри кафедри філософських
та соціально-політичних наук

Любові Миколаївни Титаренко

Шановні колеги, слухачі та студенти!

Щиро вітаю вас та фундатора О.П. Якубовського, завідувача кафедри філософських та соціально-політичних наук в ОРІДУ НАДУ з 20-річним ювілеєм!

Як члени колективу, так і я особисто пишаємося тим, що нам випала можливість працювати О.П. Якубовським і досягати разом професійних звершень. Самовіддана праця, патріотизм, доброчесність на всіх щаблях викладацького наукового шляху заслужили шану як всього колективу так і слухачів, студентства, громадськості.

Мої роки наукової праці на кафедрі – найбільш значимі роки мого життя, що дають впевненість, творчу наснагу, бадьорість духу. Ці складові і на сьогодні залишаються важливим етапом цікавого різностороннього та пізнавального професійного поступу.

Разом зі щиросердечними вітаннями з нагоди 20-річчя бажаю славетній кафедрі філософських та соціально-політичних наук зберегти наукові устремління до великих звершень. Зичу міцного здоров'я, щасливого довголіття та всіх благ!

Привітання

начальника управління підвищення кваліфікації кадрів ОРІДУ НАДУ при Президентові України

Світлани Олексіївни Липовської

Управління підвищення кваліфікації кадрів ОРІДУ НАДУ при Президентові України вітає кафедру філософських та соціально політичних наук з 20-ти річчям. В умовах трансформації українського суспільства для успішного проведення управлінських реформ важливо розробити нову парадигму управлінської теорії та практики, підгрунтям яких повинен стати людиноцентричний підхід. Питання, якими опікується кафедра, – це гуманізація внутрішньоорганізаційних відносин як основа реального управлінського лідерства для органів державного управління та місцевого самоврядування.

Щорічно в управлінні підвищують кваліфікацію більше 2 тисяч посадовців, для яких активізація особистісного потенціалу, розвиток світогляду, створення позитивних цінностей в управлінні, культура взаємовідносин – найважливіші завдання. Саме в цьому кафедра сприяє роботі управління, забезпечуючи постійну участь викладачів у семінарах.

Колектив управління та слухачі дуже вдячні завідувачу кафедри Якубовському О.П., викладачам – Овчаренко С.В., Драгомирецькій Н.М., Яковлєвій Л.І., Корвецькому О.Д. та всім колегам. Бажаємо щоб досвід, величезний творчий та інтелектуальний потенціал викладачів кафедри завжди примножувався у справі підготовки фахівців та збереження найкращих традицій державного управління.

Впевнені у подальшій плідній співпраці!

Привітання

кандидата політичних наук,
доцента кафедри державно-правових дисциплін
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Олени Володимирівни Мошак

Шановні колеги! Дорогі друзі!

З великим задоволенням долучаюся до поздоровлень колективу нашої кафедри з нагоди її ювілею. Кажу «нашої», бо саме з нею пов'язані початок та значна частина мого професійного життя, моє становлення як викладача. Мені приємно згадувати роки нашої спільної роботи, чудовий колектив та дружнє спілкування. Всім, чому я навчилася у професії, я завдячую саме Вам, шановні колеги.

Окремі привітання та слова глибокої вдячності хочу сказати людям, яких я вважаю носіями кращих університетських традицій та своїми вчителями: Олексію Петровичу Якубовському, Дмитру Сергійовичу Шелесту, Зінаїді Василівні Балабаєвій, Еммі Августівні Гансовій, Ірині Леонідівні Росколотько. Саме вони створювали цю кафедру, демонструючи нам, тоді молодим викладачам, високі професійні стандарти, креативність та здатність до сприйняття нового. Завдяки особливій атмосфері, в якій поєдналися традиційність та новаторство, досвід старшого покоління та ентузіазм їхніх учнів нашим чудовим колективом було підготовлено сотні магістрів та бакалаврів у сфері публічного управління, які, сподіваюсь, зроблять значний внесок у розвиток Української держави.

Щиро бажаю своїм колегам наснаги продовжувати цю справу на такому ж високому рівні, розумних, зацікавлених слухачів і студентів та, головне, задоволення від результатів своє праці. З ювілеєм, кафедро!

Поздоровлення кафедри від випускників різних років

Наталя Заболотна

директор Департаменту
соціальної та молодіжної політики
Вінницької облдержадміністрації,
випускниця кафедри філософських
та соціально-політичних наук

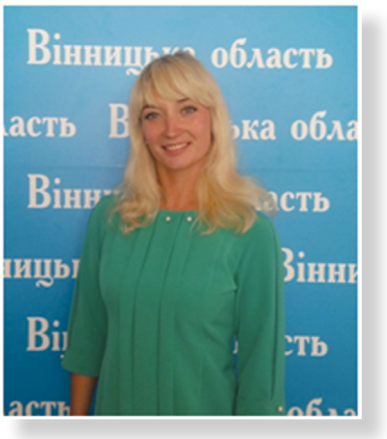

Щиро вітаю викладачів, студентів, випускників кафедри філософських та соціально-політичних наук ОРІДУ НАДУ при Президентові України з ювілейною датою!

Кафедра філософських та соціально-політичних наук ОРІДУ НАДУ уже 20 років перетворює талановитих та здібних особистостей в магістрів державного управління. Знання та вміння, отриманні слухачами кафедри під час навчання дозволяють нам бути ефективними управлінцями та на практиці вносити свій вклад в реалізацію стратегічних пріоритетів соціально-економічної політики та гуманітарного розвитку суспільства, сприяють самореалізації та успішному кар'єрному зростанню.

Знаю, що у своїй практичній діяльності завжди можу розраховувати на професійну допомогу та підтримку з боку керівництва й викладачів кафедри, що додає мені впевненості щоденно з високою відповідальністю компетентно здійснювати управлінську діяльність.

Щиро вітаю та зичу професорсько-викладацькому складу, слухачам та випускникам ОРІДУ НАДУ при Президентові України щастя, здоров'я, успіхів, наснаги та нових творчих звершень, професійних досягнень!

Горда нести почесне звання випускниці Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Лариса Попова

директор Департаменту соціальної політики
Вінницької міської ради

Вітаю професорсько-викладацький склад, слухачів, студентів, випускників, з 20 річницею створення кафедри філософських та соціально-політичних наук, випускницею якої я мала честь бути!

За роки, що минули, вами підготовлено сотні висококваліфікованих фахівців, які наразі працюють в усіх куточках нашої держави. Довгий і славний шлях вашої кафедри – це яскравий приклад самовідданої праці колективу, якому притаманна талановитість, висока професійність та вміння долати труднощі, яких вистачає в усі часи. Довіра до влади починається з державного службовця, який відіграє роль посередника між нею і народом. І вже двадцять років кафедра гідно виконує поважну місію – професійну підготовку принципово нової формації управлінців, що займають високі посади в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Бажаю викладачам кафедри успішного досягнення поставлених цілей. Нехай надійними супутниками вам будуть невичерпна творча енергія й наснага!

Бондарева Ліна Володимирівна

заступник директора Департаменту охорони здоров'я Херсонської обласної державної адміністрації, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету

Щиросердно вітаю з ювілеєм колектив кафедри філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Сьогодні складно уявити розвинену і конкурентоспроможну державу без високопрофесійних управлінців. Найбільш чутливою сферою управління є соціальна, яка включає соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, культуру та інші галузі. Саме кафедра філософських та соціально-політичних наук готує сучасних фахівців у згаданих вище сферах.

Випускниками кафедрі філософських та соціально-політичних наук є і мої колеги: начальник відділу лікувально-профілактичної допомоги населенню Департаменту Холодняк Інна Вікторівна, яка тепер очолює Херсонську обласну дитячу клінічну лікарню та головний спеціаліст відділу лікувально-профілактичної допомоги дітям і матерям, фармацевтичного контролю Департаменту Карчевич Тетяна Євгенівна, яка працює на посаді головного лікаря обласного будинку дитини.

З глибокою повагою та вдячністю згадуємо завідуючого кафедрою – засновника інституту та його першого директора, професора, почесного доктора НАДУ при Президентові України, Заслуженого працівника народної освіти України Олексія Петровича Якубовського, наших викладачів професора Емму Августівну Гансову, професора Наталю Михайлівну Драгомирецьку, професора Світлану Володимирівну Овчаренко, професора Зінаїду Василівну Балабаєву, доцента Ірину Леонідівну Росколотько, доцента Богдана Юрійовича Ростіянова.

Особливі слова вдячності висловлюю моєму науковому керівнику – Олександру Дмитровичу Корвецькому за постійну увагу, вимогливість та підтримку наукових пошуків.

Бажаємо Вам завжди відчувати добрий настрій, невичерпне джерело енергії, сил та оптимізму.

Ірина Осауленко

начальник служби у справах дітей
Миколаївської облдержадміністрації,
випускниця кафедри 2016 року

Від щирого серця бажаю кафедрі філософських та соціально-політичних наук розвитку і процвітання!

Шановні викладачі, завдяки Вашим старанням багато з нас, випускників, успішно застосовують отримані знання в різних галузях соціальної сфери і не тільки.

Щиро бажаємо Вам міцного здоров'я, терпіння, оптимізму, творчих успіхів, благополуччя і сімейного щастя!

З двадцятиріччям Вас, дорога і згуртована команда кафедри філософських та соціально-політичних наук!

Ганна Гладких

начальник управління освіти
Біляївської районної державної адміністрації,
випускниця 2016 р., спеціалізація
«соціальна і гуманітарна політика»

Шановні Викладачі!

Дуже приємно привітати професорсько-викладацький склад кафедри філософських та соціально-політичних наук з ювілеєм 20-річчя. Ваша кафедра – це суцільні наукові здобутки, це можливість студентам, магістрантам, аспірантам мати змогу пояснити складні актуальні явища сьогодення, оволодіти ефективними стратегіями мислення та прийняття рішення в складних ситуаціях, адекватно реагувати на виклики глобалізації.

Я бажаю колективу кафедри невгасимого інтересу як до наукових проблем, так і до всіх сторін вашої складної роботи з підготовки державних управлінців сьогодення. Ваш труд є безцінним, ваш досвід та знання-вічним.

Дякую Вам за мої досягнення, це є вашою заслугою!

Заворотня Лілія Анатоліївна

начальник управління з питань культури та охорони культурної спадщини Миколаївської міської ради, випускниця кафедри державного управління і місцевого самоврядування 2014 року

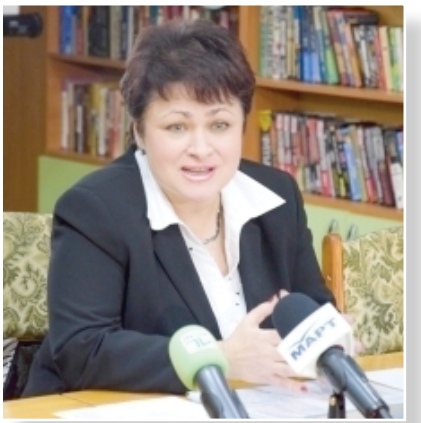

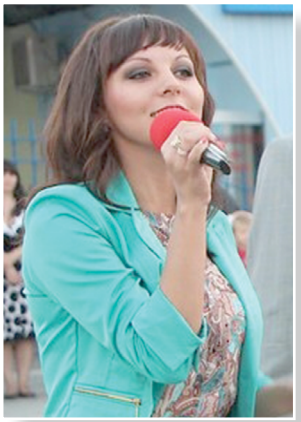

Олена Гойман

провідний методист методичного центру при управлінні з питань культури та охорони культурної спадщини Миколаївської міської ради, випускниця кафедри філософських та соціально-політичних наук 2016 року

Щиро вітаємо викладачів, студентів, випускників ОРІДУ НАДУ при Президентові України з чудовою ювілейною датою!

20 років тому з'явився заклад в Одесі, аби перетворитися згодом у справжню альма-матер для багатьох талановитих, здібних, яскравих, креативних та неординарних особистостей, які в процесі навчання черпали знання у справжніх професіоналів своєї справи. Як результат, сьогодні тисячі керівників органів державної влади в Україні, магістри державного управління очолюють державотворчі, європейські процеси не тільки Південного регіону, а й всієї України.

Хочемо подякувати інституту за досвід, отримані враження, за допомогу в самореалізації та самовдосконаленні, за роки, які змінюють свідомість і викликають гордість за приналежність до студентської громади цього навчального закладу.

Від усієї душі бажаємо вам продовжувати свою благородну справу – виховувати державних управлінців нового зразка, надихати енергією нових відкриттів і прагненням до розширення горизонтів своє діяльності.

Зі святом! Нехай майбутні покоління студентів будуть гідними своїх попередників!

Кравець О.І.

директор районного центру
соціальних служб для сім"ї, дітей та молоді,
випускниця 2009 р. денної форми навчання
за спеціалізацією «соціальна та гуманітарна
політика» факультету «державного управління»

Шановні педагоги!

Щиросердечно вітаю вас з ювілеєм вашої кафедри «філософських та соціально-політичних наук»!

20 років минуло з часу її створення (30.08.1996 р.). Вона успішно пройшла періоди, так би мовити, зародження, становлення та головне те, що вона – у постійному розвитку.

Від імені усіх випускників 2009 р. та від себе особисто вклоняюся вам, шановні педагоги, за вашу благородну працю і талант. Особливу подяку висловлюю професору кафедри Наталії Михайлівні Драгомирецькій за її неповторність та високу майстерність у викладацькій справі, за вміння почесно нести імення «вчитель».

Миру вам усім та вашим родинам, постійного натхнення у праці, творчого пошуку, радості від кожного прожитого дня!

Ще раз зі святом увесь колектив кафедри на чолі з професором Олексієм Петровичем Якубовським!

Яковчук Аліна Єфимівна

методист Одеської міської Асоціації хореографічних колективів і ансамблів народних танців

Бурдейна Олена Віталіївна

заступник Голови Одеської обласної організації Національного союзу хореографів України

відмінники освіти, педагоги-хореографи Одеського міського центру хореографічного мистецтва, випускники спеціалізації «управління в сфері культури» 2010 року

Зі святом, шановні викладачі!

Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України подарував нам, випускникам 2010 року, можливість зустрітись і об'єднатись на кафедрі філософських та соціально-політичних наук. Різний досвід роботи, різні сфери діяльності, різні підходи до розв'язання поставлених завдань у роботи – все це не заважало нам митцям, знайти спільне, отримати нові знання, подружитись і підтримувати ділові та партнерські відносини до цього часу.

Всі отримані знання ми й сьогодні використовуємо на практиці. Ті, хто продовжує працювати в місцевому самоврядуванні, виразно відрізняються від своїх колег проектним мисленням, грамотним плануванням, яке відкрила нам під час навчання Наталія Драгомирецька – доктор наук з державного управління, професор. Навіть ті з нас, хто залишив службу в місцевому самоврядуванні по самим різним причинам, використовують всі отримані знання у своїх роботі і створенні власного бізнесу, реалізуючи нові хороші проекти і продовжуючи працювати для людей і нашої держави!

Вітаючи кафедру філософських та соціально-політичних наук з 20-річчям, ми, перш за все, бажаємо її науково-викладацькому колективу здоров'я, нових досягнень і визнання всіх заслуг на самому високому рівні!

Сьогодні Україні, як ніколи, потрібні грамотні кадри управлінців нового покоління, яких професійно і з великою відповідальністю може підготувати кафедра філософських та соціально-політичних наук!

З ювілеєм! Успіхів!

МАТЕРІАЛИ ПІДСУМКОВОЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОГО СКЛАДУ КАФЕДРИ

Якубовський Олексій Петрович

Завідувач кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРУДУ НАДУ при Президентові України,
кандидат історичних наук, професор, Заслужений
працівник народної освіти України

ДО 20–РІЧЧЯ КАФЕДРИ ФІЛОСОФСЬКИХ ТА СОЦІАЛЬНО–ПОЛІТИЧНИХ НАУК

Кафедра філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України відзначає свій 20-річний ювілей. За історичним виміром – 20-річчя – це досить малий проміжок часу, але для кафедри він став шляхом, яким вона пройшла від створення та розвитку до утвердження своєї вагомої ролі в підготовці висококваліфікованих фахівців державного управління та місцевого самоврядування Південного регіону України.

В рік свого 20-річчя у складі кафедри працюють такі відомі та авторитетні в науковому колі професори та доктори наук як – Гансова Е.А., Драгомирецька Н.М., Овчаренко С.В., доценти та кандидати наук – Ростіянов Б.Ю., Сокур Н.В., Курносенко Л.В., Титаренко Л.М., Яковлева Л.І., Корвецький О.Д., Літвак А.І., Яценко В.А., Овчаренко Ю.О., Воронов О.І., старший викладач Липовська С.О. Усі вони є фахівцями відповідних науково-педагогічних спеціальностей, мають високу кваліфікацію, професійний та життєвий досвід. Активну участь в діяльності кафедри, вихованні починаючих викладачів і студентської молоді бере учасник Великої вітчизняної війни, кандидат історичних наук, доцент Савченко Я.А. Його важкий, героїчний життєвий шлях, працездатність, мудрість, відповідальне ставлення до справи, патріотичні почуття до країни є школою і прикладом для кожного викладача кафедри.

На кафедрі декілька років працювали – засновник Української академії політичних наук, доктор філософських наук, професор Череднічен-

ко А.П., такі відомі вчені та досвідчені педагоги, як доктор філософських наук, професор Балабаєва З.В., доктор історичних наук, професор Шелест Д.С., кандидати наук: історичних – Светлічний В.І., філософських – Росколотько І.Л., політичних – Мошак О.В. та Кривацюк П.С. До викладацької діяльності на кафедрі залучалися також висококваліфіковані фахівці-практики, які обіймали посади в органах влади і реалізовували соціально-гуманітарну та інформаційну політику держави. З великим інтересом слухачі відносяться до лекцій і практичних занять, які проводили: кандидат економічних наук Арабаджі Г.І. – заступник голови Одеської обласної ради та кандидат політичних наук, доцент Ненов І.Г. – головний редактор обласної газети «Одеські вісті».

Колектив кафедри пишається тим, що з його лав розпочали свій шлях в науку нині відомі вчені та керманичі, професори, доктори наук – Іжа М.М., Надалішній П.І., Саханенко С.Є., Хаджирадєва С.К., Приходченко Л.Л., Павлов О.І., кандидат наук з державного управління, доцент Попов М.Н., які сьогодні очолюють інститут, кафедри, плідно проводжують свою наукову і викладацьку діяльність в інших підрозділах закладу та за його межами. Працюючі нині викладачі та ветерани сумісними зусиллями заклали основні освітні, наукові та виховні традиції, тобто основу, без якої не можна було б сьогодні говорити про здобутки кафедри та її розвиток, набутий за двадцять років шляхом випробувань та пошуків власного неповторного іміджу.

Кафедра в процесі свого створення і зростання пройшла декілька етапів. Перша кафедра соціально-гуманітарного профілю була утворена 30 серпня 1996 року і називалась кафедрою політології та соціальної політики (завідувач О.П. Якубовський), яка майже через рік, у 1997 році, отримала нову назву – Кафедра соціально-політичних наук. З метою поглиблення світоглядної, філософсько-методологічної підготовки майбутніх держслужбовців змінилось призначення кафедри і вона отримала у 2000 році сучасну назву – Філософських та соціально-політичних наук.

У травні 2010 року соціальна складова діяльності кафедри значно підсилилась входженням до її складу кафедри управління охорони здоров'я та валеології, яку з дня її утворення (1998 р.) очолював відомий організатор у сфері охорони здоров'я, кандидат медичних наук, доцент Корвецький О.Д.

З перших днів свого існування діяльність кафедри спрямована на реалізацію важливої місії: участь в підготовці висококваліфікованих кадрів

для сфери вироблення та аналізу державної соціальної, інформаційної та кадрової політики з метою забезпечення потреб сталого розвитку та конкурентоспроможності Південного регіону України. Здійснюється ця діяльність на засадах патріотизму, професіоналізму, порядності, демократичних цінностей в контексті світових та європейських стандартів. При цьому значна увага приділяється забезпеченню соціально-гуманітарної підготовки майбутніх управлінців, підвищенню їх філософської та методологічної культури мислення, розумінню шляхів соціального і духовного розвитку суспільства, вихованню навичок та умінь здійснення соціальної та гуманітарної політики держави.

До важливої місії і стратегічних цілей кафедри ми відносимо також проведення фундаментальних і прикладних досліджень в сфері суспільно-політичної та соціокультурної політики, підготовку кадрів вищої кваліфікації у відповідних сферах, забезпечення експертно-аналітичного супроводу процесів вироблення соціальної політики в органах державної влади.

Механізми досягнення місії та цілій в діяльності кафедри, основні напрямки роботи кафедри:

- навчально-методична робота кафедри з забезпечення підготовки конкурентоспроможних кадрів з питань соціального та гуманітарного управління у рамках нормативних частин магістерських програм «Державне управління» та «Менеджмент організацій».
- забезпечення підготовки фахівців у галузі соціальної політики, політики у сфері культури та охорони здоров'я в рамках програм спеціалізацій з соціального та гуманітарного управління, управління в сфері культури та охорони здоров'я магістерської програми з державного управління.
- регулярне оновлення робочих програм навчальних дисциплін, тематики магістерських досліджень з урахуванням кращих світових практик підготовки кадрів у сфері державного управління та менеджменту.
- використання нових технологій, зокрема, інтелектуальних диспутів, в процесі викладання навчальних дисциплін та індивідуальної науково-навчальної роботи зі слухачами та студентами, підготовки науково-методичних видань для ресурсного забезпечення навчального процесу.

- участь (за профілем діяльності кафедри) у програмах підвищення кваліфікації керівних кадрів з урахуванням нагальних потреб, проводимих в країні соціально-економічних та адміністративних реформ.
- проведення прикладних і фундаментальних досліджень в рамках Комплексного наукового проекту НАДУ «Державне управління та місцеве самоврядування» в процесі виконання кафедральної теми «Соціальний та гуманітарний розвиток Південного регіону України» та дисертаційних досліджень у галузі соціально-гуманітарної, інформаційної та культурної політики держави в інтересах гармонічного розвитку українського суспільства.
- залучення докторантів, аспірантів, здубавачів і слухачів до дослідницької роботи за профілем діяльності кафедри та експертно-аналітичного супроводу діяльності органів влади.
- забезпечення плідної творчої співпраці з органами державної влади і місцевого самоврядування, що сприятиме поєднанню навчання і практики, випробуванню набутих теоретичних знань у реальній діяльності управлінських структур.

Навчально-методична робота. Діяльність кафедри у напрямку методичного забезпечення навчального процесу відмічається широтою і багатогранністю. Ця діяльність сфокусована, перед усім, на забезпеченні єдності навчальної і наукової діяльності в процесі навчання, нероздільності навчання і виховання, розвитку самостійних форм навчального процесу і включає до себе регулярне оновлення робочих програм навчальних дисциплін, тематики магістерських досліджень, використання нових технологій у процесі викладання навчальних дисциплін та індивідуальної науково-навчальної роботи зі слухачами та студентами, підготовку науково-методичних видань для ресурсного забезпечення навчального процесу.

Професорсько-викладацький склад кафедри сприяє цілісному і якісному формуванню фахівців за спеціальностями «Державне управління» в рамках викладання нормативних дисциплін магістерських програм переважно суспільно-політичного та соціально-гуманітарного спрямування, таких як: «Філософські проблеми державного управління», «Кадрова політика і державна служба», «Управління соціальним і гуманітарним розвитком», «Інформаційна політика в Україні», «Концептуальні засади

взаємодії політики і управління». Ці програми є базовими в підготовці магістрів державного управління за спеціальністю «Державне управління».

Безпосередньо кафедра здійснює підготовку магістрів державного управління за спеціалізаціями «Соціальна і гуманітарна політика», «Управління в сфері охорони здоров'я», «Управління в сфері культури». За зазначеними спеціалізаціями слухачами вивчаються навчальні дисципліни: «Соціальні системи та соціологічні методи їх дослідження», «Державна політика в сфері гуманітарного розвитку та культури», «Управління трудовими ресурсами», «Державна політика в сфері освіти та охорони здоров'я», «Державна молодіжна політика в Україні», «Державна політика в сфері охорони здоров'я», «Державне регулювання в сфері охорони громадського здоров'я», «Теорія і практика державного управління охороною здоров'я», «Теорія та практика сучасної епідеміології», «Медична статистика», «Управління якістю медичної допомоги», «Державна політика та стратегія в сфері культури», «Управління проектами в сфері культури» тощо.

Кафедра також здійснює підготовку фахівців за спеціальністю «Менеджмент та адміністрування», де викладає наступні навчальні дисципліни: філософія, історія України, історія української культури, психологія, соціологія, політологія, риторика, релігієзнавство та інші. Всього за кафедрою в даний час закріплено близько 60 найменувань дисциплін, викладання яких здійснюється на всіх факультетах та за усіма спеціальностями та формами навчання.

Кафедра також приймає активну участь у підготовці майбутніх науковців, в аспірантурі викладаються такі навчальні дисципліни: «Філософія», «Педагогіка і психологія», «Методика викладання у вищий школі».

Професорсько-викладацький склад кафедри постійно працює над впровадженням в навчальний процес інноваційних технологій навчання, компетентнісного підходу до побудови змісту і структури дисциплін, розширенню інтерактивного спілкування через мережу Internet, збільшенню практично-орієнтованих форм навчання. Стало нормою виконання на заняттях тренінгових та ситуаційних занять, самопрезентацій, ролевих ігор, презентацій аналітичних записок.

Ефективністю навчання відзначаються наукові та інтелектуальні дискусії зі слухачами з питань вирішення реальних практичних завдань в органах публічної влади, апробована і запроваджується така форма навчання як відкрити екзамени у формі захисту власних проектів слухачів

тощо. З цією метою тільки за останні роки вперше розроблено або суттєво перероблено понад 50 навчальних програм та навчально-методичних комплексів, які щорічно оновлюються з урахуванням кращих світових практик підготовки кадрів у сфері державного управління і менеджменту.

Значна увага приділяється ресурсному супроводу навчального процесу. Важливо, що майже у перші роки існування кафедри, коли в організації навчання відчувалось багато проблем, в першу чергу пов'язаних зі специфікою заходу, були підготовлені та видані навчально-методичні посібники: «Управління навчальним процесом» (проф. Якубовський О.П., 1999р.) та «Магістерська робота в галузі знань «Державне управління». Вимоги до підготовки, оформлення і порядку захисту» (проф. Якубовський О.П., 2000 р.).

Метою першого посібника було бажання допомогти учасникам навчального процесу всебічно і чітко уявити собі його зміст, цілі, пріоритети, сучасні вимоги до якості підготовки фахівців для органів державної влади, місцевого самоврядування, інших управлінських структур.

У посібнику викладені основні принципи організації, форми та види навчального процесу, вимоги до його науково-методичного забезпечення. Передбачена ціла низка заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, узагальнення і впровадження позитивного досвіду застосування нових педагогічних та інформаційних технологій у навчальній та виховної роботі.

У другому посібнику підкреслюється, що виконання слухачами під час навчання магістерської роботи – важливий вид самостійної підготовки майбутніх державних службовців. У посібнику розглядається весь процес підготовки магістерської роботи – від вибору теми до її публічного захисту. Дослідник-початковець знайде тут відповіді на більшість питань, які виникають під час написання та оформлення науково-дослідницьких праць, до яких відноситься і магістерське дослідження.

Рекомендації та методичні вказівки щодо змісту, методів дослідження, правил оформлення, процедури захисту викладені згідно з нормативними актами, які регламентують магістерську підготовку для сфери державного управління і є формою допомоги слухачам у викладенні ним магістерського дослідження, присвяченого вирішенню конкретної управлінської, економічної, соціальної або політичної проблеми. Автор посібника підкреслює, що вагомість роботи значно зростає, якщо висновки та рекомендації набувають форму проектів документів, концепцій, постанов,

містять конкретні пропозиції для вдосконалення та підвищення ефективності системи державного управління, місцевого самоврядування.

Логіка побудови посібника, характер і особливості викладу зумовлені потребами глибокого та всебічного вивчення, осмислення та доказового викладу матеріалу дослідження, його граматичного оформлення.

Упродовж існування кафедри було розроблено і видано 42 навчальних та навчально-методичних посібника, 4 з них мають гриф МОН України. Зокрема: «Психологія управління» (проф. Козлова Г.М., проф. Драгомирецька Н.М., 2010 р.); «Конфліктологія» (проф. Козлова Г.М., проф. Драгомирецька Н.М., 2010 р.); «Етика та естетика. Курс лекцій для майбутніх керівників» (проф. Овчаренко С.В., 2010 р.); «Психологічні основи управління соціальними проектами» (проф. Третьяченко В.В., проф. Драгомирецька Н.М., 2011 р.).

Науково-педагогічні працівники кафедри забезпечують проведення занять з підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування, здійснюють керування стажуваннями слухачів в органах державної влади. Практикуються виїзні науково-практичні заняття з метою ознайомлення слухачів з реальним досвідом управлінської роботи.

Науково-дослідна робота кафедри. Упродовж 1996-2016 років наукова діяльність кафедри спрямовувалася на наукове забезпечення розв'язання актуальних проблем державного управління і здійснювалася за декількома напрямами: проведення науково-дослідних робіт в межах комплексного наукового проекту Національної академії «Державне управління та місцеве самоврядування»; розробка та запровадження в діяльність суб'єктів державного управління соціальних, соціокультурних та інформаційно-комунікативних проектів; участь викладачів кафедри в роботі наукових конференцій та семінарів; висвітлення наукових здобутків професорсько-викладацького складу кафедри в монографічних виданнях та наукових публікаціях, керівництво науково-дослідною роботою аспірантів, докторантів і здобувачів, надання консультативної допомоги державним органам влади та органам місцевого самоврядування.

Колектив кафедри в першу чергу бере активну участь у розвитку науки з державного управління у частині її політологічної та соціогуманітарної складових. Основна тематика наукових досліджень, зокрема, пов'язана з відстеженням та аналізом історії та сучасних тенденцій соціального

та гуманітарного розвитку Південного регіону України, а також державної регіональної політики взагалі. Так, у науково-дослідній роботі «Сучасний соціально-політичний та гуманітарний розвиток регіону» (до речі, даний напрям дослідження започатковано з 1996 року разом зі створенням кафедри) наголос було зроблено на тому, що саме регіони є базовими суб'єктами внутрішньої політики як політики збалансованого розвитку, що визнано в даний час ключовим питанням сучасної регіональної політики держави. У висновках наукової роботи, яка виконувалась авторським колективом у складі професора З.В. Балабаєвої (науковий керівник), професора Н.М. Драгомирецької, доцентів І.Л. Росколотько, Б.Ю. Ростіянова, Н.В. Сокур, Л.М. Титаренко увага органів влади приверталась до того, що дослідження проблем соціально-гуманітарного і культурного розвитку сучасного суспільства призводить до розуміння того, що соціально-гуманітарне і культурне життя, навіть коли його окремі сторони і факти мають загальнодержавне чи загальнонаціональне значення, існує і розвивається у своїй різноманітності та неповторності саме у регіонах України, які істотно відрізняються один від одного в тому числі й соціально-гуманітарними та культурними особливостями. Саме в регіонах мешкають і працюють люди, які створюють унікальні гуманітарні та культурно-мистецькі цінності. Органам регіональної влади запропонована методика розроблення регіональних соціокультурних програм та комунікативних проектів, технології їх реалізації.

Науковці наголошували на необхідності врахування процесів впливу на суспільство шляхом соціального, культурного та комунікативного проектування, як технології розвитку громадянського суспільства в процесі демократичного врядування на регіональному рівні. Особливе місце посідали проблеми культурної політики та культури, як ресурсу регіонального розвитку, а також впровадження соціального діалогу в суспільстві.

Науковці кафедри значну увагу приділяють дослідженню державної кадрової політики і, зокрема, її складової – формуванню та особливостям здійснення кадрової політики в регіонах. В науково-дослідній роботі за темою «Розробка пріоритетів регіональної кадрової політики у контексті розвитку публічної служби» (авторський колектив: проф. О.П. Якубовський (науковий керівник), доценти Н.В. Сокур, Л.І. Яковлева, Л.М. Титаренко) обгрунтовуються вимоги, яких необхідно дотримуватися при розробці регіональної кадрової політики. Підкреслюється, що в умовах

унітарної держави необхідно дотримуватись правильного співвідношення державної і регіональної кадрової політики. Кадрова політика регіону повинна бути разом з тим державною за своєю суттю, цілями, принципами, розроблятися в загальноукраїнському правовому просторі. Однак вона повинна враховувати локальні відмінності регіонів, соціально-культурні, демографічні, історичні та інші регіональні та місцеві особливості, потреби територіальних громад, наявні ресурси тощо. Таке збалансоване поєднання кадрової політики регіону і держави, стверджують автори наукового дослідження, гарантуватиме цілісність регіонів, єдність держави, а також прагнення регіонів реалізувати власний потенціал отримати суспільно значимі результати.

У висновках роботи наголошується на тому, що розробка регіональної кадрової політики повинна здійснюватися на базі новітніх наукових досягнень, дотримуватися цінностей та філософії гуманізму, бути системною, конкурентною, зорієнтованою на пріоритети соціально-економічного розвитку регіону, узгодженою з сучасними підходами ЄС щодо практики ефективного використання людських ресурсів. Регіональним органам влади запропоновано цілісне і оновлене уявлення про вимоги, цілі, завдання, принципи та пріоритети сучасної регіональної кадрової політики, етапи її розробки і здійснення.

Зазначені результати дослідження дуже важливі в умовах децентралізації влади, коли в Україні активізується процес становлення нової державної регіональної політики, головна суть якої полягає в трансформації владних повноважень з центру на рівень місцевого самоврядування. Переорієнтація державного управління з жорсткої вертикалі на нижчі щаблі, нові завдання, які належить вирішувати місцевої владі, зумовлює потребу у забезпеченні високого професійного рівня управлінських кадрів на містах, принципово нового ставлення до питання формування та розвитку кадрового потенціалу регіону.

У подальшому колектив кафедри не тільки продовжив наукову розробку з питань соціокультурного розвитку регіону, підготовку обгрунтованих пропозицій для органів влади, а й підсилив практичну спрямованість досліджень. Для цього до роботи були залучені найбільш активні слухачі та аспіранти кафедри, які на практиці апробували наукові наробки.

Важливим напрямом на цьому етапі стала розробка (разом зі слухачами та аспірантами) та запровадження в діяльність суб'єктів державного управління соціальних, соціокультурних та інформаційно-комунікативних

проектів, які отримали свідоцтво про авторські права та були запроваджені у діяльності органів влади. Таких проектів – 6. Це: науковий твір «Комунікативна діяльність в державному управлінні» (автор Н.М. Драгомирецька, 2007р.); проект «Дитячий дім змішаного типу – реабілітаційний центр для підготовки повернення дитини в біологічну сім'ю з кризової, влаштування в прийомну сім'ю, усиновлення та здійснення соціального супроводу дитини в сім'ї» (автори: Н.М. Драгомирецька, В.І. Томчук, О.І. Кравець, Ж.В. Дмитренко, 2008 р.), проект «Утворення сильної громади, що забезпечить становлення України як правової європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності та демократії: «Регіональне телебачення: Первомайськ, Южноукраїнськ, Вознесенськ» (автори: Н.М. Драгомирецька, Л.С. Співак, І.Г. Васильєва, 2008 р.); проект «Школа електронного урядування» (автори: Н.М. Драгомирецька, Т.М. Фоменко, 2009 р.); науковий твір-проект «Гражданская ответственность» (автори: Н.М. Драгомирецька, Ю.М. Лошкарьова, 2009 р.); інформаційно-рекламний відеоролик «Гражданская ответственность. Здоровое общество. Благополучная страна» (автори: Н.М. Драгомирецька, Ю.М. Лошкарьова, 2009 р.).

Науковці та аспіранти кафедри беруть активну участь у науково-дослідних роботах Національної академії. Участь ця розпочата у 2010-2011 роках, коли аспіранти кафедри К.С. Кандагура, І.В. Матвеєнко, Л.С. Шматоваленко, Т.М. Фоменко, Ю.М. Лошкарьова (Гречішкіна) та їх науковий керівник, д.н.держ.упр., професор Н.М. Драгомирецька приймали участь у науково-дослідній роботі з теми «Налагодження механізмів ефективної взаємодії уряду з громадськістю та ЗМІ: теоретико-прикладний аспект». Результати їх досліджень було висвітлено у науково-методичній розробці «Налагодження механізмів взаємодії уряду з неурядовими громадськими організаціями», зокрема, що стосується питань: формування громадянської відповідальності, її місця та ролі у процесі розвитку громадянського суспільства; взаємодії індивіда з державною владою щодо сприйняття інформації та формування певної поведінки; науково-теоретичних та практичних підходів до соціокультурного проектування на регіональному рівні; розуміння ризиків в комунікативних проектах; впровадження е-урядування та е-демократії на регіональному рівні через проектний підхід в організації роботи та управління; моделювання інформаційних впливів на громадськість.

Зроблено певний внесок у сучасні процеси побудови взаємовідносин з громадськістю в організації власної життєдіяльності. Так, наголо-

шувалось на тому, що розвиток громадянського суспільства як сфери взаємодії, самоорганізації, самоврядування впливає на соціально-економічний стан держави. Для цього потрібні моделі формуючих впливів на громадянську відповідальність та прийняття суспільством нових норм та цінностей у відповідності до філософії держави з урахуванням тенденцій до індивідуалізації суспільства. Здійснення цілеспрямованих та формуючих впливів на громадянське суспільство потребує не лише врахування потреб та сподівань громадян, а й вироблення чітких процедур консультацій та інших форм залучення громадськості.

Варто наголосити на тому, що всі наукові розробки стосувались не тільки вироблення рекомендацій та пропозицій для органів влади. Вони рекомендовані слухачам спеціальності «Державне управління», «Управління суспільним розвитком», «Публічне адміністрування», спеціалізації «Управління на регіональному і місцевому рівнях», слухачам курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів, викладачам, аспірантам, представникам інститутів громадянського суспільства та неурядових громадських організацій, представникам Уряду та органів виконавчої влади України.

Важливою складовою наукової діяльності кафедри є науково-комунікативні заходи. Найбільш представницькими з них ми рахуємо науково-практичні конференції, характерною особливістю яких є те, що на них свої наукові наробки і пошуки мають можливість висвітлити не тільки викладачі кафедри, а й молоді науковці, докторанти, аспіранти, здобувачі наукового ступеня кандидата наук, слухачі інституту. До участі в конференціях, як правило, залучаються керівники та представники органів влади регіону і місцевого самоврядування, громадськості, громадянських об'єднань, безпекових структур, вчені інших вишів міста і країни в цілому.

Проведення таких конференцій щорічно вже стало традицією наукового життя кафедри. Чітко визначені і напрямки наукових досліджень: філософські ідеї та методологічні підходи до осмислення суспільно-політичного та соціокультурного розвитку; історичні та політичні традиції Південного регіону; сучасні тенденції формування соціокультурного простору на Півдні України.

Актуальність питань, які обговорюються на конференціях, високий методологічний рівень дискусій, демократичність і повага до учасників, викликає значний інтерес до їх проведення.

Поступово відокремлюється коло науковців і практиків, які приймають участь у роботі конференцій, виступають з доповідями та публі-

кують інноваційні наукові розробки. Колектив кафедри особливу вдячність висловлює докторам наук з державного управління, нашим колегам С.Є. Саханенко та Т.І. Пахомовій, вченим Національної академії та інших вишів України О.І. Васильєвій, Л.Л. Прокопенко, К.П. Проскурі, І.І. Хожило, Н.В. Васильєвій, Н.Т. Гончарук, І.А. Грицяку, М.І. Лахижі, Н.А. Липовський, І.П. Лопушинському, А.В. Мерзляк. В кафедральних конференціях завжди приймає участь і виступає з глибокими та змістовними доповідями директор інституту, доктор політичних наук, професор М.М. Іжа. Значної ваги конференціям надають виступи відомого українського політика і державного діяча, народного депутата України V, VI, VII скликань С.Р. Гриневецького, які, як правило, вислуховуються з великою зацікавленістю та викликають палкі дискусії.

Викладачі кафедри разом з аспірантами і здобувачами беруть активну участь у конференціях, семінарах, симпозіумах, які проводяться як в Україні, так і закордоном. Тільки за останні 5 років ними опубліковано понад 500 тез та доповідей.

З 1996 по 2015 роки виконана низька досліджень відповідно до власних наукових інтересів авторів з самого широкого спектру знань. Зазначені наукові здобутки професорсько-викладацького складу кафедри висвітлено у монографічних виданнях: Драгомирецька Н.М. «Теоретичний аналіз комунікативної діяльності державного службовця», Драгомирецька Н.М. «Теоретико-методологічні основи вимірювання ефективності комунікативної діяльності державного службовця», Павлов О.І. «Сільскі території України: функціонально-управлінська модель», Хаджирадєва С.К. «Теорія і практика підготовки державних службовців до професійно-мовленневої комунікації», Якубовський О.П., Бутирська Т.О. «Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії».

В монографічних виданнях визначено пріоритетні напрями забезпечення ефективності державного управління в соціогуманітарній сфері суспільства, духовно-ціннісні засади державного управління в історичному плані, гуманітарні, соціальні та економічні пріоритети інноваційного розвитку України.

Окрім того, свій внесок викладачі кафедри зробили у формуванні Енциклопедичного словнику з державного управління та Енциклопедії з державного управління.

Значний внесок кафедра робить у підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів. За період функціонування кафедри підготовлено і захи-

щено 5 докторських та 25 кандидатських дисертацій. До науково-дослідної роботи активно залучаються слухачі. В останні роки під керівництвом викладачів кафедри готуються та успішно захищаються біля 80 магістерських проектів, чим досягається поєднання теоретичних та практичних компонентів навчання.

Всього, за нашими підрахунками, під науковим керівництвом викладачів кафедри за час її існування слухачами підготовлено і успішно захищено понад 1200 магістерських досліджень з самих актуальних і злободенних питань державного управління. Багато з них сьогодні плідно працюють на різних ділянках суспільно-політичного та соціокультурного життя країни: очолюють департаменти соціальної політики, охорони здоров'я, активно пропагують національну культуру. Серед випускників є генерали, народні та заслужені артисти, відомі вчені медики.

Викладачі кафедри підтримують постійні зв'язки з органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, зокрема, з департаментами освіти і науки, соціального захисту населення, управління охорони здоров'я, у справах сім'ї та молоді, культури та туризму Одеської облдержадміністрації, департаментами Одеської облради, міськими радами міст Іллічівська та Южного, районною радою та райдержадміністрацією міста Очакова Миколаївської області шляхом проведення спільних круглих столів, виїзних занять, підвищення кваліфікації кадрів, наукових дискусій, консультативно-дорадчої діяльності, зокрема, з розробки Стратегії соціально-гуманітарного розвитку регіону.

Плідною є співпраця з громадськістю, у тому числі, з Громадською радою Головного управління Міндоходів в Одеській області.

Викладачі кафедри з метою свого професійного зростання, проведення спільних наукових досліджень тісно співпрацюють з науковими та навчальними закладами, перед усім, Національною академією державного управління та її регіональними інститутами, Одеським національним університетом імені І.І. Мечникова.

20-річний ювілей кафедри став приводом не тільки озирнутися назад, проаналізувати зроблене, а й подивитися вперед, сформувати нові цілі, нові завдання, шляхи вдосконалення здобутого. Кафедра постійно розвивається, вибудовуючи перед собою все нові сходинки, завжди знаходиться якби на марші.

На даному етапі та в перспективі колектив кафедри вбачає своїм головним завданням діяльність, яка спрямована на підготовку конкурент-

носпроможних кадрів, які здатні розробляти, аналізувати та реалізувати державну соціальну та гуманітарну політику за новою спеціальністю «Публічне управління та адміністрування», опанування слухачами і студентами грунтовних знань з питань світогляду, на вироблення у них високих моральних і громадянських якостей.

Наприкінці, підсумовуючі 20-річну діяльність кафедри, хочу зазначити, що за усіма здобутками та досягненнями кафедри стоїть, перед усім, відповідальна і професійна праця її викладачів і співробітників. Наряду з цим колектив кафедри з першого року її утворення завжди отримував конкретну допомогу і корисні наради від керівництва Національної академії, її першого ректора Володимира Іларіоновича Лугового, проректорів Академії Віктора Антоновича Куценко, Володимира Миколайовича Князєва, Віктора Івановича Кошуби, Богдана Олександровича Кравченко, Ніни Романівні Ніжнік. До кафедри завжди приділялась значна увага і надавалась постійна підтримка з боку директорату інституту і, особисто, директора інституту Миколи Михайловича Іжи, його заступників Попова М.П., Попова С.А. Нас завжди розуміли і підтримували наші колеги-викладачі та співробітники інституту.

Не можна перелічити усіх поіменно. Викладачі і співробітники кафедри філософських та соціально-політичних наук вдячні всьому колективу інституту за плідну сумісну працю і впевнені, що ми разом подолаємо усі труднощі свогодення, збережемо і примножимо освітні, наукові та виховні традиції інституту, забезпечимо підготовку майбутніх управлінців нової якості, високопрофесійних та патріотичних, яким під силу розбудова соціальної і демократичної держави, авторитетної і шановної у світовому співтоваристві.

Драгомирецька
Наталія Михайлівна

доктор наук з державного управління,
професор, професор
кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ
при Президентові України

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗРИВ МІЖ БІЗНЕСОМ ТА ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ В АСПЕКТІ ЕЛЕКТРОННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ

Сьогодні багатьма фахівцями обговорюється проблема інформаційного розриву між бізнесом та державними службовцями України в аспекті електронної організації роботи. Це має свої історичні підстави. Історично так сталося, що вітчизняний бізнес, починаючи з 90-х років минулого століття, розвивався набагато швидше, аніж система державного управління. Якщо остання була сконцентрована на проведенні змін в організаційних структурах органів влади, то бізнес концентрувався на проблемах надання якісних послуг, рекламування себе, створення власного іміджу, розширення сфер впливу та отримання від цього прибутку або соціального ефекту. На сьогодні ми маємо ситуацію, коли державні службовці і досі вважають, що завдяки наданню інформації на сайті можуть відбутися певні зміни в формуванні іміджу, створенні довіри до влади, а також наданні якісних державно-управлінських послуг. Втім, і досі не існує електронної держави, електронного управління як цілісної системи. Саме тому проблеми державного управління бізнесом стикаються з такою кількістю великих проблем і вимагають великих зусиль для боротьби з корупційними схемами тощо.

На відміну від вітчизняних державних службовців, державні службовці розвинутих європейських держав, а також держав-членів ЄС знаходяться на рівні перенесення на 99% державних послуг в електронний формат. Про це свідчать певні дані. Коли мова йде про використання елек-

тронної взаємодії суб'єктів державного управління та населення, то мають бути вироблені певні стандарти такої взаємодії, особливо в соціальних мережах задля унеможливлення діяльності соціальних інженерів-маніпуляторів. Так, European eGovernment Action Plan 2011-2015 [1] передбачає 4 основні політичних пріоритети: розширення прав і можливостей громадян і бізнесу; посилення мобільності у єдиному ринковому європейському просторі; ефективність і результативність; створення необхідних ключових компонентів і попередніх умов для формування транскордонних електронних послуг електронного європейського уряду громадянам та підприємствам незалежно від держави їх походження.

При підготовці робочих програм ЄС 2020, Європейська комісія провела консультації, які висвітлено у Results of the Public consultation on directions for ICT- driven public sector innovation at European Union level Research and innovation in Horizon 2020 [2] задля забезпечення впровадження дослідницької та інноваційної діяльності на рівні ЄС у сфері ІКТ за підтримки інновацій у державному секторі за участю: національних адміністрацій, підприємств, дослідників, новаторів, наукових кіл, зацікавлених користувачів тощо. Важливими були питання для обговорення, наприклад: Які мають бути драйвери, необхідні для запровадження важливих змін і інновацій в галузі ІКТ у державному секторі? Де можуть бути запроваджені інновації? Чого не вистачає? Що не враховується? Які пріоритетні області діяльності ІКТ, інновацій у державному секторі мають бути розглянуті до 2020 р.? Чого не вистачає? Чи є будь-які галузі, які потребують дослідження та інновацій? тощо.

Цікавими є висновки з проведеного обговорення та опитування. Зокрема учасники опитування вважають, що:

- інновації мають бути зручними, спрямованими на широку участь усіх зацікавлених сторін; уряд навряд чи буде лідером у розробці та запровадженні технологій, втім має впливи та можливості бути каталізатором змін, діючи у якості координатора для залучення більш широкого кола зацікавлених осіб;
- уряд може покращувати можливості файлів урядових даних, покращуючи їх громадське значення, а також створювати власні бізнес-моделі з перевагами над існуючими;
- введення цих технологій – це насамперед зміни у державній економіці, культурі, діяльності громадських організацій та виконання їх найважливіших завдань;

- інноваційні ІКТ дадуть можливість зв'язати державний сектор з іншими учасниками; необхідний перехід від публікації державних власних веб-сайтів до вироблення контенту для відкритої, централізованої цифрової платформи;
- надає можливість самоорганізуватися громадянам, фахівцям у місцевих мережах для створення суспільного значення за межами традиційної сфери громадських організацій.

Це формує нову культуру співробітництва на основі обміну інформацією і підключення даних між урядовими і державними відомствами, а також громадянами, підприємствами тощо; дає можливість широкій громадськості контролювати процес державних закупівель у режимі онлайн з перевіркою зворотного зв'язку з користувачами; багато послуг формуються, розвиваються і розробляються на місцевому рівні («розумні міста»); мета – зробити простішим життя для громадян і у той же час підняти державні стандарти у реалізації побажань громадян. Дає можливість сформувати політику, орієнтовану на громадян, які мають доступ до тієї інформації і послуги, яка їм потрібна зараз і тепер. Як зазначається у робочих документах ЄС, ІКТ у державному секторі вимагають: зміни культури населення і державних службовців; використання навичок різних людей; розробки і запровадження різних політик; формування інформаційної грамотності; комплексне вирішення проблем і спільних навичок, – що є актуальним у більшому ступені й для України.

В Orientation paper: research and innovation at EU level under Horizon 2020 in support of ICT-driven public sectorHorizon 2020 in support of ICT-driven public sector innovation [3] відзначається, що: інноваційне управління в державному секторі на основі ІКТ – це відкриті данні, відкриті послуги та відкрита участь; це передбачає створення суспільної цінності, суспільного значення, що зменшить втрати та дублювання функцій і дій, а також спростить загальнодержавні моделі й структури урядів; також це підтримка правових, структурних, організаційних і людських факторів змін, які необхідні для досягнення відкритого управління.

В Expert workshop report: research and innovation at EU level under Horizon 2020 in support of ICT-driven public sector innovation [4] акцентується увага на тому, що існують 2 типи бар'єрів щодо розробки основ відкритого управління і обміну:

1) Відсутність технічної, семантичної і організаційної взаємодії між державними організаціями для оперативного обміну даними.

2) Управління без бажання ділиться даними та іншими ресурсами, оскільки це може розглядатись як ризикована відмова від контролю над усіма управлінськими процесами і відносинами, які потребують організаційних навичок, обізнаності індивідів, а також їх сформованих відносин на «місцях». Важлива нова роль бізнес-моделей для самих урядів при виконанні низки своїх функцій, які потребують широкої відкритої участі громадськості, що підтримується через ІКТ. Уряд має забезпечити сам себе ресурсами, а також добитись від інших учасників залучення їх знань і потенціалу. Мова йде про задоволення потреб ефективного управління.

Отже, бізнес-моделі стають основою для модернізації державного управління і роботи державних службовців. Що ж відбулося в Україні? Чому бізнес йде далеко попереду державних службовців і самої системи державного управління? Думається, що це пов'язано з підходами до власної справи і бажанням отримання результатів, а також різним рівнем бюрократизації.

Починався цей вітчизняний інформаційний розрив з розвитку електронної комерції. Динаміку популярності е-комерції в Україні можна прослідкувати за певними науково-прикладними публікаціями. Так, починаючи з 1999 р. йдеться про використання е-комерції як інструменту для діяльності через отримання фінансової інформації. У цей період найбільш популярними стають дискусії щодо використання інформаційних технологій для залучення інвестицій в Україну. Особливу увагу приділяють вітчизняній насиченості Інтернет-ринку [5]. На той час більша частина бізнесу України була представлена у Мережі. Така представленість відбувалась через створення іміджевих сторінок. Популярними стають сайти періодичних видань, вітрини великих фінансових, торгівельних і промислових компаній, операторів зв'язку.

Хоча ціла низка компаній почала працювати в Мережі ще у 1996 р. [6]; вони використовували інформацію з телеконференцій, отримуючи її електронною поштою. Ці компанії започаткували Інтернет-журнали, в яких надавали комерційні оголошення. Втім, як зазначають фахівці, рівень інформативності саме цих оголошень був доволі низький – і багато компаній не використовували Інтернет-інформацію у своїй діяльності, користуючись давніми засобами.

У 2000 р. найбільшої популярності набувають питання е-бізнесу, електронного управління інформацією, впливу засобів масової інформації через Інтернет, реалізації Інтернет проектів, їх економічної привабли-

вості. У цей період фахівці відзначали, що Українським Інтернет-проектам далеко до того економічного рівня розвитку, які є в закордонних секторах Інтернету, де вартість веб-проектів та Інтернет-компаній часто дорівнює вартості великих виробничих корпорацій [7, с. 3].

У цей період дається визначення е-бізнесу й е-комерції. Е-комерція розуміється як один з елементів електронного бізнесу, котрий охоплює функції маркетингу, продажу й придбання продукції й послуг в Інтернеті. Е-бізнес – це якісно нові технології роботи компанії, які дозволяють їй досягти конкурентних переваг за рахунок покращення обслуговування клієнтів, зниження витрат, виявлення нових каналів збуту тощо.

Наголошувалось на тому, що е-комерцію в Україні сприймають як синонім он-лайн продажів, а не просування товарів та послуг за допомогою Інтернет-технологій. Останнє вже активно використовується і пропагується з 2010 р. Цікавим є те, що ще у 2000 р. акцентувалась увага на тому, що необхідно реалізовувати е-комерцію шляхом створення «віртуального менеджера», який за допомогою своїх інтерактивних можливостей може обслуговувати за день від декількох десятків до декількох тисяч потенційних або реальних покупців і споживачів тих чи інших товарів і послуг. Фактично, це може замінити цілий штат менеджерів в офісі, оскільки сам споживач може отримати всю інформацію про товар, яка його цікавить, безпосередньо в Інтернеті, не витрачаючи часу менеджерів. Вважалось, що за рахунок «віртуальних менеджерів» можна скоротити штат менеджерів із продажів і збільшити штат менеджерів із пошуку клієнтів.

Зазначалось, що технологічні рішення для е-комерції і для е-бізнесу – це дві принципово різні моделі реалізації, які у чомусь схожі з внутрішньою будовою самих компаній і їх клієнтів. Технології е-бізнесу більше спрямовані на оптимізацію роботи самої компанії у своїх підрозділах й організацію роботи між підприємствами-партнерами і підприємствами-клієнтами. Тут технологічні рішення можуть значно спрощувати організацію руху товарів від постачальника до посередника, а далі вже з використанням технологій е-комерції спрощується рух товарів безпосередньому споживачу.

У ці ж роки наголошувалось на тому, що інформаційний Інтернет-проект (ІІП) виходить далеко за межі Інтернет-сайту і навіть торкається багатьох організаційних аспектів бізнесу [8, с. 5-6]. ІІП пропонується розглядати як частину інформаційної системи (ІС) в якій взаємозв'язані всі джерела і течії інформації бізнесу. Для створення такої системи на

практиці рекомендується створити множину невеликих, часто зовсім закритих, інформаційних середовищ. В роботі над ІІП виокремлюються дві основні проблемні області: структура і уявлення інформації; управління інформацією. За своєю сутністю ІІП є засобом донесення інформації до аудиторії і засобом взаємодії з нею.

Побудова ефективного ІІП – це створення мосту між цими полюсами. Сам цей процес розділяють на створення і супровід. Ефективність ІІП напряму залежить від того, наскільки вдало було донесено інформацію до аудиторії, наскільки гнучко і природно ІІП може маніпулювати інформацією і представляти її користувачу в необхідному вигляді. Під «необхідним» розуміють будь-який вид представлення інформації, котра може бути необхідною для аудиторії: текст, графічне зображення, фото, відео тощо.

До ІІП сформульовані певні вимоги:

- ІІП має дозволяти зберігати і обробляти інформацію з різних джерел, форматів і від різних авторів, і вільно маніпулювати будь-якими її частинами (досягається приведення інформації до одної інформаційної моделі);
- ІІП має включати засоби створення і управління структурою ІІП (досягається використанням засобів, які дозволяють зробити опис структури ІІП і керувати нею);
- ІІП має забезпечувати можливість надання інформації в форматі, котрий є необхідним для аудиторії;
- ІІП має дозволяти управляти інформацією, забезпечувати її повноту і актуальність.

З цього ж періоду вважається, що розвиток контентів в Мережі, як найбільш популярних для користувачів Інтернет, є найкращими майданчиками для проведення маркетингових та інших досліджень, інтерактивної реклами і демонстрації технологічних можливостей побудови інформаційно-пошукового середовища [9, с. 11].

Оцінка ступеню впливу будь-якого Інтернет-проекту (контент-проекту) до сьогоднішнього часу не змінилась і стосується наступних складових [10, с. 12]: структура цільової аудиторії ресурсу; спосіб використання ресурсу (цитування, читання тощо); результати опитування суспільної думки щодо ресурсу (мається на увазі цільова аудиторія); результати моніторингу інших онлайнових, оффлайнових ЗМІ.

Ресурс вважається ефективним, якщо: відомий більшості цільової аудиторії; має місце цитування матеріалів ресурсу в оффлайнових ЗМІ.

Сталими також є думки про те, що ресурс, розрахований на масову аудиторію, може одночасно стати не тільки «сайтом впливу», а й комерційним проектом. За рахунок популярності та серед масової аудиторії такий проект має дві функції: «сайт впливу» та рекламний майданчик.

Е-комерцію також співвідносять з онлайновою моделлю ведення бізнесу, котра використовує Інтернет як основний засіб комунікації та завдяки якому кінцевий споживач може не тільки отримати інформацію, а й замовити, оплатити і отримати товар [11,с. 14-15]. Можливості е-комерції унікальні для всіх форм бізнесу тому, що: мають не дороге використання; дають бізнесу, особливо малому і середньому, ефективно конкурувати з великим бізнесом: «віртуальне представництво» маленької компанії, фірми тощо може бути більш цікавим і впливовим, ніж у великої; рівень оперативності реагування на запит споживачів значно вищий, а ціни й витрати часу – низькі, умови постачання – вигідні для споживача; є можливість пропонувати «інтелектуальний продукт» у світовому масштабі; дозволяє управляти е-бізнесом у світовому масштабі; надає послуги цілодобово (сайт і інтернет-магазин працюють без вихідних); сприяє інтенсивності спілкування з покупцем; відсутність обмежень для детальної інформації про послугу чи товар, а також обмежень щодо реклами; можливість моментальної оплати.

У 2000 р. також йдеться про перші віртуальні офіси та компанії [12, с. 17, 18], які дозволяють вести бізнес і спілкування з клієнтами у безконтактному форматі. Для того, щоб інвестор вибрав контент-проект, важливими є наступні показники: команда, яка здатна довести проект до стадії, яка планується; досвід ведення господарської діяльності обраною командою; кількість відвідувачів на сайті та їх склад по відношенню до аналогічних проектів; стан ринку, унікальність тощо; можливість продати свою долю в проекті через оговорений строк з прибутком або, як мінімум, без витрат; можливості розміщення на сторонньому сайті [13, с. 19]. Вважається, що інформація починає відчуватись від матеріальних носіїв і все більш проявляє свою власну вартість і стає головним здобутком будь-якої держави [14, с. 19]. Окрім того, змінюються форми і час її розповсюдження.

Не останнє місце відводиться оффлайновим ЗМІ, які, маючи свої власні сайти в Інтернеті, стають формою е-комерції в аспекті використання і розміщення інформації. У цьому важливий спосіб організації інформації [15, с. 23].

З 90-х років минулого століття актуальними є питання українського контента, що розширює можливості бізнесу [16, с. 23]. Основними проблемами виокремлювались наступні:

- регіональний розподіл великих українських проектів, що є відмінним від багатьох європейських держав, де структура розподілення контенту – децентралізована (наприклад Германія);
- три мови (українська, російська, англійська), де українська мова займає 22%, англійська – 20%, а російська – 58%. На теперішній час спостерігається зростання долі запитів на українській мові;
- велика кількість мета-проектів, завдяки яким Україна попереду багатьох держав СНД и Східної Європи.

Серед користувачів мета-проектів виокремлюють чотири групи: користувачі, котрі шукають інформацію в Інтернет; менеджери Інтернет-проектів ресурсів; виробники й постачальники інформації; маркетологи, менеджери, інвестори.

Самі мета-проекти поділяють також на декілька груп: каталоги (Directory) – колекції посилань за рубриками та їх опис або навігацією за розділами каталогу; рахувальники (Counter) – спеціалізовані сайти, що допомагають своїм зареєстрованим користувачам збирати статистичні дані про кількість і час користування сайтом, розподілення користувачів по регіонах, технічні параметри користувачів тощо; банерообмінні мережі (Banner Network), що дозволяють користувачам обмінюватись графічними посиланнями один на одного; пошукові мережі (Search engine) – повнотекстові пошукові системи, котрі створюють власну базу автоматично та дозволяють вести пошук по всьому об'єму сайту.

Йшлося також про відокремленість українських рейтингів і створення для цього вітчизняної технології, відмінної від російського Рамблера (Rambler). Вважалось за необхідне створення рейтингів, у яких брали б участь тільки українські ресурси [17, с. 26]. Виокремлювались основні принципи: кожен учасник має мати можливість знайти такі параметри рейтингу, за якими він був би в лідерах, відповідно рейтинг створюється як тематичний, так і регіональний; учасник має отримати віддачу від рейтингу: отримати додаткові заходи на сайт за рахунок участі в рейтингу; зображення рахувальника має бути таким, щоб він не спотворював дизайн сайту; учасник отримує повну статистику по сайту; має бути захист від «накруток», щоб штучно не збільшувались показники рахувальника; автоматизація (на сайті автоматизовано практично все, що дозволяє не витрачати час на його підтримку).

Для е-бізнесу, е-комерції важливим є такий компонент, як реклама власного сайту в Мережі [18, с. 31]. При цьому виокремлюються певні властивості реклами сайтів:

Інтерактивність: інформація не «падає» на споживача великим потоком, як при використанні радіо або телебачення; користувач сам обирає те, що йому потрібно і цікаво; користувач може або поверхово ознайомитись з питаннями, які його цікавлять, або більш глибоко вивчати, використовуючи велику кількість ресурсів; в Інтернеті рекламна інформація подається разом з основною, необхідною користувачу.

1) Легкість дослідження параметрів аудиторії користувачів того чи іншого ресурсу: кількість; територіальна і професійна приналежність; сфери інтересів; програмні продукти, що використовуються; операційні системи тощо. На відміну від власників оффлайнових ЗМІ та ЗМК, які витрачають на це великі кошти, в Інтернеті це можна зробити швидше та дешевше. Окрім того, отримавши інформацію про користувача, йому можна давати ту інформацію, яка його цікавить, і яка з більшою імовірністю буде йому цікавою.

2) Новизна і швидкість розвитку: інформація постійно змінюється, є великі можливості впливу на сприйняття користувачів і споживачів; є можливість підтримувати увагу користувачів «свіжістю сприйняття» подій в Мережі.

3) Обмін посиланнями: якщо два «розкручених» сайти обмінюються посиланнями, то кількість користувачів, котрі «заходять» на ці сайти, збільшується.

4) Розсилка електронною поштою з анонсами подій і ресурсів потенційним клієнтам. Вигідність такої реклами – в тому, що за отриманий лист платить споживач інформації. Якщо посилання проводиться без згоди споживача, то цей вид посилань називається «спамом». У США та багатьох державах Західної Європи такий вид розсилок є кримінальним злочином.

5) Анонсування у пошукових мережах: штучне підвищення частоти потраплянь пошуковиком даного посилання або тематичне подання реклами на сторінках з результатами пошуку.

Банернерообмінні мережі – це автоматизовані системи обміну посиланнями.

Головним чинником впливу на ефективність е-бізнесу та е-комерції – є інвестиційна цінність Інтернет-проектів. Прикладом такої інвестиційної цінності є «газети впливу», котрі завойовують масову аудиторію і позиції в рейтингу [19, с. 34]. Створення такої газети є необхідною умовою для кожного успішного проекту е-бізнесу та е-комерції. Особливо попу-

лярними стали такі газети для кожної фінансово-промислової групи, великих автономних інвесторів.

Відповідно виник і ще один вид е-бізнесу – інформаційні війни в Інтернет-просторі, що залежіть від рівня розвитку суспільства і ступеню розвитку його інфраструктури [20, с. 33]. В економічно розвинених державах вже сформувалась и продовжує розвиватись інформаційна інфраструктура, котра обслуговує практично всі сфери діяльності людини. Нові ринки у європейському інформаційному суспільстві дають можливості застосовувати необмежену кількість нових інформаційних послуг:

- від супердорогих послуг, завищена вартість яких виправдовується отримуваними прибутками, до продуктів та послуг за доступними цінами, призначених для масового споживання;
- від послуг, зорієнтованих на бізнес, які мають відповідати потребам конкретних замовників, до стандартного пакета послуг, що продається у великих обсягах за низькими цінами;
- від послуг та застосувань, які базуються на існуючій інфраструктурі, периферії та обладнанні – до тих, що будуть базуватися на нових технологіях [21, с. 5].

Інформаційна інфраструктура розширює ринки для споживачів: довідкова інформація, культурні програми, спортивні новини, телемаркетинг та телеторгівля, платні інтерактивні послуги, – на що спрямована діяльність багатьох українських компаній [22, с. 88]. Зокрема, це стосується повноцінного замикання циклу стосунків контрагентів, починаючи з моменту електронного укладення договору і закінчуючи проведенням грошових розрахунків, не зустрічаючись особисто з клієнтом, що і є дійсною електронною комерцією.

Сьогоднішній етап розвитку бізнесу передбачає перехід в управлінні через створення електронних офісів, про які вітчизняні державні службовці мало що знають і мало що чули, особливо на районному рівні. Зарубіжні фахівці відзначають, що категорія «електронний офіс» відноситься до будь-якого офісного середовища, що робить значущим використання комп'ютерної техніки для роботи [23]. Сам термін було введено у середині 20-го сторіччя, і він почав використовуватись у державах світу у його сучасному значенні з 1981 року. Це допомагало керувати низкою робочих завдань. Сучасники здебільшого, як зазначається спеціалістами, ототожнюються з віртуальним офісом, який дозволяє співробітникам працювати будь з якого місця планети і виконувати виробничі завдання. Однією з

основних переваг електронного офісу є переведення документів з паперового у електронний формат. Це зменшує витрати паперу, а також, як вважається, забезпечує більшу безпеку, оскільки обмежує доступ до документів для співробітників, які не можуть користуватись певною інформацією. Великою перевагою електронного офісу є те, що у багатьох галузях дає можливість багатьом співробітникам працювати віддалено, і це не вимагає окремих витрат на утримання приміщень та сплату комунальних послуг та інших експлуатаційних витрат. Співробітники при цьому економлять велику кількість часу, який витрачають для того, щоб добратись до роботи, а також певну кількість транспортних витрат.

Електронні офіси у США надають можливість вирішувати велику кількість державно-управлінських завдань. Так, наприклад, електронний інформаційний офіс державного секретаря США є доступним для членів суспільства, щоб вони могли зв'язатись з іншим офісом (suboffices) будь-якого міністерства і отримати доступ до електронних послуг [24]. Доступ до такого електронного офісу можливий двома способами: 1) використанням імені користувача і паролю; 2) за допомогою електронного сертифікату. Обидва шляхи вимагають реєстрації члена суспільства у Єдиному реєстрі заявників. Обов'язковим є електронний документ, який посвідчує особу.

Іншим прикладом взаємодії державних службовців та бізнесу є досвід Каталонії (Іспанія). Такий електронний офіс є доступним як для спільноти, так і для компаній. Він сприяє більш ефективному і раціональному використанню державних ресурсів [25]. Він включає в себе віртуальний офіс, який відкритий у будь-який час і протягом кожного дня року. Створення Electronic Office виходило з того, що діюче законодавство Каталонії визнає право спільноти та компаній взаємодіяти з генералітетом Каталонії з використанням цифрових ресурсів. Це забезпечує наявність, доступність, цілісність, достовірність, конфіденційність і збереження даних тощо. Електронні офіси гарантують, що вся інформація, яка опублікована, є якісною, а зв'язок і огляд матеріалів може здійснюватись безпечно. Корпоративні електронні офіси є унікальними для всіх адміністративних органів, а також для всіх установ, які здійснюють операції або надають послуги комерційного, промислового та фінансового характеру, а також для громадських об'єднань, які зв'язані з комерційною діяльністю. Кожен з користувачів може створити в електронному офісі генералітету Каталонії власний кабінет, у якому мають можливість відслідковувати всі процеси

і процедури в централізованому порядку. Також можна проглянути повідомлення про зміни статусу і зберегти власні дані.

Це тільки деякі приклади подолання інформаційного розриву між бізнесом та державними службовцями. Втім, вони яскраво свідчать про необхідність для України перенести процеси електронної взаємодії з рівня вербалізації на рівень практичного використання як сучасного елементу системи державного управління.

Список використаних джерел.

1. European eGovernment Action Plan 2011-2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/european-egovernment-action-plan-2011-2015

2. Results of the Public consultation on directions for ICT- driven public sector innovation at European Union level Research and innovation in Horizon 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/european-egovernment-action-plan-2011-2015

3. Orientation paper: research and innovation at EU level under Horizon 2020 in support of ICT-driven public sectorHorizon 2020 in support of ICT-driven public sector innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/european-egovernment-action-plan-2011-2015

4. Expert workshop report: research and innovation at EU level under Horizon 2020 in support of ICT-driven public sector innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/european-egovernment-action-plan-2011-2015

5. Леонтьев К. Финансовая информация как инструмент Интернет-маркетинга / К. Леонтьев // WELCOME: Український інвестиційний журнал. – 1999. – №9 (51). – С. 40-43.

6. Юриков К. Применение Интернет-журналов Foodmagazine и trademagazine для бизнеса в Украине и за рубежом / К. Юриков // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 1999. – №9 (51). – С. 43.

7. Теневой е-бизнес: технологический контент за пределами веб-дизайна // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 3-5.

8. Шумейко Т. XML – управление информацией уже сегодня / Т. Шумейко // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 5-10.

9. Ландэ Д. Контент-проекты информационного центра «Элвисти» / Д. Ландэ // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 10-11.

10. Ищенко Н. Оценка эффективности контент-проекта / Н. Ищенко // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 11-14.

11. Горобец В. Интересный веб-проект: что на продажу? / В. Горобец // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 14-16.

12. Старовойтов Ф. Контент как инвестиционный проект / Ф. Старовойтов // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 16-18.

13. Леонтьев К. W2W: а надо ли это? / К. Леоньоев // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 18-19.

14. Моруги С. Средства массовой информации в Интернете / С. Моруги // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 18-22.

15. Возняк В. Internet – новое измерение для «бумажных» СМИ / В. Возняк // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 23.

16. Чуксин А. В поисках украинского контента / А. Чуксин // WELCOME: Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 23-26.

17. Гончаров А. Пинг как пример успешной реализации контент-проекта / А. Гончаров // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 26-31.

18. Величенко Р. Анализ эффективности проведения рекламной компании контент-проекта с использованием украинских и российских баннерообменных сетей / Р. Величенко // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 26-31.

19. Носик А. Экономика и инвестиционная привлекательность информационных контент-проектов / А. Носик // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2000. – №3 (57). – С. 34-35.

20. Ященко В.А. Нужно ли инвестировать информационные технологии в украине? / В.А. Ященко // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2003. – №7 (97). – С. 32-33.

21. Гальченко О. Європа як глобальне інформаційне суспільство / О. Гальченко // WELCOME : Український інвестиційний журнал. – 2001. – №1 (67). – С. 3-12.

22. Сідєлєв П.А. Проблеми і особливості сучасного електронного бізнесу: Сукупність ініціатив в рамках єдиного співтовариства – дієвий механізм їх подолання / П.А. Сідєлєв // Вітчизняний і зарубіжний досвід впровадження електронного урядування [«День електронного урядування – 2008»]; (Київ, 14 трав. 2008 р.) // Збірн. матер. наук.-практ. конф. / [за заг. ред. С.А. Чукут,О.В. Загвойської]. – К. : Майкрософт, 2008. – С. 86-89.

23. What Is an Electronic Office? – wiseGEEK [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wisegeek.com/what-is-an-electronic-office.htm

24. Online Services of the Secretary of State for R&D&i [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sede.micinn.gob.es/portal/site/eSede/menuitem. 29c0d82156a099684963681001432ea0/?vgnextoid=a8fb5123fa58b210VgnVCM1000001034e20aRCRD&lang_choosen=en

25. What is the Electronic Office? : Generalitat de Catalunya [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://seu.gencat.cat/en/que-es-seu.html

Гансова Емма Августівна

доктор філософських наук, професор кафедри філософських та соціально-політичних наук ОРІДУ НАДУ при Президентові України

ФІЛОСОФІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності звернення до філософських засад управління, які виконують методологічну функцію. Науковці, які розробляли основи науки «державне управління» – В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішний, О.П. Якубовський, – вважали філософську методологію необхідною передумовою державно-управлінської теорії. В роботі «державне управління: основи теорії, історії і практики» ми знаходимо наступне визначення: «державне управління – це форма і основний різновид соціального управління і вужче – публічного управління, соціально-політична функція держави, зумовлена об'єктивними потребами забезпечення цілісності суспільства, його функціонування і розвитку» [1, с. 12]. Така постановка проблеми вимагає від суб'єкта державного управління певного стилю мислення, системного бачення об'єкту управління.

Методологія є необхідним інструментом наукового пізнання. Теорія управління соціальними системами є результатом синтезу різних наук та різних теорій — філософії, політології, соціології, менеджменту, права тощо.

Методологією є система категорій, принципів, методів пізнання, які виконують функцію описання, пояснення, з'ясування причин тих чи інших явищ, тобто є засобами пізнання. Для створення методологічної бази теорії управління соціальними системами важливо визначити головні поняття (категорії), які й повинні стати елементами теорії. Перш за все це стосується понять «система», «соціальна система», «управління».

Логіка та філософія управління системами може бути зрозумілою завдяки розкриттю сутності головних загальнонаукових концепцій, а

саме – **«теорії систем», «теорії організацій», «структурно-функціональному підходу», «синергетиці».**

Зміст теорії систем полягає в наступному. Будь-яку систему прийнято визначати за допомогою таких ознак: цілісність, сукупність елементів (речей), властивостей та відносин. Стабільність (цілісність) системи забезпечує «системоутворюючий» елемент, від якого залежать всі інші зміни, які виникають в якій-небудь частині системи, викликають зміни в системі в цілому.

Якщо економічні відносини вважати системоутворюючим фактором, то всі інші елементи суспільства (політика, мораль, право, духовні відносини, культура) треба розглядати як залежні від економічного фактору, який і є відповідальним за стабільність суспільства.

Але в сучасних умовах постіндустріального суспільства роль системоутворюючого фактора починає виконувати інший елемент, а саме правові відносини, зокрема такий вид права, який отримав назву «права людини». Пошук системоутворюючого елементу здійснюється згідно теорій, які пройшли свою наукову та практичну апробацію. В суспільствознавстві до таких теорій відносять концепції класиків гуманітарного знання, починаючи з античної філософської думки й закінчуючи сучасними теоріями постмодерну та постіндустріального суспільства. В цьому контексті важливо звернутись до європейської класики 17-18-го століть, зокрема до концепцій «суспільного договору», в яких з'ясовується взаємозв'язок держави та особистості, розглядається проблема свободи особистості. Ці ідеї стали базовими для європейських конституцій, які визначили моделі держав, а саме модель ліберального, консервативного та соціал-демократичного типу.

Сутність іншої методології, **теорії організацій**, полягає в розумінні поняття «організація». Останньою називають систему, головною ознакою якої є мета. Заради досягнення мети й виникає організація. Що забезпечує цілісність організації? Логіка організації в цьому випадку відрізняється від попередньої логіки («системної").

Організація буде стабільною, якщо всі елементи функціональні, тобто «працюють» на мету організації. Чим більше елементів є функціональними, тим є вищим рівень організованості та стабільності. Логіка організаційної стабільності може мати вигляд формули

$$C = n / n$$

Де «с» – рівень організованості системи, «n» – кількість функціональних елементів, n – загальна кількість всіх елементів.

Наприклад, підприємство має устаткування та людей, які мають на ньому працювати. Але, як це часто буває, не всі ефективно та продуктивно використовують технічне оснащення, частина з нього простоює. Як наслідок, не реалізується мета організації. Така організація не може ефективно функціонувати та взагалі бути стабільною.

Теорія організації дозволяє визначити рівень дезорганізації соціальної системи та причини дисфункціональності елементів. Для сучасної України стан дезорганізації є досить поширеним. Ми можемо констатувати наявність таких елементів, як закони, постанови, депутати різних рівнів, які існують лише номінально, але не функціонують.

Низький рівень трудової мотивації працюючих в різних установах людей вимагає посилення як санкцій, так й стимулів.

Особливості наступної, **структурно-функціональної** методології пов'язані з іншою логікою управління. В межах цієї концепції стабільність системи залежить від її ієрархічної, пірамідальної форми, від того, наскільки кожний рівень піраміди чітко виконує свої власні функції та не претендує на функції нижчого або вищого рівня, не втручається в їх межі відповідальності.

Наприклад, **нестабільність** системи управління може бути викликана тим, що рівні піраміди виконують «не свої» функції, або має місце дублювання функцій. Це є характерним для вітчизняних інститутів державного управління.

Невипадково в центрі уваги сьогодні опинилась судова гілка влади. Проблема її незалежності вирішується за допомогою судової реформи. Корисним є звернення до «філософії права» класика німецької філософії гегеля, який ще в 19-му столітті пропонував «вивести» судову систему за межі політичної організації суспільства.

Синергетична теорія дозволяє зрозуміти закони так званої «рухливої рівноваги», яка є сполученням стабільності та нестабільності одночасно. Ці закони притаманні стохастичним системам, які самоорганізуються, для яких характерними є вірогідні закони. Чинники біфуркації та флуктуації зумовлюють процес зміни станів стабільності та нестабільності, а також рух, який має вигляд маятникового коливання. Приклади таких станів можна знайти в соціальних процесах, громадських рухах, громадській думці, діяльності політичних партій та недержавних організацій, взагалі в

системі громадянського суспільства. Якщо дотримуватися синергетичної парадигми, то стабільність треба розуміти як **сталий розвиток**. Цей термін зайняв одне з провідних місць в сучасному міжнародному дискурсі. Найчастіше його вживають з метою стандартизації соціального розвитку людства, визначення кожного етапу цього розвитку в категоріях «криза», «стабільність», «динамічний розвиток» на підставі розробленої експертами системи показників-стандартів, економічних, соціальних, соціально-економічних.

Соціальне управління здійснюється шляхом реалізації соціальної політики, яка є елементом системи державного управління. Уряд розробляє стратегію соціальної політики на підставі конституції України та законів України. Державні адміністрації реалізують стратегічні завдання на регіональному рівні.

В науково-теоретичному і практичному аспектах управління процесом соціального розвитку (соціальне управління) – це система, яка утворена з функціонуючих елементів, об'єднаних загальнонаціональними цінностями та ідеями стосовно мети соціального розвитку. Всі елементи цієї системи можна поділити на суб'єкти управління та механізми управління. До суб'єктів управлінського процесу слід віднести державні інститути, які повинні визначати, яку модель або концепцію приймає конкретна держава з приводу цілей соціального розвитку та їх досягнення. Особливе значення належить дослідженню соціальної структури суспільства. Це важливо для розробки перспективної політики, спрямованої на такі головні цілі: координацію взаємовідносин між групами; проведення політики формування та збереження певних груп, зокрема таких як середній клас в сучасному українському суспільстві; здійснення соціально-захисної діяльності по відношенню до тих груп, які її потребують в першу чергу; адресність по відношенню до всіх груп, що передбачає постійне вивчення їх різноманітних потреб та інтересів, а також діяльність держави по забезпеченню останніх.

Соціальна сфера – це сукупність усіх галузей суспільної (людської) діяльності, метою функціонування яких є задоволення потреб людини. Вона включає охорону здоров'я, освіту, соціальне страхування тощо. Деякі соціологи визначають соціальну сферу як сферу непродуктивної діяльності.

Діагностика ефективності державного управління включає систему макроекономічних, соціально-економічних і соціальних показників. Вони

демонструють певний стан економіки країни, який, в свою чергу, обумовлює й певний політичний режим, а також залежну від перших двох факторів соціальну політику. До головних економічних показників слід віднести темпи зростання валового внутрішнього продукту, обсягу виробництва, інфляції.

Соціально-економічні показники – це рівень безробіття, відсоток осіб, що опинились за межею бідності, співвідношення середньої заробітної плати й вартості споживчого кошику. До складу соціальних показників, згідно з методикою ООН, треба включити так званий індекс людського розвитку, який складається з трьох компонентів: тривалості життя, рівня освіти населення, середньодушового доходу.

Взаємозв'язок вказаних вище показників може мати такий вигляд: в разі кризового стану економіки держава здійснює політику «надзвичайних заходів»; стабільному стану економіки відповідає політика стимулювання з боку держави; економіка динамічного зростання стає основою для діяльності держави, яка визначається як політика регулювання. Темпи зміни показника обсягу виробництва можуть коливатися від мінус двадцяти відсотків (-20%) до нульового рівня (0). Тобто від глибокої кризи до стабільності. Якщо ж цей показник досягає плюс десять відсотків (+10%), в країні спостерігається динамічне зростання економіки.

Інший економічний показник, рівень інфляції, свідчить про кризовий стан в тому разі, якщо його розмір дорівнює 50%, про економічну стабільність при 30% і про динамічний розвиток при умові 5% інфляції.

Значний вплив на вибір моделі політичного управління має показник безробіття. В умовах економічної кризи він дорівнює 20% і пов'язаний з політикою надзвичайних заходів. 10-відсотковий рівень безробіття вважається граничним і свідчить про стабільну економіку, яка супроводжується політикою стимулювання. Безробіття на рівні 5% часто розцінюють як природне. Воно має місце в умовах зростання економіки.

Ще один соціально-економічний показник – це співвідношення розміру середньої заробітної плати та вартості споживчого кошику. Він є симптомом кризи, якщо дорівнює 50%, стабільності при умові 70% і зростання економіки і, відповідно, рівня життя в разі 100%, тобто коли розмір заробітної плати дорівнює вартості споживчого кошику.

Економічна криза викликає потребу в «жорсткій» політиці, метою якої є підйом економіки, заохочення населення до підприємницької діяльності через гнучку податкову систему. Зниження податків в таких економічних умовах веде до скорочення соціальних витрат держави. Зростає безробіття,

заморожується заробітна плата, інфляційний процес ставиться під жорсткий контроль держави. Простежується падіння життєвого рівня населення.

«М'яка» стратегія націлена на покращення соціальних умов життя громадян, зняття соціальної напруженості. Політика держави набуває соціально-захисної спрямованості, розгортаються соціальні програми. Економіка, яка «встала на ноги», підпадає під податковий прес.

Найбільш відомі моделі отримали назви «ліберально-демократичної», «консервативної», «соціал-демократичної».

Прикладом реалізації ліберально-демократичної моделі традиційно вважають сполучені штати Америки. Дві інші знайшли своє втілення в таких європейських країнах, як Німеччина («консервативна») і Швеція («соціал-демократична»).

В літературі часто політику, здійснювану в ФРН, називають моделлю соціально-ринкового господарства, від якої відрізняється північноєвропейська модель Швеції.

Тенденцією, що робить різницю між цими політичними стратегіями незначною, стало поширення соціальної спрямованості в діяльності держав, які належать до різних моделей. Це обумовлено або динамічним розвитком економіки (США), або приходом до влади лівих партій.

Традиційною базою кожної політичної моделі були певні ідеологічні, правові, економічні принципи.

Державна ідеологія містить головні цінності, що визначають базову функцію держави, позначену в її конституції.

Правовою основою стають певні пріоритети держави, які можуть бути сфокусовані на одному з трьох елементів, як на першочерговому: політичних правах, громадянських правах або на правах соціальних.

В економічній сфері моделі відрізняються мірою втручання держави в економічні процеси, що відповідає політиці консерватизму, неоконсерватизму або регулюванню.

Ліберально-демократична модель.

Д. Хелд в своїй роботі «моделі демократії», пояснюючи еволюцію лібералізму, – зауважує: «поступово лібералізм став асоціюватися з ідеєю про те, що індивіди повинні бути вільними в реалізації своїх релігійних, економічних і політичних потреб». За його думкою, всі чинники демократії: законодавство, власність, ринкова економіка є механізмами координації індивідуальних інтересів.

Ідеологія індивідуалізму утворює ціннісне ядро ліберальної демократії. Як загальнодержавна цінність вона грає роль мотиву, на який спи-

рається держава в своїй соціальній політиці. Держава бере на себе функцію стимулятора індивідуальної активності, заохочуючи своїх громадян до пошуку роботи, соціального захисту, підприємницької ініціативи.

Правова база ліберальної моделі демократії зосереджена на громадянських правах, – зокрема на тезі про рівноправне становище громадян незалежно від расових, етнічних, статевих та інших ознак. Свою головну місію держава ліберального типу вбачає в охороні громадянських та політичних прав людини, тоді як охорона соціальних прав в значній мірі перекладається на громадські організації й на саму особистість.

Німецький політолог Стефан Лайбфрід описує правові підвалини лібералізму наступним чином: «перш за все громадянські, далі політичні, а потім вже соціальні права». Інший політолог, г. Тьормасс, засвідчує, що ліберальна демократія демонструє «модель остаточного принципу» («residual expenses»), маючи на увазі ставлення держави до соціальної сфери.

Але з 2010 року в США мала місце так звана «революція громадських прав», згідно з якою в юридичній практиці соціально-економічні права особистості стали підкріпляти судовими гарантіями. Ініціатива виконавчої влади стосувалась «компенсуючих» дій за конкретними програмами соціальної політики в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, державного соціального страхування.

Консервативна модель демократій.

Аналізуючи ідеологічну основу консервативної моделі, слід вказати, що її головна ідея – це виправдання соціальної диференціації в суспільстві. Майнова нерівність розцінюється як цілком природне і нормальне явище. Головна ж місія держави полягає в тому, щоб через гнучку податкову політику здійснювати перерозподіл доходів й, водночас, компенсувати за допомогою трансфертів тим прошаркам, які потребують тієї компенсації.

Пріоритетність людських прав (громадянських, політичних і соціальних) в даній політичній системі характеризує ст. Лайбфрід: «сьогодні Німеччина повторює зразок 1871 року, але стиснутий в часі. Громадянські та соціальні права випереджають політичні».

Соціал-демократична модель.

Соціалістична ідеологія залишається вірною своїм головним принципам: рівності доходів, централізованій системі управління, державним соціальним гарантіям.

Уявлення про те, що державна система такого типу виховує утриманців не відповідає суті її соціальної політики. В функціональному відношенні державна політика спрямована на забезпечення всіх громадян роботою. Зайнятість і практична відсутність безробіття утворюють стабільну податкову базу. Це й дозволяє державі здійснювати перерозподіл бюджету, забезпечуючи громадян соціальною допомогою.

Правові пріоритети північноєвропейської моделі зосереджені на соціальних правах як на головній меті державної політики.

Ідеологічні й правові орієнтири держав, які обирають для себе певні політичні моделі, знаходять втілення, перш за все, в їх соціальній політиці. Так, соціальні видатки держави ліберального типу утворюють найменшу суму порівняно з державами, які обрали для себе інші моделі. Вона дорівнює 18,2% ВВП в США. Певним результатом цієї політики є наявність 12,8% населення, що знаходиться за межею бідності. Однак позитивним її наслідком слід вважати 4% безробітних. Та ж сама модель опинилась й найбільш дешевшою для податківців, оскільки загальний розмір оподаткування утворює в цій країні 29,4% ВВП.

Особливості консервативної політики втілились в соціальних видатках Німеччини, які в середньому дорівнюють 25,8% ВВП. Спрямованість уряду на компенсаційні дії по відношенню до малозабезпечених верств населення має результатом 10% населення, яке перебуває за межею бідності. Але недоліки економіки, проблеми, пов'язані з труднощами, які переживає зараз Європа, зокрема Німеччина, викликали ріст безробіття. Його рівень сьогодні сягає критичного (12%). Зростання соціальних видатків держави має своїм наслідком зростання рівня податків, які в Німеччині утворюють 39,6% ВВП.

Найбільший розмір соціальних видатків має місце в скандинавських країнах, які реалізують свій соціал-демократичний вибір (32% ВВП). Бідність в цих країнах має показник, який дорівнює 0,1% населення, що знаходиться за межею бідності. Рівень безробіття – 4% (природне безробіття). Джерелом соціального благополуччя в цих країнах є високі податки. Рівень оподаткування в них найбільш високий (49,3% ВВП).

Аналіз світового досвіду державної політики свідчить про значення філософського бачення управління, яке є основою певних ідеологій. Останні являють собою обґрунтування головних цінностей держави, які зумовлюють її цілі. Таким чином стратегія державного управління в країнах, що отримали назву «соціальних держав» – це реалізація цінностей-цілей, визначених в теоріях класиків європейської філософії.

Список використаних джерел.

1. Якубовський О.П., Бутирська Т.О. Державне будівництво. – Одеса. 2013.

2. Бакуменко В.Д., Надолішний П.І., Іжа М.М., Арабаджі Г.І. Державне управління: основи теорії, історія і практика. – Одеса, – НАДУ, 2009.

3. Ахметина Н.Х. Модели политических систем // Государство и право – 2000.

4. Скрипник О. Соціальна, правова держава в Україні – К. 2000.

5. Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні // Україна: аспекти праці – 2002.

Павлов Олександр Іванович

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки промисловості
Одеської національної академії
харчових технологій

РАДЯНСЬКА СПАДЩИНА НА ТЛІ ПРОЦЕСУ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Через чверть століття існування незалежної української держави питання щодо ставлення до її радянського минулого набуло з подачі сучасної владної верхівки статусу державотворчого. Така його постановка виглядала б більш органічною на початку 1990-х років, коли Україна розпочала свої перші кроки на цьому шляху. Це дає привід для роздумів щодо кон'юнктурності позиціонування сучасної політики декомунізації як способу заперечення радянської спадщини, яка розглядається як перешкода на шляху державотворення. В цьому переконують спрямованість та зміст чотирьох Законів України, що набули чинності у травні 2015 року й отримали назву декомунізаційних. Не ставлячи під сумнів доцільність їх прийняття, звернемо увагу на невиправданість ототожнення радянського тоталітарного режиму з радянською спадщиною як комуністичною за своєю сутністю, комунізацією як процесом розвитку людства в цілому та комунізмом як певним станом суспільства та системою поглядів. Ця проблема в сучасних умовах набуває не тільки наукової актуальності, а й практичного значення, про що свідчить активна полеміка щодо неї серед широких верств громадськості та науковців. Зокрема, в науковій літературі підкреслюється тісний зв'язок сучасного етапу українського державотворення з історичною пам'яттю народу [1], роль соціального досвіду в процесі державного будівництва [2], значення спадкоємності як генетичного зв'язку нового та старого у суспільному розвитку [3]. Деякі автори, пов'язуючи державницьку позицію громадян з їх вибірковою індивіду-

альною історичною пам'яттю, виводять діяльність проросійських сил з їх минулого, а саме перебування у складі СРСР [1]. В цьому сенсі події на сході України оцінюються крізь призму радянської ідентичності мешканців цього регіону. Тому декомунізація, що здійснюється у спосіб заміни радянських топонімів, розцінюється як шлях обмеження розростання російської агресії та повернення тимчасово окупованих територій [4].

Такого роду редукціонізм у виявленні причинно-наслідкових зв'язків вказаних подій прослідковується у Законі України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного режиму 1917-1991 років», в якому однією з передумов анексії півострова Крим та воєнного конфлікту на території Донецької та Луганської областей визнається закритість архівів [5]. Скоріше цей факт має опосередковане значення, а відповідальність за це явище слід віднести до бездіяльності владних структур. Не історичним є й підхід щодо визначення відповідальності радянського тоталітарного режиму за вчинені на території України злочини проти людства та людяності, воєнні злочини та злочини геноциду, який притаманний Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» [6]. Фактично у цих злочинах приймали участь й карні органи Української РСР як складової СРСР, жертвами яких передусім були воїни ОУН-УПА, державні зрадники. Викликає ряд запитань й ст. 2 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [7]. Тоталітарний режим радянського періоду було визнано злочинним ще за часів СРСР, від правління якого безвинно постраждала чимала частина громадян різних національностей, проте це не означає, що життя в Радянському Союзі нагадувало табір з колючим дротом. За роки радянської влади СРСР перетворився в одну з могутніх держав світу, яка продемонструвала не тільки високий рівень боєздатності, але й значні досягнення у соціальній сфері, у сферах науки, техніки, культури. Нехтувати цим означає не що інше як позбавлення громадян України середнього й старших поколінь власної історії, що неприпустимо для демократичної держави. Крім цього, обов'язком будь-якої держави є застосування легітимного примусу до тих громадян, які порушують її закони. Тому покарання злочинців, згідно встановленого законодавства, є природною функцією будь-якої влади.

З огляду на викладене, постає необхідність в осягненні дійсних причин здійснення декомунізації, визначення місця радянської спадщини у

процесі українського державотворення. Цей процес, у разі його неконтрольованості владою, може отримати непередбачувані наслідки у вигляді дерусифікації й таке інше. На тлі розгортання ситуації у Криму та в східних регіонах України, одеських подій 2014 року суспільний розвиток за таким сценарієм загрожує національній безпеці країни й життю її громадян.

На початку дослідження слід уточнити зміст та історичний контекст поняття «комунізація» (від лат. communis – загальний). Комунізація – це процес усуспільнення майна та праці, наслідком якого є гіпотетичний суспільно-економічний лад, заснований на соціальній рівності, суспільній власності на засоби виробництва, який отримав назву комунізму. Тому комунізація виглядає як розповсюдження саме такого ладу у просторі й відповідно – влади комуністів. Оскільки першою країною, де було встановлено владу комуністів (більшовиків) була Радянська Росія, правонаступником якої став Радянський Союз, комунізація тлумачиться як радянізація (формально – розповсюдження влади Рад). Рушійною силою радянізації виступали серед інших республік союзної держави представники найбільшої з них – Російської Федерації (материнське ядро).

В теорії марксизму комунізм розглядається як одна з трьох історичних епох – епоха знищення приватної власності або царство усвідомленої необхідності. Проте ідеалом суспільного розвитку, за К. Марксом, є не комунізм, а епоха гуманізму, яка настає після царства усвідомленої необхідності. Саме з цієї епохи як царства свободи розпочинається справжній розвиток людських сил [8, с. 169].

Комунізм як соціальний експеримент та практика завершив свою, більш ніж 70-річну історичну ходу, так й не досягнувши своїх завершених форм, на початку 1990-х років в результаті розпаду СРСР.

Наслідком розпаду СРСР та руйнації соціалістичного ладу, як першої фази комуністичної формації, стало отримання Україною разом з іншими радянськими республіками, політичної незалежності.

Таким чином, за вироком долі Україна вступила в процес суспільної трансформації, пов'язаний з ринковим реформуванням, що отримав назву перехідного періоду. На формування нового суспільного ладу в Україні свій -відбиток наклали наступні чинники:

- вторинність українських перетворюючих процесів другої половини 1980-х років по відношенню до загальнодержавних;
- незрілість суб'єктивного фактора;
- домінування руйнівних тенденцій.

Слід розуміти, що за процесом формування незалежної України стоять важелі, котрі приводять до руху інтереси та цілі, які переслідують його учасники. Справа в тому, що на початковому етапі державотворення інтереси однієї та двох інших з цих трьох сил були діаметрально протилежними. Ідеалом головної рушійної сили цього процесу – національно-демократичних сил – була побудова національної соборної української держави. Виразниками цієї ідеї були, з одного боку, відкриті противники радянської системи – дисиденти, та представники української творчої інтелігенції – з іншого. Ці політичні сили, що сформувалися наприкінці 1980-х років в Народний Рух України, інші партії та об'єднання, мали підтримку приблизно 10-12% населення УРСР (за кількістю депутатських місць у Верховній Раді, отриманих націонал-демократами на виборах 1990 року). Друга політична сила – партійно-державна верхівка – переслідувала ціль збереження за собою владних повноважень, керуючись при цьому кон'юнктурним підходом. Типовим її представником був Л. Кравчук – компартійний функціонер, який після обрання його головою Верховної Ради України так визначив свої пріоритети: демократизм, Радянська влада та соціалістичний вибір [9, с. 245].

Тому чекати від першого президента України послідовних та рішучих, а головне корисних для народу та держави дій на ниві державотворення було марно. Тим більш, як засвідчили подальші події, Л. Кравчук виявився людиною занадто лукавою, здатною переграти не тільки своїх опонентів, а й самого себе. При ньому Україна позбавилася ядерної зброї, набувши статусу «позаблокової» держави під міфічні гарантії безпеки з боку сильних глобальних акторів. Разом з ядерною зброєю зникло й Чорноморське морське пароплавство з його торгівельним флотом, а широкі верстви населення засвоїли новий вид транспорту – «кравчучку».

За своїм радянським минулим суттєво не відрізняється від Л. Кравчука й другий президент – Л. Кучма, в минулому секретар парткому ВО Південмаш, а у 1986-1992 роках – його керівник. Його перебування на посаді залишило по собі низьку заходів трансформаційного характеру: роздержавлення власності, приватизація великих підприємств, ліквідація колгоспно-радгоспної системи, які мали своїм наслідком соціальне розшарування, збіднення населення, втрату економічного потенціалу країни. В результаті відсутності прозорості та економічної обґрунтованості в процесі здійснення приватизації 3% населення країни присвоїли три чверті роздержавленої власності [10, с. 19]. Однак, якщо враховувати су-

часну ситуацію, сакраментальна фраза Л. Кучми, що була звернена до співвітчизників: «Ви ще будете мене згадувати», не виглядає безпідставною. Принаймні його реформи, попри усі їх недоліки, не мали ефекту «хірургії без наркозу». Його політичний партнер – четвертий президент України В. Янукович після приходу до влади вдався до перерозподілу власності, відсторонення від бізнесу тих, хто не був прибічником його партії, запровадивши систему клановості у структурах влади та бізнесу як у вузькому (сім'я), так й у широкому (однопартійці) значенні цього слова. Обидва режими влади – «кучмівський» й «януковичський» зустріли активний супротив значної частини громадян, що підтвердили майдани 2004 та 2013-2014 років.

Родинною ознакою влади третього (В. Ющенко) та діючого (П. Порошенко) президентів України є впровадження інституціональних заходів щодо розриву з комуністичною ідеологією й тоталітарним радянським минулим. Проте, якщо перший з них обмежився діями на ідеологічному фронті, то команда нового президента свідомо чи несвідомо (під дією тягаря економічної спадщини своїх попередників) намагається не тільки засудити комуністичний тоталітарний режим шляхом руйнації старих пам'ятників, заміни радянських топонімів, заборони пропаганди комуністичної символіки, а й здійснює практичні кроки, які можна охарактеризувати як доведення до злиденності передусім носіїв комуністичної свідомості – пенсіонерів. За оцінками ООН, бідні громадяни України складають 80% населення країни при тому, що 397 осіб володіють активами понад 30 млн. дол. США [11, с. 13].

Третьою рушійною силою суспільно-політичних перетворень доби становлення незалежної української держави виступав вітчизняний фінансово-промисловий капітал, що тільки зароджувався в умовах лібералізації законодавства СРСР. Саме з цього середовища та владної верхівки сформувався соціальний прошарок, що скористався повною мірою плодами приватизації, яку було подано як передумову переходу до ринкової економіки.

Що стосується таких основоположних складових процесу державотворення, як вироблення державницької ідеології, формулювання національної ідеї, формування самосвідомості українців, впровадження в усі сфери суспільного життя демократичних цінностей, створення умов для оздоровлення економіки та підвищення рівня та якості життя населення, їх було відкладено на потім.

Якщо проводити порівняння та історичні паралелі, можна стверджувати, що прорадянських (першого і другого) президентів України та проєвропейських (третього та п'ятого) президентів об'єднує між собою й національним бізнесом спосіб розв'язання існуючих державних та особистих проблем виключно за рахунок власного народу. Перший тандем здійснював це шляхом привласнення, у формі спотвореної приватизації, державної власності СРСР, створеної працею кількох поколінь радянських людей. Другий – за рахунок пограбування народу незалежної України через встановлення надмірних, науково необґрунтованих й неадекватних рівню заробітної плати тарифів за комунальні послуги, завищені ціни на товари повсякденного попиту. За умов встановлених новою владою українські сім'ї ризикують позбавитися власного житла при накопиченні заборгованості за сплату комунальних послуг, якщо вона перевищуватиме десять мінімальних доходів, тобто 14 тис. грн. Серед гарантів Конституції України окреме місце посідає четвертий президент – В. Янукович, якого можна ідентифікувати як президента «донецького» клану. Але жодний з них не є проукраїнським, народним президентом.

Немає підстав заперечувати важку спадщину, яка залишилась від попередників новій владі та суперечливий характер існуючих в суспільстві соціально-економічних проблем. З одного боку, під тимчасовою окупацією перебуває Крим, на сході країни ведуться воєнні дії за участю військового контингенту сусідньої країни-агресора. З іншого боку, за останні два роки перед Україною постало ряд викликів: несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура; падіння доходів від експорту української продукції; висока інфляція і тенденція девальвації національної валюти до долара США; зменшення конкурентоспроможності вітчизняної продукції в умовах вільної торгівлі з ЄС; дефіцит державного бюджету; необхідність вирішення соціально-економічних проблем переселенців зі сходу країни; підтримання на належному рівні життя на територіях, звільнених від бойовиків тощо. Крім того, рано чи пізно постане проблема відновлення Донбасу, для розв'язання якої ЄС готовий надати понад 4 млрд. євро. Проте, за оцінками Європейського банку розвитку, на ці цілі знадобиться близько 100 млрд. євро [12, с. 174].

Досконалість будь-якої влади вимірюється її спроможністю ефективно вирішувати питання, які постають перед країною в процесі суспільного розвитку. В нашому випадку одним з резервів наповнення бюджету є боротьба з корупцією не на папері, а у реальному житті. І тут не слід

застосовувати подвійні стандарти. В перший рік перебування при владі команда президента П. Порошенка застосувала деякі показові заходи до прибічників В. Януковича. Після цього гучного суспільного резонансу набула справа львівського судді-колядника, зараз громадськість шокована розмахом життя заступника голови Миколаївської обласної державної адміністрації, під будинком якого правоохоронні органи виявили підземний «тунель-скарбницю», в якому були сховані цінності, що нажиті «героєм України» неправедним шляхом.

При бажанні таких «скарбниць» по всій Україні можна виявити чимало. Якщо до цього додати капітали обсягом 130 млрд. дол. США, виведені з України за її межі [12, с. 170], то справа пошуку джерел фінансування щодо розв'язання існуючих проблем видається не такою вже й безнадійною. Але малоймовірно, що влада візьметься за це, оскільки такий захід є не що інше, як боротьба з самими собою.

З огляду на зазначене, українська влада в цьому сенсі пішла шляхом найменшого спротиву: використання патріотичної риторики на тлі неприпинення російської агресії для виправдання своєї позиції щодо очікування допомоги з Заходу, з одного боку, та засудження комуністичного тоталітарного режиму як радянської (читай проросійської) спадщини, що заважає рухатися вперед – з іншого. Такий шлях «до Європи» немає нічого спільного з європейськістю ні за формою та темпами первісного накопичення капіталу, ні за своєю сутністю, й взагалі суперечить принципам демократії та лібералізму. Він демонструє безпорадність українських реформаторів.

З цього приводу на думку приходить спостереження англійського історика П. Джонсона, який, аналізуючи мегатенденції 1990-х років, прийшов до висновку щодо неготовності народів деяких нових європейських країн до незалежності та демократії, штучності цих держав, нездатності їх урядів виконувати елементарні функції суспільного управління [13, с. 413-414]. В контексті наведеної характеристики Україна виглядає в очах світового співтовариства проблемною країною. Сама ж філософія державотворення сучасного українського керівництва є хибною, не тільки з концептуальної точки зору, на що вже зверталася увага, а й недосконалою в організаційно-інституціональному плані, про що свідчить залучення до управління державними справами іноземців. Це дещо нагадує практику часів Київської Русі, пов'язану із запрошенням на службу варягів-вікінгів, та систему британського протекторату над Індією XIX–XX століть.

Фактично ж це не що інше, як реалізація проєвропейсько-американського проекту «європеїзації» України руками її правлячої меншості з метою розширення територіальної експансії ЄС та США.

Нарощення зусиль влади у напрямі штучного демонтажу радянської спадщини під тим чи іншим приводом загрожує виходом ситуації з-під владного контролю. Її наслідками є:

- ризик здійснення геноциду проти значної частини власного народу (бідних, пенсіонерів, російськомовних);
- протистояння в процесі здійснення дерусифікації, як логічного продовження декомунізації, населення заходу та півдня України, «свідомих» та «несвідомих», «патріотично налаштованих» та «п'ятої російської колони», «правого сектору» та «лівих»;
- недовіра до української влади.

Щоб запобігти зазначених загроз необхідно сконцентрувати увагу владної верхівки й усього українського суспільства на формулюванні національної (громадянсько-державницької, соціальної за змістом) ідеї, реалізації себе (використати наявний потенціал на користь держави і її народу) та залишатися самими собою. Отже, необхідно перенести акцент з питання «з ким бути» на питання «ким бути». Тільки така держава заслуговує на повагу та визнання з боку міжнародної спільноти й має майбутнє. Багатостраждальний український народ заслуговує кращої долі – й це має бути усвідомлено владою.

Список використаних джерел.

1. Мацькевич М. Історична пам'ять народу та сучасне українське державотворення / М. Мацькевич. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.info-pressa.com/articl-404.html

2. Сорокин В. В. Государственность переходного периода: теоретические вопросы / В.В. Сорокин. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.law.edu.ru/book.asp?bookID=83300

3. Акіменко А. Декомунізація в Україні: виполоти тоталітарний «чортополох» / А. Акіменко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrnationalism.com/news/policy/1895-dekomunizatiia-v-ukraini-vypolotytotalitarnyi-chortopolokh.html/

4. Стерхов П.А. Механизм преемственности в развитии государственности (теоретический аспект) / П.А. Стерхов, Е.В. Грозина. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cyberleninka.ru/article/n/mehanizm-preemstvennosti-v-razvitii-gosudarstvennosti-teoreticheskiy-aspekt

5. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років: Закон України від 9 квітня 2015 р. №316-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zacon5.rada.gov.ua/laws/show/316-19

6. Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років: Закон України від 9 квітня 2015 р. №315-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/315-19

7. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/317-19

8. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года, часть «Коммунизм» / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Соч. – 2-е изд. – Т. 42. – М.: Изд-во политической литературы, 1974. – С. 41–174

9. Литвин В.М. Політична арена України: дійові особи та виконавці / В.М. Литвин. – К.: Айрис. 1994. – 495 с.

10. Каспрук В. Сучасний стан українського суспільства в соціально-політичному розрізі / В. Каспрук // Підтекст. – 1998. – №19. – С. 16–21.

11. Український конфлікт і майбутнє світової та європейської безпеки / Авт. кол. А. Єрмолаєв, С. Денисенко, О. Маркеєва, Л. Поляков. – К.: Нова Україна, 2015. – 30 с.

12. Геєць В.М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи / В.М. Геєць // Науковий вісник Дипломатичної академії України: серія «Економічні науки». – 2016. – Вип. 23, частина ІІІ. – С. 164–176.

13. Джонсон П. Мир с двадцатых по девяностые годы. Часть вторая. Современность / П. Джонсон. – М.: Анубис, ТОО «ВИЛАД», 1995. – 480 с.

Воронов Олександр Ігорович

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління, докторант кафедри державного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

В умовах глобальної трансформації існування людства відбуваються біфуркаційні зміни, які створюють передумови для формування нової парадигми філософії управління. Слід звернути увагу на ряд особливостей сучасної філософії управління: нелінійне мислення; пріоритет механізмів позитивного зворотного зв'язку; формування нового світогляду щодо проблем глобального розвитку. На перший план висувається вміння професійно управляти критичними ситуаціями, своєчасно їх попереджати, визначати чіткі позиції до них, формувати нові форми, стратегії і методи управління. Фундаментальні категорії філософії набувають нового прагматичного смислу в умовах сучасного світового розвитку [1, с. 284].

За багаторічну історію еволюції людства неодноразово змінювались «основні філософські питання», тому дуже важливо розуміти, які проблеми актуальні для розвитку філософії в XXI ст. Особливу роль в житті суспільства завжди грали процеси прийняття управлінських рішень. Спробі розглянути цей феномен виникли на перших етапах раціонального осмислення навколишнього світу вченими, що, зокрема, визначилось в дослідженні таких світоглядних проблем, як вибір та свобода волі людини. Значущість філософсько-методологічного аналізу проблем прийняття управлінських рішень обумовлена вимогами до більш надійного обґрунтування сучасних небезпечних та складних рішень, новими технологіями, які визначаються інтелектуальним досвідом та матеріальними можливостями, яке отримало людство [6].

Серед перших засновників теорії прийняття управлінських рішень визнаються Сократ, Платон та Аристотель, які вважали, що здібність приймати рішення відрізняє людину від тварини. За змістом поняттю «прийняття рішення» в філософії Аристотеля відповідає поняття «προαρεσις». Застосовуються два варіанти перекладу цього слова українською мовою: «навмисність», яке відповідає поняттю «αρεσις» (вибір, намагання) та «свідомий вибір», яке більш відображає концепцію Аристотеля, що стосується безпосередньо акту прийняття рішення людиною. Структурно процес прийняття рішень, який розглядається сучасними дослідниками, практично співпадає з процесом реалізації вибору, який описано Аристотелем. Головна цінність концепції Аристотеля в її нераціональній складовій, тобто в тій ролі, яка відводиться цій складовій в житті людині. З цих позицій можливо вийти на проблеми організації процесу прийняття рішення, використання досвіду прийняття рішення, вдосконалення людської діяльності в сфері публічного управління [11].

Сократом були розглянуті питання вищого блага, можливості пізнання, питання про цілі практичної діяльності, які ведуть до суспільного блага. Платон вивчав онтологічно питання «про найкраще». При цьому він торкався духовної сфери. Представник філософії середніх віків У. Оккам запровадив ідеї цілеспрямованості в сферу методології пізнання і сформулював закон економії («Бритва Оккама»). У. Оккам був першим організатором оптимізаційних досліджень [12]. Найбільш важливими фігурами серед засновників філософії прийняття управлінських рішень вважаються І. Лойола (1491-1556) і Б. Франклін (1706-1790). Б. Франклін феноменально володів методом попарних порівнянь альтернатив та вибору найкращої з них. Потрібно згадати дослідження ідей «оптимальності» Г. Лейбніца (1646-1716). Він сформулював принцип мінімакса («мінімум засобів – максимум результату»), який покладено в основу будь-якої цілеспрямованої діяльності. Г. Лейбніц зробив спробу математичного формулювання «екстремумів». Проблеми голосування при різноманітних виборах обговорювались Ж.-К. де Борда (1733-1799) і Ж. Кондорсе (1743-1784). Значну роль в становленні філософії прийняття управлінських рішень відіграли «утилітаристи». Особливо відзначились І. Бентам (1748-1832), який запропонував рахувати суму корисних результатів, і У. Эджуорт (1845-1926), який розвинув апарат кривих байдужості. Становленню філософії прийняття рішень сприяли розробники теорії ігор Е. Борель (1871-1956) и Дж. Фон Нейман (1903-1957). В 70-х роках XX ст. дослідники

Х. Кун, У. Купер, Б. Рой, А. Такер, А. Чарнс, надали філософії прийняття управлінських рішень її сучасний вигляд [8].

Постійно зростаючі вимоги до якості управлінських рішень вимагають застосування філософсько-методологічного аналізу для вдосконалення теорії рішень. Необхідно знайти компроміс між «золотою серединою» Аристотеля й «екстрімумом» критеріїв рішення, яке приймається Г. Лейбніца, та відпрацювати практичний механізм порівняння різноманітних критеріїв оптимальності. Взагалі неможливо знайти такий засіб прийняття управлінських рішень, якій задовольняв би усіх та забезпечував би сталий успіх в справі. Особа, яка приймає рішення, особливо в сфері публічного управління, повинна забезпечити сприйняття конкретної ситуації та визначити концептуальний зміст методології, що використовується. Теорія прийняття рішень повинна завжди враховувати філософську проблематизацію, інакше вона перетворюється в звичайні формальні процедури. Процес прийняття рішень можливо сформулювати в трьох ключових питаннях великого німецького філософа І. Канта: «Що я можу знати? Що я повинен робити? На що я можу розраховувати?» Такі питання були сформульовані в його роботі «Критика чистого розуму». На них І. Кант дає наступні відповіді: по-перше – метафізика; по-друге – мораль; по-третє – релігія [16]. І. Кант був дуже уважним до слів та смислів, тому за цим ховається суворий внутрішній порядок або структура. Такою структурою є схема прийняття та відпрацювання управлінського рішення. Саме конструювання, осмислення та обґрунтування такої схеми складає культурну відмінну функцію філософії як світогляду [15].

З огляду на перше питання І. Канта розглянемо поняття ситуації прийняття рішення в сфері публічного управління, які можуть бути складні та різноманітні. В пошуках управлінського рішення керівник звертається до різноманітних наукових дисциплін: від дослідження операцій до психології. Кожна ситуація містить у собі три компонента. Два перших утворюються набором можливих альтернатив та критеріями вибору між ними. Оскільки альтернативи розглядаються як можливості, така ситуація повинна мати ще потрібний мінімум умов для реалізації цих альтернатив. Управлінське рішення обумовлює ситуація вибору, тобто наявність альтернатив. Вибір, як правило, має обов'язковий характер, тому що відмова від вибору – теж вибір. Принципіальний момент в «повноті» вибору. Чим більше альтернатив, тим більше вірогідність обрати потрібну. Першим кроком в концептуальному осмисленні ситуації прийняття рішень

е не стільки перерахування можливостей, скільки їх характеристика. Всю сукупність можливостей можна визначити як «картину світу». В цьому контексті логічним буде звернення до другого питання І. Канта.

Щоб зробити вибір, крім альтернатив, потрібні критерії, які допоможуть обрати релевантну для ситуації альтернативу. В рамках біологічної поведінки ці критерії або задаються генетично, або засвоюються шляхом навчання. Критерії людських виборів задаються в вигляді людських схильностей або переваг, які формуються через культуру. Такий набір критеріїв отримав назву «цінностей». Незалежно від соціальної природи людських цінностей, конкретний їх набір у кожної людини е індивідуальним, а іноді суперечливим. Ієрархія цінностей будується відповідно особистому життєвому досвіду. В залежності від того, як цінності обумовлюють особисті цілі, вони стають вираженням індивідуальних мотивів.

Взаємодія інформації, яка розкривається за допомогою «картини світу» та уявлень особистості про її переваги та цінності, призводить до формування цілей. Визначення цілі допомагає знайти засоби її досягнення. Кожна людина обирає сама, який стан справ вона вважає своєю життєвою ціллю. При однаковому наборі можливостей та умов цілі будуть відрізнятись залежно від рівня домагань. Якщо ціль встановлена, виникає перелік правил, яких необхідно дотримуватись. З цього виходить зміст другого питання І. Канта.

У процесі прийняття управлінських рішень виникає феномен «філософської рефлексії», яку слід розглядати як: предметну, що визначається як процес цілепокладання основ цільового управління; операційну, що формується у процесі вирішення проблем, як механізм управління щодо відхилень; ціннісну, спрямовану на результативність прийняття управлінських рішень. У відповідності з моделлю рефлексивного механізму управлінських рішень шляхом філософської рефлексії виділяються три ідеальних типи критичних ситуацій: конфліктна; екстремальна; невизначеності [7, с. 398]. Філософська рефлексія може виступати у ролі методології людської діяльності. Як методологія вона відіграє фундаментальну роль: розкриває об'єктивні засади управлінських рішень; формує суб'єктивні засади управлінських рішень і регулює процес їх прийняття; визначає світоглядні основи управлінської діяльності у якості відповідної методології. Це приводить до самоствердження людини, засвоєння нею універсального рефлексивного механізму управлінських рішень, особистої управлінської позиції як об'єктивної основи управлінських рішень

[10]. Як засвідчує соціально-філософський аналіз, у процесі підготовки і прийняття рішень філософська рефлексія стає методом самоуправління, що свідчить про її праксеологічну спрямованість. За допомогою рефлексивного механізму, як нормативного правила, формується процес підготовки і прийняття управлінських рішень у категоріях «мета», «засіб» і «результат» та засади трьох методологічних концепцій управління: «за результатами», «за відхиленнями» і «за цілями» [9, с. 27-40].

Розробка конкретних управлінських рішень в сфері публічного управління має свою складну специфіку та потребує фахових знань. Незважаючи на всю різницю професійного характеру, процедура прийняття управлінських рішень має одні й ті ж основи, які можливо визначити у відповідності з загальним методологічним алгоритмом, який підвищує її ефективність. Концепція процедурної раціональності не нова, вона давно утвердилася в науці та практиці. Зміст її в тому, що результати роботи залежать від процесу діяльності, а управлінські рішення є найважливішим продуктом людської діяльності. Процедурна раціональність передбачає спеціальну підготовку людини, яка приймає управлінські рішення. Дослідник Я. Хинтикка відзначає, що навчання «міркуванню та критичному мисленню» є однією з головних функцій філософії як науки. Курси з такою назвою були основним предметом у багатьох американських університетах протягом останніх десятиріч. На жаль, філософські дослідження минулих років не відповідали вимогам цієї освітньої місії філософії [14]. Нормативні моделі прийняття управлінських рішень не тільки потрібні в процесі навчання державних службовців, але вони стають методологічною основою для фахівця, який опинився перед проблемою професійного вибору [4; 5].

У вищих навчальних закладах різноманітних країн системно розробляються підходи до підготовки фахівців з філософії прийняття управлінських рішень. В США та європейських країнах теорії критичного мислення, прийняття управлінських рішень давно викладені в різноманітних університетських програмах. Американські університети взагалі швидко реагують (наскільки це можливо в інерційній освітній сфері) на зміни в суспільстві. Запровадження інноваційних технологій з метою покращення професійної підготовки посадових осіб, які приймають управлінські рішення, вимагає відповідного фінансування, але бюджети українських університетів неможливо порівняти з фінансуванням Гарварду, Йелю, Принстону, Кембріджу, Сорбони.

На філософському факультеті Московського державного університету ім. М. Ломоносова в процесі формування інноваційних магістерських програм підготовлена дисципліна «Філософія і методологія прийняття рішень». Незважаючи на незвичне поєднання для широкого загалу понять «філософія» та «прийняття рішень» дисципліна дуже популярна серед фахівців різноманітних професій: державних службовців, менеджерів, підприємців, представників громадських організацій. З урахуванням досвіду її викладання продовжується розвиток та вдосконалення відповідної магістерської програми тому, що ефективне функціонування всіх соціальних інститутів та напрямок розвитку будь-якого суспільства залежать від якості управлінських рішень, які приймаються на всіх рівнях [13]. Переваги такої програми в тому, що до неї може потрапити фахівець з будь якої галузі діяльності та отримати фундаментальні знання з філософських засад і методології прийняття управлінських рішень.

Протягом опанування визначених програм особи, які навчаються, отримують уявлення про процес прийняття рішень, його етапи, навчаються застосовувати сучасні методи оцінки існуючих альтернатив, навички застосування існуючих теоретичних моделей прийняття рішень до реальних ситуацій в процесі управління, зокрема публічного. Слухачі та студенти повинні вміти обирати потрібні методи дослідження, модифікувати існуючі та розробляти нові методи відповідно до конкретних завдань, оцінювати варіанти управлінських рішень, прогнозувати результати їх реалізації на практиці, діагностувати кризові сигнали в житті органів влади, місцевого самоврядування, інших організацій для того, щоб розробляти результативні управлінські рішення.

Структура таких програм складається з нормативних дисциплін та дисциплін за вибором, спрямованих на різноманітні аспекти прийняття управлінських рішень. Наприклад, на філософському факультеті МДУ ім. М. Ломоносова викладається курс «Критичне та творче мислення», який дозволяє приймати оптимальні, креативні та нестандартні управлінські рішення в різноманітних сферах діяльності. Таки результати досягаються з використанням методу «критичної дискусії». До таких дисциплін також відноситься курс «Теорія лідерства», який дозволяє слухачам та студентам отримати знання про феномен влади, прояви лідерства в житті окремих груп, організацій та суспільства взагалі. В курсі розглядаються різноманітні підходи до лідерства: від природних, поведінкових до ситуативних. При підготовці такого курсу використаються не лише філософ-

ські джерела (від М. Вебера до М. Фуко), але й праці в галузі політології, менеджменту, психології. Курс надає теоретичне уявлення про типи, стилі та форми лідерства, практичні рекомендації з прийняття різноманітних рішень лідером групи або організації.

Наступний курс «Формальні аспекти прийняття рішень» дозволяє ознайомитися з основами класичної логіки та прищеплювати особам, які навчаються, базові навички формалізації і стандартизації управлінських рішень. На жаль, університетська освіта на пострадянському просторі не завжди пропонує слухачам та студентам знайомство з формальною логікою, що викликає масу ускладнень в професійній діяльності. Крім того, розглядаються технології прийняття управлінських рішень з врахуванням корпоративної культури організацій. Така магістерська програма близька за аналогом до західних програм (наприклад, Кембріджського університету).

Аналогічні програми мають місце в багатьох ВНЗ світу. Нами було проведено аналіз 34 навчальних російських та українських програм з проблематики управлінських рішень, які розміщені в Інтернет-середовищі. В навчальному процесі різних ВНЗ розглядаються такі напрямки, як: методи прийняття управлінських рішень, прийняття стратегічних рішень, психологія прийняття управлінських рішень, розробка управлінських рішень, моделювання управлінських рішень, зовнішньополітичні рішення, управлінські рішення, теорія прийняття управлінських рішень, статистичні методи прийняття управлінських рішень. Всі програми відпрацьовані протягом 2009-2015 років, з них 29 бакалаврських програм, 3 магістерські програми та 2 з підготовки в аспірантурі. Основна кількість програм розрахована на навчання за спеціальністю «Менеджмент», 3 програми за спеціальністю «Економіка та фінанси» і, що особливо нас зацікавило, 4 бакалаврські програми за спеціальністю «Державне та муніципальне управління». З 34-х програм – 3 були українські, решта – російські. Але в цих програмах не приділялась належна увага філософським аспектам прийняття управлінських рішень.

В Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України проблематикою філософії державно-управлінських та управлінських рішень в сфері публічного управління активно займаються викладачі кафедри філософських та соціально-політичних наук, яку з моменту її заснування очолює професор О. Якубовський. Кафедрі в серпні 2016 року виповню-

ється 20 років. Проблематика прийняття управлінських рішень розглядається в контексті таких дисциплін, як: «Еліти та лідерство в управлінні» (професор О. Якубовський, доценти Л. Титаренко, Л. Яковлева), «Філософія» (професор С. Овчаренко, доцент І. Росколотько), «Педагогіка і психологія (для аспірантів)» (доцент О. Воронов, доцент І. Анненкова), «Динамічне лідерство і психологічні аспекти управління проектами» (професор Н. Драгомирецька, доцент О. Воронов, доцент А. Літвак), «Соціально-філософський аналіз суспільного розвитку» (професор Е. Гансова), «Методологія сучасного наукового пізнання в галузі державного управління» (доцент Ю. Овчаренко). Філософські підходи до методології прийняття управлінських рішень, які сформовані у вказаних дисциплінах, мають важливу перевагу перед західними школами управління тому, що орієнтовані та адаптовані під особливості публічного управління Південного регіону України. Навчальний посібник Т. Берегой «Державно-управлінські рішення» (2012) використовується в інституті як базовий [2]. Формуються матеріали з практичної підготовки державних службовців в різноманітних сферах діяльності [3].

Базування теорії прийняття рішень на окремих філософських законах значно її збагатило. Ситуація, в якій приймається рішення, визначається у вигляді системи, процес прийняття рішень містить такі елементи діалектичного матеріалізму, як виявлення та подолання протиріч (вибір цільових функцій, значущих критеріїв). При прийнятті управлінського рішення людина використовує життєвий досвід, систему цінностей, в основі якої – такі категорії, як: «добре» або «погане», «корисно» або «шкідливо», «важливо» або «неважливо». Такий підхід в процесі прийняття рішення робить головним суб'єктивний компонент тому, що остаточне рішення однозначно приймає людина, не зважаючи на застосування нормативних вимог, стандартів, методів, моделей, сучасних інформаційних технологій.

Таким чином, можна зробити висновки, що філософія прийняття управлінських рішень є базовою методологією для всіх сфер діяльності та спеціальностей. Такий підхід стає дуже корисним у сфері публічного управління, де державним службовцям доводиться мати справу з різноманітними професійними галузями та підвищувати кваліфікацію державних службовців з різноманітною базовою освітою. Кафедри філософських наук та філософські факультети ВНЗ можуть виступати як засновники загальної методології прийняття управлінських рішень, прикладом чому може слугувати філософія І. Канта та підходи інших класиків філосо-

фії. Але далеко не всі навчальні заклади приділяють увагу філософській рефлексії прийняття управлінських рішень. Аналіз навчальних програм з проблематики прийняття управлінських рішень свідчить, що така дисципліна дуже запитувана, що відповідні програми постійно оновлюються та теорія прийняття рішень динамічно розвивається, поширюється кількість напрямів її вдосконалення. В умовах зростання впливу управлінських рішень на суспільну діяльність, зокрема в сфері публічного управління, виникла необхідність розробки комплексного наукового напряму з проблематики філософського обґрунтування прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел.

1. Бех В.П. Философия социального мира: гносеологический анализ / В.П. Бех. – Запорожье: Тандем-У, 1999. – 284 с.

2. Берегой Т.А. Державно-управлінські рішення / Т.А. Берегой. Навч. посіб. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2012. – 163 с.

3. Воронов О.І. Психологія прийняття рішень в професійної діяльності: навчально-методичний посібник для спеціальної (професійної) підготовки прокурорсько-слідчого складу військових прокуратур / О.І. Воронов, Е.А. Плєшко, А.М. Дончак. Військова прокуратура Південного регіону України. –Одеса: Феникс, 2016. –160 с.

4. Диев В.С. Рациональные решения: критерии, модели, парадоксы / В.С. Диев // Вопросы философии. – 2013. – №8. – С. 4-11.

5. Диев В.С. Принятие решений в условиях неопределённости: методологические аспекты / В.С. Диев // Автореф. дис. канд. философ. наук 09.00.08. – М.,1991. – 22 с.

6. Диев В.С. Философско-методологический анализ проблем принятия управленческих решений / В.С. Диев // Диссер. докт. философ. наук. 09.00.08. – Новосибирск. – 1998. – 274 с.

7. Друкер П. Ф. Практика менеджмента / П.Ф. Друкер. Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – 398 с.

8. Канке В.А. Современная этика / В.А. Канке. – М.: Омега-Л, 2007. – С. 32-34.

9. Куцепал С.В. Освіта в глобалізаційно-інформаційному континуумі: необхідність трансформації / С.В. Куцепал // Філософські обрії. – 2006. – Вип.15. – С. 27-40.

10. Осипенко Л.О. Філософія управління як нова парадигма керування складними соціально-економічними системами / Л.О. Осипенко // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2013. – №52. – С. 189-199.

11. Платонов-Поляков Р.С. Философия Аристотеля: принятие решений как структурный элемент человеческой деятельности / Р.С. Платонов-Поляков // Пространство и время. – Т.9. – Вып.2. – 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://j-spacetime.com/actual%20content/t9v2/ t9v2 _PDF/2227-9490e-aprovr_e-ast9-2.2015.31.pdf

12. Синельникова Т.И. Философские проблемы оптимальных управленческих решений / Т.И. Синельникова// Вестник Челябинского государственного университета. – 2015. – №9 (364). – С. 89-96.

13. Терещенко Е. Философия принятия решений: инновационный продукт / Е. Терещенко // Сайт: Точка «Омега». – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://massmedia.msu.ru/newspaper/newspaper/4213/all/innov.htm

14. Хинтикка Я. Философские исследования: проблемы и перспективы / Я. Хинтикка // Вопросы философии. – 2011. – № 7. – С. 3-17.

15. Шрейбер В.К. Мировоззрение, Кант и схема принятия решений / В.К. Шрейбер // Материалы XXII Всемирного конгресса философов. – Сеул, 30 июля – 5 августа 2008 года. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.globalistika.ru/congress2008/Doklady/23410 htm

16. Kant I. Critique of Pure Reason. Indianapolis, 1996, P.735.

Корвецький Олександр Дмитрович

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

КЕРІВНІ КАДРИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ВИМОГИ ЧАСУ

Здоров'я виступає визначальним фактором, якщо йдеться про потенціал, здатність людини, суспільства і, зрозуміло, держави бути результативними, ефективними та конкурентноздатними.

Стан суспільного здоров'я прямо впливає на демографічні процеси й економічну ситуацію через кількість і, до певної міри, якість трудових ресурсів, є чинником людського розвитку та лежить в основі людського і соціального капіталів.

Соціально-економічне значення здоров'я найбільш яскраво проявляється при оцінці змін в суспільному здоров'ї, тобто рівень суспільного здоров'я значною мірою визначає фізичний, духовний, моральний та економічний потенціал суспільства в цілому.

З іншого боку стан здоров'я населення є інтегративним показником розвитку держави. Він відображає внутрішній політичний, економічний, соціальний стан в країні. Очевидним є те, що такі прояви розвитку держави, як рівень економічних досягнень, науково-технічного прогресу, стан середовища існування, нарешті, культури та освіти, рівноправності громадян впливають на здоров'я, тобто тривалість і якість життєдіяльності націй, її генофонд. Звідси випливає, що розвиток охорони здоров'я – невід'ємна складова частина національного розвитку, і його головні цілі повинні збігатися з цілями національного розвитку.

Разом з тим, стан суспільного здоров'я в сучасній Україні не відповідає очікуванням суспільства і держави. Таке становище є наслідком впли-

ву багатьох обставин, у тому числі невідповідності національної системи охорони суспільного здоров'я новим соціально-економічним та політичним реаліям буття. Ці обставини посилюються: слабкістю політичної волі в країні до бажаного і дієвого реформування в галузі охорони суспільного здоров'я; відсутністю сучасного кадрового потенціалу менеджерів, здатних еволюційно змінювати консервативні форми застарілої системи надання медичної допомоги, формувати структури і відносини в охороні здоров'я на основі економічних, ринкових закономірностей, забезпечувати ефективне управління і регулювання ринків медичних послуг; недосконалістю, а часом елементарним незнанням в практичній медицині сучасних форм і методів менеджменту [2].

Якщо акцентувати увагу на невтішних результатах управління галуззю та лікувальними закладами, необхідно зауважити на те, що керівники до теперішнього часу сприймають галузь та організації охорони здоров'я як закриту систему, а процеси, що в них відбуваються, як лінійні.

Разом з тим – це складна, соціальна система, що є цілісним утворенням, має внутрішню будову, яка складається із структурних підсистем, що характеризуються численними зв'язками різної природи, завдяки яким елементи взаємодіють між собою заради досягнення мети організації.

Організації охорони здоров'я є унікальними та відмінними від інших типів організацій, що функціонують в економічному чи промисловому руслі.

Відповідно, відмінності у галузі управління також суттєві.

Особливості, що впливають на процес управління: більш складне визначення та вимірювання результатів; робота, що виконується, дуже різноманітна та складна; більшість роботи, за своєю природою, є терміновою та невідкладною; робота не допускає терпимості до невизначеності та помилок; виробнича діяльність надзвичайно взаємозв'язана з іншими видами роботи, вимагає високого ступеня координації дій різних професійних груп; робота потребує надзвичайно високого ступеня спеціалізації; члени організацій – фахівці високого рівня, вони перш за все бережуть честь мундира і віддані своїй професії, а інтереси організації для них – на другому місці; існує лише незначний контроль за виконанням роботи лікарями та за витратами з боку адміністрації організації, тобто тієї групи працівників, яка несе найбільшу відповідальність за всі справи перед населенням та державою; в багатьох організаціях охорони здоров'я, особливо у лікарнях, існують подвійні повноваження, що викликає проблеми в координації та підзвітності і призводить до змішування ролей [3, с. 116].

Саме це вимагає необхідність формування у керівників нових поглядів на систему та заклади охорони здоров'я. У цьому контексті найважливішою є відмова від сприйняття галузі та медичного закладу виключно як закритої системи, що функціонує незалежно від обставин оточуючого середовища – і перехід до сприймання її як такої, що об'єднує особливості закритої та відкритої системи, спроможної належним чином реагувати на вимоги, що їх ставить як внутрішнє, так і зовнішнє мінливе середовище, здатної пристосовуватись та здійснювати інновації.

Проте врахування, для прийняття рішень, змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі, та внутрішніх змін у лікувальному закладі породжує не тільки нові можливості, але і конфліктні ситуації та проблеми.

За цих умов «керівники будуть стикатись із безліччю вимог і труднощів, які часто заганятимуть їх у глухий кут, коли перед керівниками поставатиме питання: як пристосуватися до неспокійного, часто ворожого зовнішнього світу, підтримуючи при цьому з середини ті структури і процеси, які покликані забезпечувати досягнення задумів організації і які відповідають суті її існування» [5, с. 63].

Саме тому нові управлінці повинні бути сприйнятливими до невизначеного та нестабільного оточення, вміти не тільки адаптуватись до нього, але і підтримувати зміни. Вони мають бути спроможні до налагодження комунікацій, ведення переговорів, створення команд, управління груповими процесами та вирішення конфліктів. Знання основ влади і владних структур, політики і політичних процесів, розуміння міжорганізаційних зв'язків і рушійних сил, вміння користуватись цими знаннями – є для нових керівників обов'язковим. Надзвичайно важливо бути чутливими до коливань у залежності між вартістю та якістю, що диктує необхідність знань щодо методів управління ресурсами, скорочення витрат, уміння вкладатись у межі виділеного бюджету. Вкрай важливим є вміння реалізовувати на практиці принцип постійного поліпшення клінічних результатів та результатів обслуговування. Все це і багато іншого потребує від нового керівника також володіння інформаційними системами і технологіями [2].

З цієї точки зору можна подивитися «на роль керівника як на "триєдність", що вимагає керівників бути одночасно конструкторами, стратегами і лідерами… Проте значення кожної із трьох функцій триєдності може змінюватися, перебуваючи в залежності від таких факторів, як стадія розвитку організації, її місце в життєвому процесі та характер оточення, в

якому вона діє… Як конструктор, керівник дбає про структуру та внутрішні справи організації. Як лідер, він вирішує проблеми пристосування організації до її оточення. Як стратег, керівник прагне передбачити картини майбутнього і стратегічний напрям розвитку організації» [5, с. 65].

У цьому контексті закономірно постає питання: а чи готові теперішні керівники в сфері охорони здоров'я до таких викликів?

Опитування управлінців сфери охорони здоров'я, яке було проведене Т.П. Авраменко для виявлення основних проблем щодо якості керівних кадрів сфери охорони здоров'я та визначення потреби в освітніх програмах з державного управління охороною здоров'я, показало, що переважна більшість керівників сфери охорони здоров'я (89%) – фахівці з базовою медичною освітою. Але лише трохи більше половини (57%) – мають спеціальну освіту з управління (організація і управління охороною здоров'я (близько 50%) чи магістр державного управління (7%). При цьому майже 42% респондентів вказали, що наявність (відсутність) спеціальної освіти з управління ніяким чином не впливає на їхнє кар'єрне зростання. Разом з тим, майже 90% респондентів відчувають брак знань у питаннях управління сферою охорони здоров'я і зацікавлені в освітніх програмах у цьому напрямі, зокрема щодо таких питань: менеджмент, економіка охорони здоров'я, законодавство у сфері охорони здоров'я, державна політика в сфері охорони здоров'я, управління змінами та моделювання управлінських рішень у сфері охорони здоров'я, а також питання психологічних аспектів управління [1].

Результати опитування підтверджують оцінку керівного кадрового складу у сфері охорони здоров'я, що була надана в Резолюції щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Державне управління людськими ресурсами у сфері охорони здоров'я в Україні», яка відбулася 23 березня 2016 р. в Національній академії державного управління при Президентові України. Учасники конференції вказали «на вкрай незадовільну ситуацію з кадровим забезпеченням управлінської ланки сфери охорони здоров'я. Тут ситуація характеризується не стільки браком фізичних осіб — управлінців, скільки невідповідним рівнем їх підготовки. Необхідно оновити вимоги до управлінських кадрів: управлінські посади у сфері охорони здоров'я повинні займати особи, які пройшли відповідну підготовку з питань економіки, фінансування, публічного управління тощо. Важливою складовою ефективного кадрового забезпечення процесу реформ є докорінна зміна підготовки керівних ка-

дрів для системи охорони здоров'я – через запровадження сучасних підходів, європейських програм у навчальний процес» [4].

По суті, для того щоб відповідати новим вимогам, які диктують умови результативної та ефективної роботи як галузі, так і окремих лікувальних закладів, сучасні керівники повинні переосмислити свою роль та функції. Але нові смисли можуть виникнути тільки на основі нових знань та вмінь. А це, в свою чергу, потребує суттєвих змін освітніх програм підготовки з питань управління охороною здоров'я.

Перші спроби створити нову освітню програму підготовки фахівців управління охороною здоров'я, яка б відрізнялась від традиційних програм і відповідала новим викликам, були здійснені ще в 90-и роки минулого століття у рамках відповідної спеціалізації підготовки магістрів державного управління в Національній академії державного управління при Президентові України та її філіалах.

Саме реалізацією такої програми навчання відповідних кадрів у Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України займається спеціалізація «Управління охороною здоров'я», що була створена 1998 року.

Навчання за спеціалізацією «Управління охороною здоров'я» надавала діючим та майбутнім керівникам унікальну можливість набути системний погляд на місце й роль галузі охорони суспільного здоров'я у політичній й соціально-економічний системі держави, зрозуміти взаємозв'язок стану суспільного здоров'я і тих процесів, що відбуваються в країні, з'ясувати роль державної, регіональної політики, державного управління, місцевого самоврядування у забезпеченні збереження, зміцнення та відновлення суспільного здоров'я, функціонування системи охорони здоров'я.

Разом з тим, накопичений досвід та процеси, що відбуваються у країні й системі охорони здоров'я, продиктували необхідність якісних змін у підготовці керівних кадрів, зокрема для сфери охорони здоров'я.

Сьогодні в Одеському регіональному інституті державного управління при Президентові України відбуваються, по суті, революційні події, пов'язані з впровадженням нової спеціальності – «Публічне управління та адміністрування» і, у тому числі, спеціалізації – «Публічне управління у сфері охорони здоров'я».

Підготовка за спеціалізацією починається з нового 2016-2017 навчального року на основі оновленої практико-орієнтованої магістерської

програми. Особливістю цієї програми є значне збільшення навчальних годин, з 330 год. у минулому, до 1200 год. з наступного навчального року. Суттєвим є удосконалення змісту програми, до якої введені нові дисципліни: публічне управління охороною здоров'я, політика у сфері охорони здоров'я, медичне право, стратегічне управління в охороні здоров'я, управління змінами у сфері охорони здоров'я, управління якістю у сфері охорони здоров'я, економічні засади державного регулювання охорони здоров'я, управління охороною громадського здоров'я, психологія управління у сфері охорони здоров'я, управління соціальними ризиками здоров'я.

З нашого погляду, освоєння діючими та майбутніми керівниками у сфері охорони здоров'я нових знань, вмінь та навичок може створити критичну масу фахівців, здатних радикально змінити систему охорони здоров'я, зробити її ефективною, результативною та доброзичливою до людей.

Список використаних джерел.

1. Авраменко Т.П. Державна політика щодо кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах системних змін в Україні с. 3-6 / Завдання держави у забезпеченні ефективної кадрової політики системи охорони здоров'я: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 22 квітня 2015 р.) / [за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.М. Князевича, Н.О. Васюк]. – ДКС-Центр, 2015. – 160 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_3/files/DU310_02.pdf

2. Білинська М.М. Розвиток інтелектуального та кадрового менеджменту в державному управлінні охороною здоров'я / М.М. Білинська, Т.П. Попченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/09-BILINSKA-POPCHENKO.pdf

3. Вороненко Ю.В., Литвинова О.Н. Менеджмент та лідерство в медсестринстві – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. – 368 с.

4. Резолюція щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Державне управління людськими ресурсами у сфері охорони здоров'я в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.apteka.ua/article/367210

5. Цукерман Г., Даулінг В. Роль керівника / Менеджмент в охороні здоров'я: структура та поведінка організацій охорони здоров'я / [за ред. С. Шортела та А. Калюжного]; пер. з англ. Л. Тараруха. – К.: Основи,1998. – 560 с.

Курносенко Лариса Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН

У 2006 році Україна приєдналася до Європейської соціальної хартії, з цього часу триває процес імплементації в українське законодавство основних положень ЄСХ і розробки механізмів реалізації соціальних прав українських громадян, який прискорився із підписанням Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом.

В Україні функціонує система державних соціальних стандартів, яка регулюється Законом України «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії» від 5.102000 р., в якому базовим соціальним стандартом був затверджений прожитковий мінімум.

Державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій [1].

Застосування механізмів реалізації соціальних прав громадян через дотримання соціальних гарантів на основі соціальних стандартів в сучасному суспільстві приводить до наступних ефектів:

- соціальні стандарти задають напрямок соціального розвитку і створюють можливості оцінити фактичний рівень соціального розвитку в порівнянні з певними цільовими орієнтирами;
- соціальні стандарти виступають в якості ціни на соціально значимі послуги, які виробляються установами суспільного сектору;
- система соціальних стандартів дозволяє бюджетам обґрунтувати потреби а ресурсах, необхідних для виконання зобов'язань дер-

жави і оцінити ефективність витрат і бюджетної забезпеченості територій.

Соціальні стандарти розробляються для підвищення не тільки рівня і якості життя, але і для дотримання безпеки життя, раціонального використання ресурсів, єдності оцінок, проведення аналізу, для співставлення і класифікації соціальної інформації.

З метою розробки адекватних механізмів реалізації соціальних прав українських громадян, визначених Європейською соціальною хартією, Кабінет Міністрів України затвердив План заходів щодо забезпечення виконання положень ЄСХ на 2015-2019 роки та зобов'язань перед Радою Європи [2]. Планом заходів передбачено опрацювання основних положень ЄСХ і розробку дорожніх карт з приведення вітчизняного законодавства і практики його застосування до положень ЄСХ.

Наприклад, новим є впровадження європейського стандарту «справедлива винагорода за працю». Згідно з положеннями ЄСХ, зарплата працівника вважається гідною лише у випадку, коли вона задовольняє не тільки потреби працівника, але й сімейну складову, тобто зарплата працюючого члена сім'ї повинна задовольнити не тільки його власні потреби, але й давати можливість утримати членів своєї родини. Не менш важливим є визначення розумного строку попередження про звільнення з роботи працівників, адже ЄСХ встановлюються певні преференції для тих, хто має стаж роботи 10 чи більше років, а також передбачено більш високі гарантії працевлаштування працівників зі стажем. Також новим для українського трудового законодавства є визначення поняття «легка робота» і, відповідно, переліку видів легкої роботи, зокрема для дітей.

Урядовим планом дій передбачено ратифікацію низки конвенцій МОП, зокрема: №97 про права працівників-мігрантів; №88 про організацію служби зайнятості; №168 про сприяння зайнятості та захисту від безробіття; №181 про приватні агентства зайнятості; №173 про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця; №189 про гідну працю домашніх працівників; №102 про мінімальні норми соціального забезпечення; №157 про установлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення; №202 щодо національних мінімальних рівнів соціального захисту. Механізмом реалізації соціальних прав громадян України також може вважатися передбачений Планом дій Уряду підвищення рівня обізнаності громадськості щодо соціальних прав громадян.

Визначення плану заходів стане практичним кроком для ефективного виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Список використаних джерел.

1. Закон України «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії» від 5.10.2000 р. №2017-III. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14

2. Розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів щодо забезпечення виконання положень Європейської соціальної хартії (переглянутої) на 2015-2019 роки» від 14.05.2015 р. №450-р. – [Електроний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/450-2015-%D1%80

Літвак Акім Ізраїлович

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

ЛІКАРСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Самоврядування — це такий тип управління, при якому об'єкт управління і суб'єкт управління співпадають, таким чином люди управляють самі своїми справами. Згідно з визначенням Європейської хартії місцевого самоврядування, самоврядування — це право і здатність місцевого співтовариства вирішувати свої питання на користь власних інтересів. Це означає, що система повинна давати можливість приймати рішення у своїх справах, а співтовариство, у свою чергу, має бути готове нести за них відповідальність [1].

У сучасній політичній науці термін **«самоврядування»** в першу чергу використовується для позначення відповідного стану суспільства і публічних форм організації частини його інститутів, одним з яких є органи управлінської діяльності у вільних творчих професіях. У зв'язку з цим здатність громадян до самоорганізації є одним з важливих політичних завдань [3].

В одному з останніх проектів Закону «Про лікарське самоврядування» надається наступне визначення: лікарське самоврядування – різновид професійного самоврядування, тобто гарантоване державою право лікарів об'єднуватись у професійну організацію, управляти лікарською практикою, самостійно виконувати завдання та здійснювати повноваження, у порядку, встановленому цим Законом. Інструментом реалізації лікарського самоврядування в законі названо лікарське товариство [5].

Професійне самоврядування у правовому контексті, як передбачено проектом закону, – є системою управлінських взаємовідносин між усіма

представниками певної професії, покликаною консолідувати зусилля представників певного фаху в стосунках з органами державної влади, із суспільством та між собою. Тобто законом надаються управлінські повноваження громаді з метою успішного функціонування певної професії на користь усього суспільства. Така організація, у випадку прийняття законодавчого акту, який регулює її діяльність, у правовому розумінні є організацією публічного права – на відміну від організацій приватного права, якими є громадські організації і об'єднання, в тому числі й сучасний ВУЛТ. Самоврядування виникне тільки тоді, коли професійним організаціям делегуватимуться повноваження державних органів за окремим власним законом.

О. Мусій вважає, що Асоціації лікарів, власне, поділяються на три групи.

Перша — вузькофахові організації, які об'єднують лікарів певної спеціальності, таких маємо в Україні понад 80. Друга – об'єднання, що побудовані за організаційною належністю, наприклад, асоціація головних лікарів, стоматологів приватної практики тощо. І, нарешті, – загальнолікарська організація, до якої входять фахівці як носії професії лікаря, незалежно від спеціальності чи підпорядкування. Прикладом може слугувати Лікарське товариство.

Відповідно, у галузі охорони здоров'я, для професій цієї галузі, національне законодавство мало б передбачити утворення організацій, які здійснюватимуть лікарське, медсестринське, фармацевтичне самоврядування, а також самоврядування психологів і біологів, які працюють у системі охорони здоров'я [4].

Таким чином лікарське самоврядування – це управління громадою лікарів самими лікарями за допомогою повноважень, які сьогодні законно належать державі, в яких вона, держава, зацікавлена. Проводячи децентралізацію управління, держава передає лікарському товариству свої адміністративні повноваження на підставі закону і ряду інших нормативно-правових актів.

При наявності на це політичної волі держави, лікарське співтовариство зможе самостійно на демократичних засадах обрати своє керівництво і зможе самостійно за свій кошт утримувати створену управлінську вертикаль, яка буде мати територіальне розгалуження для виконання переданих державою повноважень.

Головним завданням Лікарського товариства є участь в управлінні системою охорони здоров'я нарівні з уповноваженим державним органом

– Міністерством охорони здоров'я та управліннями (департаментами) охорони здоров'я обласних державних адміністрацій в регіонах. Роль громадських організацій лікарів (незалежно від назви) повинна бути однією з провідних у функціонуванні та розбудові системи охорони здоров'я України.

Головна мета професійної автономії — забезпечити свободу прийняття лікарських рішень при наданні медичної допомоги. Значення професійної автономії пов'язано із створенням умов надання високоякісної медичної допомоги і взяттям на себе всієї відповідальності за це. Із права на професійну автономію виходить відповідальність всіх медичних працівників і кожного окремо перед професійною громадою. Бо саме медичні працівники повинні регулювати відносини і взаємодію в діяльності окремих лікарів, а не держава, як сьогодні. Якість медичної допомоги і компетентність лікаря повинні завжди бути у центрі уваги будь-якої організаційної управлінської структури лікарів. Поведінка лікаря і його професійні дії повинні відповідати етичним нормам і положенням кодексу професійної етики.

Практичними завданнями лікарського самоврядування є:

- Забезпечення органами лікарського самоврядування незалежності лікаря, захист від втручання у здійснення лікарської практики;
- Забезпечення рівності прав та обов'язків для усіх лікарів;
- Забезпечення умов для підтримання високого професійного рівня лікарів;
- Створення сприятливих умов для здійснення лікарської практики;
- Ведення реєстру лікарів;
- Обов'язкове дотримання рішень органів лікарського самоврядування;
- Забезпечення умов для реалізації права на оскарження кожним лікарем встановленого порядку рішень органів лікарського самоврядування;
- Забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я.

До основних принципів, за якими здійснюється лікарське самоврядування, можна віднести такі:

- виборність і зміна виборних осіб: «ми обираємо – нас обирають»,
- партнерство у взаємовідносинах з державою,

- гуманність,
- відповідальність,
- рівноправність,
- професійність,
- самодіяльність та ініціативність,
- відкритість і гласність,
- законність.

До основних документів, що спрямовані на міжнародне нормування лікарського самоврядування, відносять:

- «12 принципів надання медичної допомоги в будь-якій системі охорони здоров'я». 1983 р.
- «Декларація з прав людини і особистої свободи медичних працівників». 1985 р.
- «Мадридська декларація відносно професійної автономії та самоврядування». 1987 р.
- «Декларація відносно незалежності й професійної свободи лікаря». 1986 р.
- «Міжнародний кодекс медичної етики». 1983 р.

У 1986 р. в Каліфорнії, США, на 38 сесії ВМА була прийнята Декларація «Про незалежність і професійну свободу лікаря», в якій проголошувалися наступні принципи:

- Лікарі зобов'язані визнавати і підтримувати права пацієнта, особливо проголошені Лісабонською Декларацією Всесвітньої медичної асоціації (1981 р.).
- Професійна свобода лікаря припускає свободу від стороннього втручання в лікувальний процес. Завжди і скрізь слід охороняти і захищати незалежність професійних медичних і етичних рішень лікаря при лікуванні й обслуговуванні пацієнта.
- Лікарі повинні мати професійну незалежність, щоб представляти і захищати інтереси своїх пацієнтів від будь-яких дій, які призводять до обмеження або відмови в допомозі хворим і потерпілим.
- В процесі медичної практики і лікування пацієнтів до лікарів не може пред'являтися вимога про проведення державної або соціальної політики при розподілі недостатніх ресурсів системи охорони здоров'я. Така вимога призвела б до створення конфлікту із зобов'язаннями лікаря перед пацієнтом і серйозного порушення принципу професійної незалежності лікаря, на яку пацієнт має право розраховувати.

- Хоча лікарі повинні знати реальну вартість лікування і докладати усіх зусиль до розумного зниження вартості медичного обслуговування, пріоритетний обов'язок лікаря полягає в уявленні й захисті інтересів хворих і потерпілих від вимог суспільства по зниженню вартості медичного обслуговування, які можуть поставити під загрозу здоров'я, а іноді й саме життя пацієнта.
- Забезпечуючи незалежність і професійну свободу медичної практики, суспільство гарантує своїм громадянам найкращий рівень охорони здоров'я, що в свою чергу сприяє становленню сильного і надійного суспільства.

Ще у 1987 році в прийнятій 39-ою Всесвітньою Медичною Асамблеєю Мадридській декларації наголошено на необхідності самоврядування медичної професії, професійній автономії. Сформульовані основні принципи лікарського самоврядування, які спрямовані на якнайширше задоволення потреб пацієнтів та захист прав медичних працівників. Як наслідок, у всіх країнах – членах Європейського Союзу, були прийняті закони, за якими лікарському самоврядуванню передано цілий ряд важливих регулятивних функцій у системі охорони здоров'я та окреслено основні організаційні засади професійної діяльності лікарів. Мадридська декларація ВМА мала великий вплив на формування принципів лікарського самоврядування, особливо в державах з порівняно молодими демократіями.

Найбільш актуальними для медичних співтовариств незалежних держав залишаються її пункти з 4-го по 7-ій, в яких декларується принципи ВМА відносно лікарської автономії, якості медичної допомоги, цін на медичні послуги і відповідальності лікарів перед пацієнтами:

«…4. ВМА звертається до своїх членів – національних медичних асоціацій – із закликом створювати і підтримувати структури лікарського самоврядування у своїх країнах і активно брати участь в їх роботі. Ефективне самоврядування – запорука професійної незалежності в питаннях надання медичної допомоги.

5. Якість медичної допомоги і компетенція лікаря, що робить її, завжди мають бути в центрі уваги будь-якої структури самоврядування. Лікарі мають достатні знання для ухвалення рішень, здатних послужити на благо пацієнтам, забезпечуючи якісне надання медичної допомоги компетентними лікарями. Система лікарського самоврядування має бути відкрита для впровадження досягнень медичної науки і найбільш безпечних і ефективних методів лікування. Експериментальні дослідження повин-

ні відповідати вимогам безпеки, сформульованим в Декларації Гельсінкі ВМА і відповідати положенням національного законодавства. Наукові теорії, що дискредитували себе, не підлягають перевірці на людях.

6. Структури лікарського самоврядування зобов'язані розумно відноситися до цін на медичні послуги. Висока якість медичної допомоги виправдана лише тоді, коли вона доступна усім. Тільки кваліфікація лікаря дозволяє дати оцінки, необхідні для вирішення питань цін. Тому національні медичні асоціації зобов'язані включити процедури визначення цін на медичні послуги в сферу своєї діяльності. Знижувати вартість медичних послуг слід за рахунок вдосконалення методів надання медичної допомоги, підвищення доступності госпітальної та хірургічної допомоги, адекватного використання технологій. Зниження цін на медичні послуги не має призводити до обмеження об'єму медичної допомоги. Не можна допускати і надмірного використання медичних ресурсів з метою збільшення вартості медичної допомоги: в цьому випадку вона також стане недоступною для багатьох людей, що потребують її.

7. Поведінка лікаря і його професійні дії повинні підкорятися етичним нормам і положенням кодексу професійної етики, що діє в тій або іншій країні. Для блага пацієнтів національні медичні асоціації повинні домагатися дотримання етичних норм кожним лікарем. Слід адекватно реагувати на порушення етичних норм, винні в подібних порушеннях повинні нести дисциплінарні покарання з можливістю подальшої реабілітації. Винесення таких покарань відноситься до виняткової компетенції національних медичних асоціацій».

Серед документів, що характеризують сучасну державну політику в галузі охорони здоров'я в Україні, можна виділити наступні:

- Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020».
- Коаліційна угода Верховної Ради України VIII скликання.
- План заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 році.
- Угода про Асоціацію між Україною та ЄС (включно з «Deep and Comprehensive Free Trade Agreement» – Угодою про вільну торгівлю).
- Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015 – 2020 років.

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Розділ сьомий присвячений охороні здоров'я. В ньому говориться: «Метою державної політики

у цій сфері є кардинальне, системне реформування, спрямоване на створення системи, орієнтованої на пацієнта, здатної забезпечити медичне обслуговування для всіх громадян України на рівні розвинутих європейських держав. Головними напрямами реформ мають стати підвищення особистої відповідальності громадян за власне здоров'я, забезпечення для них вільного вибору постачальників медичних послуг належної якості, надання для цього адресної допомоги найбільш соціально незахищеним верствам населення, створення бізнес-дружньої обстановки на ринку охорони здоров'я. Орієнтиром у проведенні реформи є програма Європейського Союзу «Європейська стратегія здоров'я – 2020»;

Коаліційна угода Верховної Ради України VIII скликання. В розділі про реформу охорони здоров'я у пункті 1.3. сказано: Забезпечити реалізацію принципу вільного вибору пацієнтами лікаря та створити рівні права для медичних закладів усіх форм власності, розвивати лікарське самоврядування;

План заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів

України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 році. В цьому документі є пункт: Забезпечити реалізацію принципу вільного вибору пацієнтами лікаря та створити рівні права для медичних закладів усіх форм власності, розвивати лікарське самоврядування

Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015 – 2020 років має мату — повністю змінити пострадянську систему охорони здоров'я на ту, яка відповідатиме реаліям сьогодення та зможе забезпечити надання якісної медичної допомоги. Стратегія охоплює шість основних напрямків реформування: надання медичних послуг, фінансування галузі, управління, розвитку людських ресурсів, інформатизацію галузі та використання технологій, товарів і ліків. Стратегія є рамковим документом, що формує контекст, бачення, принципи, пріоритети, завдання та основні подальші кроки реформування української системи охорони здоров'я. В стратегії висловлена думка, що майбутня система охорони здоров'я в Україні має бути приведена у відповідність із прагненнями вступу до європейської спільноти, що тягне за собою реформування пострадянської системи Семашка у відповідності до світових стандартів обслуговування, практики та досвіду. Відповідно до європейських прагнень України, роль держави в системі охорони здоров'я буде значно обмеженою; Міністерство охорони здоров'я повинно позбавитися управлінських функцій — таких як закупівлі, управління лікарнями, об-

слуговування та ремонт лікарень, підкреслюючи свою важливість у прийнятті політичних рішень.

Стратегія завершується пропозиціями, які обмежені певними термінами: короткострокові, середньострокові і довгострокові. В короткостроковий період (2015-2016) пропонується: «Встановити інституційні принципи самоврядування лікарів; Ухвалити Закон України «Про заклади охорони здоров'я та медичну допомогу (медичне обслуговування)», «Про професійну відповідальність та медичне самоврядування», «Про соціальне медичне страхування».

В середньостроковий період (2017-2018) пропонується: «Створити інституціональні основи для самоврядування лікарів та Національний науково-дослідницький інституту здоров'я».

Самоврядні лікарські організації є у багатьох країнах світу – в США, в країнах Західної і Східної Європи. У більшості з них діяльність таких організацій регламентується спеціальними законами. Основним завданням національних лікарських організацій є формування в лікарському співтоваристві і суспільстві в цілому таких цивільно-правових відносин, згідно з якими лікар несе персональну юридичну і фінансову відповідальність за результати своєї діяльності перед національною медичною організацією, а медична організація за результати діяльності лікаря – перед пацієнтами і державою. Без сумніву, можливість розвитку лікарського самоврядування є дуже актуальною темою для України.

В проекті закону «Про лікарське самоврядування» пропонується створити Українське лікарське товариство (УЛТ), яке розширить можливості корпоративного впливу на систему охорони здоров'я, представлятиме інтереси лікарів у відносинах з органами влади, а також захищатиме професійні права медиків. З. Черненко зазначає, що створення професійних об'єднань медиків і передання частини функцій від Міністерства охорони здоров'я до професійних органів самоврядування передбачені в концепції і стратегії реформування медичної сфери, які повинні бути прийняті до грудня 2015 в рамках імплементації угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом [6].

Децентралізація суспільства потребує децентралізацію повноважень урядових структур державного управління і громадських організацій.

З метою виявлення рівня сприйняття громадськістю нових повноважень по управлінню у сфері охорони здоров'я, при введенні лікарського самоврядування, що можуть перейти до громадськості, нами було проведено соціологічне дослідження за розробленою нами ж анкетою.

При виконанні завдання анкети всі наші респонденти (68) за сумою трьох місць за чисельністю прихильників, не менш як кожен четвертий чи майже кожен третій, визнали важливими наступні повноваження лікарської громадської організації:

- Консолідація лікарського співтовариства щодо виконання завдань в галузі охорони здоров'я населення України;
- Представлення інтересів своїх членів і захист їх професійних прав; участь у процедурах захисту індивідуальних і колективних інтересів членів ВУЛТ;
- Розробка спільно з МОЗ України нормативних документів стосовно належної медичної практики, гарантованих стандартів та протоколів надання медичної допомоги і здійснення контролю за їх дотриманням;
- Контроль за умовами і змістом при організації і проведенні підвищення фахової кваліфікації лікарів;

В Меморандумі 7-го симпозіуму медичних палат країн Центральної і Східної Європи відзначалось: «З одного боку, лікарські організації гарантують суспільству високі медичні й етичні стандарти надання медичної допомоги, а з другого – вони забезпечують лікарському співтовариству його демократичне представництво в адміністрації, громадському і політичному житті країни. Лікарські палати є узаконеними органами, що забезпечує для них в певних межах суверенні права, а також сприяє регіоналізації і децентралізації державної влади й адміністративних функцій. Медичні асоціації або лікарські палати виконують, головним чином, громадські функції, і членство в них є обов'язковим. Закони про лікарські палати визначають їх завдання, демократичну структуру, їх робочі органи й основні процедури» [2].

ВИСНОВКИ:

1. На сьогодні самоврядні лікарські організації є у багатьох країнах світу – в США, в країнах Західної і Східної Європи. У більшості з них діяльність таких організацій регламентується спеціальними законами.

2. Основним завданням національних лікарських організацій є формування в лікарському співтоваристві й суспільстві в цілому таких цивільно-правових відносин, згідно з якими лікар несе персональну юридичну і фінансову відповідальність за результати своєї діяльності перед національною медичною організацією, а медична організація за результати діяльності лікаря – перед пацієнтами і державою.

3.Професійне самоврядування у правовому контексті – це система управлінських взаємин між усіма представниками певної професії, покликана консолідувати зусилля представників певного фаху в стосунках з органами державної влади, із суспільством та між собою на підставі закону.

Список використаних джерел.

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036

2. Комаров Ю.М. Опыт врачебного саморегулирования и самоуправления за рубежом. 09 ноября 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ivanovvaler.viperson.ru/articles/yuriy-komarov-opyt-vrachebnogo-samoregulirovaniya-i-samoupravleniya-za-rubezhom

3. Макарин А.В. Теория и история политических институтов / Учебное пособие для вузов / Под ред. проф. А.В. Макарина, проф. А. И. Стребкова. — Изд-во С.-Петерб. гос. ун-та, 2008. — 320. с.

4. Мусій О.С. Чому гальмує лікарське самоврядування. / О.С. Мусій. // Урядовий кур'єр. – 2013. – №107. – С. 4–5.

5. Про лікарське самоврядування. проект закону за (посв. №345). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52254

6. Черненко З. Лікарське самоврядування – міф чи реальність? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://agency-lawmed.org/likarske-samovryaduvannya-mif-chy-realnist/

Ростіянов Богдан Юрійович

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ
при Президентові України

ПРОБЛЕМИ ВЛАДИ ТА ІДЕАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ТВОРЧОСТІ Ф.М. ДОСТОЄВСЬКОГО

Великий гуманіст Федір Михайлович Достоєвський (по материнській лінії – потомок давнього українського роду) у своїй творчості дав своє розуміння державно-суспільного ідеалу. Виступаючи проти зла в суспільстві й душі людини, проти капіталістичного свавілля й егоцентризму, Достоєвський мріяв про майбутню гармонію. Чи не є сьогодні для нас актуальними роздуми Ф.М. Достоєвського про гармонію, про суспільний добробут, про моральність державної влади?

Метою нашої статті є аналіз проблем влади та ідеальної державності в творчості Ф.М. Достоєвського. Ставимо перед собою відповідні завдання:

1) визначити роль для світогляду Достоєвського провідних суспільно-політичних визвольних ідей XIX століття;

2) окремо проаналізувати оповідання «Сон смешного человека» як твір, де суспільний ідеал Достоевського поданий в концентрованому вигляді;

3) зупинитися на державницьких поглядах, втілених в художньому образі Івана Карамазова;

4) зупинитися на баченні Достоєвським державної та церковної влади в «Легенді про Великого Інквізитора».

Визначимо роль для Достоєвського провідних суспільно-політичних визвольних ідей XIX століття. Як відомо, В.Г. Белінський вплинув на всю творчість Ф.М. Достоєвського, в тому числі й на розуміння Ф.М. Достоєвським проблем влади, державності, державного управління й ідеального

суспільства, врешті – ідеальної людини, котру все життя шукав великий мислитель і митець Ф.М. Достоєвський. У 1840-ві роки, коли Достоєвський починав свій шлях у мистецтві, Белінський – в теорії, публіцистиці й критиці – став виразником інтересів демократичної суспільної маси, що пробуджувалася. Зміна у співвідношенні класових сил і визвольного руху й висунула Белінського в якості ідейного вождя цілих поколінь кращих людей. Діяльність Белінського знаменувала справжній переворот в розумовому житті епохи. Протягом майже цілого століття Белінського називали лідером західників, забуваючи, що термін «західництво» охоплював різноманітні, часто навіть ворожі одне одному явища. Й ліберали, й слов'янофіли вважали, що «західництво» зводиться до сліпого поклоніння більш передовій тоді буржуазній Європі, до заперечення майже всієї національної історії, до відмови від обрання самостійного шляху в майбутнє, з тією різницею, що перші ставилися до цієї надуманої концепції зі схваленням, а другі – з осудом. Насправді ж Белінський, спираючись на засвоєну ним ідею розвитку, не хотів ні застою, ні тим більше повернення до ідеалізованої старовини, ні механічного копіювання капіталістичних зразків. Белінський заперечував лише те, в чому бачив перешкоду для досягнення щастя народних мас. Він з жахом думав про вікове рабство вітчизняного селянина, але він не хотів у той же час, щоби цей селянин, знявши кайдани кріпацтва, відчув усі муки європейського пролетаря. Ненависть до вітчизняного кріпосного права Белінський поєднував із критикою західноєвропейського капіталізму. Белінський пристрасно любив свій народ і тому хотів, щоби в ньому торжествували істина й справедливість, а критерії істини й справедливості не залежать, твердив він, від територіальних та національних кордонів. Белінський розпалював ненависть насамперед проти вітчизняних пригноблювачів і внутрішніх соціальних паразитів – не для того, однак, щоб вони перемінили свою шкіру «самодурів» і «салтичих» на шкіру західноєвропейських «помпадурів» і «плутократів».

Без систематичного й захопливого читання статей Белінського Достоєвський не написав би «Бедных людей». Звісно, замисел Достоєвського народився із загальної атмосфери десятиріччя 1840-х років, з підвищеної цікавості до бідних трударів – але саме проповідь Белінського визначила тематику першого роману Достоєвського, пафос твору, допомогла зрозуміти автору-початківцю специфічні можливості його таланту. Белінський шукав митців, спроможних страждати від чужого страждання; Белінський вимагав від мистецтва представляти інтереси принижених і знедо-

лених – і Достоєвський потягнувся йому назустріч, тому що ця естетична програма відповідала його власним прагненням.

Молодого офіцера – інженер-поручика Достоєвського – обтяжувала професія військового, обрана ним не з власної волі, а під тиском батька, – і Достоєвський йде у відставку, знаходячи в літературі справжнє своє покликання. Достоєвський став письменником-мислителем, і художня творчість зробилася для нього органічною життєдіяльністю, мета якої полягала в поясненні й моральній оцінці мінливої дійсності, в пошуках шляху, рухаючись яким читач міг би вибиратися із складних життєвих протиріч. Прислухаючись до голосів нових ідей – філософських, соціальних, естетичних, моральних, шукаючи водорозділ між добром і злом, Достоєвський скрізь наштовхувався на голос та ідеї Белінського. Ідея демократичного гуманізму була тим фокусом, в якому перехрещувалися для Достоєвського всі ідеологічні промені, що йшли від Белінського і його вчення. Ідея гуманізму охоплювала всю сутність Достоєвського-мислителя. Повага до людини, любов до людини, бажання «відновити й підбадьорити», «реставрувати» принижену людину – проникали повністю в свідомість Достоєвського, охоплювали його розум і почуття, перетворювалися в сумління, в інтуїцію, котра визначала реакцію на різнобарвні й часто несподівані враження соціального і державного буття.

Проблеми державного й соціального управління, релігії, філософії, історії, соціології – все в кінцевому підсумку трансформувалося у сприйнятті Достоєвського в питання гуманізму, які переживалися як питання сумління. З цієї причини ставлення Достоєвського до Белінського набуло дуже своєрідного характеру: згода з Белінським гармонізувала його власну душу, а полеміка з Белінським віддзеркалювала полеміку в його власній свідомості; чим суперечливішим ставав внутрішній світ Достоєвського, тим суперечливіше ставився він до свого вчителя і до його спадщини. Визнавав Достоєвський ідеали Белінського чи заперечував їх – він завжди це робив для того, щоби краще зрозуміти людей і обставини, історичну і соціальну дійсність, державне буття, щоби за видимим розгледіти невидиме.

Постраждавши від державної машини царя Миколи I – і опинившись на каторзі, в арештантських ротах, Достоєвський потрапив у середовище таких людей, котрі, за його ж словами із «Записок з Мертвого дому», «вчинили всі можливі злочини». І йому треба було вирішити, як поставитися до цих грубих людей, в яких залишилося мало людського. Він міг відвернутися від них, як відвернулися від них політичні ув'язнені – поляки,

або не задаватися з цього приводу ніякими особливими питаннями, як це робили раніше засуджені декабристи. Але для цього Достоєвському треба було вирвати з корінням зі своєї душі той посів, що був посіяний Белінським; та це було вже неможливо – Достоєвський не міг і не хотів відмовитися від гуманістичного ставлення до людей; гуманізм його витримав найжорстокіший іспит. Гуманізм Достоєвського на каторзі навіть зміцнився: перебуваючи поруч зі злочинцями, в обстановці постійних лайок, бійок, зневаги до слабкості – він не втратив віри в людину. Ставлення до злочинців як до рівних до себе людей було взяте Достоєвським не з Євангелія – основи Євангелія він стане вважати головними дещо пізніше – віра в людину була засвоєна ним ще у петербурзьких революційних гуртках, ще у вченні Белінського. На каторзі Достоєвський зберіг гуманізм – і в той же час обгрунтування гуманізму в нього різко змінилося, і це потягнуло за собою величезні за своїми наслідками зміни в його світогляді й творчості. Достоєвський відмовився від революції як шляху звільнення знедолених. Він засудив революційне насильство безправної більшості проти всемогутньої меншості, мотивуючи це тим, що простий народ шанує існуючу владу й дивиться на революціонерів як на божевільних. Достоевський також став проводити аналогію між «свавіллям» революціонерів і «свавіллям» незагнузданих натур, приклади яких від бачив серед каторжан, і став думати, що революціонізовані маси своєю катастрофічною анархією зруйнують все навколо, заллють країну кров'ю і не зможуть створити нового державного порядку замість знищеного.

Антиномічність, непримиренність полярно протилежних начал в світогляді й творчості Достоєвського остаточно й склалася в Сибіру. За думкою Л.М. Толстого, Достоєвський так і помер «в найгарячішому процесі внутрішньої боротьби добра і зла» [12, т. 63, с. 142]. Сам Достоєвський шукав шляхи для примирення своїх протиріч в релігії. Він вважав, що саме християнство допомагає прагнути відновлення спаплюженої людини, встановлення на землі братерства.

В романі «Униженные и оскорбленные», написаному на початку 1860-х років, Достоєвський відтворює мрії про щастя всього людства, про рівність, про гармонію, про здійснення утопії, про досконалу людину – які захоплювали його в 40-ві роки. Багаторазово згадуваний Белінський – важлива символічна особа в «Униженных и оскорбленных»: символ віри в «золотий вік», у всезагальний добробут, і в особисте щастя, досягнуте не за рахунок інших людей, а разом з іншими людьми. Але твір закінчується

дуже сумно; фінал твору нагадує, що ідеал молодого Достоєвського не витримав зіткнення з болючою дійсністю; втім, поразка, якої зазнав революційний рух в нашій країні наприкінці 1840-х років, була не глибокою і не визначальною. Торжество імператора Миколи I виявилося лише тимчасовим. Державна реакція не зуміла зупинити наростання визвольного руху в країні. Але Достоєвському, який перебував під особисто пережитим враженням розгрому петрашевців, здалося, що зазнав поразки не тільки гурток недосвідчених бійців, а сама ідея, яку і Достоєвський сповідував. Революційний шлях здався йому перекритим, бо народ не пішов одразу цим шляхом, бо прості люди, «бідні люди», продовжували вірити в царя й царську державу, й навіть не хотіли думати про можливість заміни існуючого порядку іншим – справедливейшим і зручнішим. Достоєвському видалося неймовірним, щоби маси будь-коли, навіть у майбутньому, підтримали ідеали Белінського, Герцена, Петрашевського. Белінський, хоча й зберіг для Достоєвського образ прекрасної особистості, постав у його очах безпомічним пророком, який не зумів вивести тих, хто повірив у нього, на правильний шлях; пророком, розчавленим зваленою на себе непідсильною ношею. Після пережитої на каторзі кризи Достоєвський став кликати передову інтелігенцію відмовитися від вироблених нею ідей і програм – і схилитися перед «народною правдою», тобто перед віруваннями темного патріархального селянства – мужика Марея, героя згаданого Достоєвським давнього дитячого епізоду. Достоєвський на початку 60-х років став вважати себе засновником нового напряму, який мав заперечити й слов'янофільство, й західництво – й у той же самий час примирити словянофілів і західників. Насправді ж цей новий напрям – «почвенничество» – означав «рух вправо озираючись наліво», поворот від західництва до підправленого слов'янофільства.

Вороги часто дорікали Достоєвському за зміну поглядів. Відповідаючи на ці докори, Достоєвський наводив приклад Белінського: «Три раза в жизни он основным образом менял свои убеждения. Одной правде он не изменял никогда» [4, т. 13, с. 302]. «Зимние заметки о летних впечатлениях» (1863) Достоєвського подають соціально-філософську критику протиріч розвинутого капіталістичного устрою порівняно з національною нетерпимістю, яка відкидає чуже тільки тому, що воно не своє. Хоча суспільно-державний ідеал Достоєвського тут звернений назад, до прикрашеної докапіталістичної патріархальності, письменник в конкретній критиці хвороб капіталізму і в своєму викривальному пафосі є абсолютно переконливим.

Думки Достоєвського корелюють з поглядом Белінського: «Любить свою родину – значит пламенно желать видеть в ней осуществление идеала человечества и по мере сил своих споспешествовать этому. В противном случае патриотизм превратится в тот ложный патриотизм, который любит свое только за то, что оно свое, и ненавидит чужое за то только, что оно чужое, и не нарадуется собственным безобразием и уродством» [3, с. 184].

Геній не застрахований від серйозних помилок – і так сталося в «Записках из подполья» (1864), де Ф.М Достоєвський продовжив міркувати про пошуки ідеального державно-суспільного устрою. «Вы верите в хрустальное здание, навеки нерушимое, то есть в такое, которому нельзя будет ни языка украдкой выставить, ни кукиша в кармане показать. Ну, а я, может быть, потому-то и боюсь этого здания, что оно хрустальное и навеки нерушимое и что нельзя будет даже и украдкой языка ему выставить» [5, т. 2, с. 427]. В центрі повісті – образ своєрідного ідеолога, хворого і злого, носія хоча й дивної, але закінченої системи поглядів. Відбувається дивна перестановка: «людині з підпілля», рабу, що лякається перспективи свободи, письменником (хоча й не можна ототожнювати Достоєвського з «підпільним») надано образ захисника свободи («Миру ли провалиться или мне чаю не пить! Так вот я скажу: миру провалиться, а мне чтоб всегда чай пить!» – пароксизм істерики слабкої і наляканої особи). Персонаж твору помилково відкидає все те, що складає реальний зміст свободи, ототожнюючи поняття «свобода» з поняттям «примха», «каприз».

В «Преступлении и наказании» (1866) в міркуваннях Достоєвського про державно-суспільний ідеал моральний пафос спрямований проти «надлюдського» кодекса майбутнього ницшеанства – Достоєвський мав на увазі не самого Ніцше, якій тільки збирався виступити зі своєю філософією, а його попередника Макса Штирнера, автора книги «Единственный и его собственность». Соціальні умови й помилкова філософія спрямували Раскольникова на його протест; він обрав, через самотність свою, через хибну етику, за однією з можливостей, закладених в логіці капіталістичного суспільства, шлях протесту індивідуального, індивідуалістичного.

В романі «Идиот» (1868) приїзд князя Мишкіна до Петербурга є символічним новим пришестям Христа в самісінький центр невлаштованого, неспокутуваного сучасного Достоєвському світу. Бажаючи вилікувати суспільство від зла, «позитивно прекрасна людина» князь Мишкін, Князь-Христос, зазнає цілковитої поразки. У морально хворому суспільстві душевна хвороба поглинає його.

Кілька слів про оповідання Ф.М. Достоєвського «Сон смешного человека». Цьому оповіданню, опублікованому в квітневій книжці «Дневника писателя» за 1877 рік, належить особливе місце в творчості письменника. Місце визначається темою, що мучила письменника протягом всього його творчого шляху. Мрія про гармонійне майбутнє, гармонійне суспільство й гармонійну державу, переконаність у тому, що ця мрія з часом буде справді реалізована, пронизує всю творчість Достоєвського. З такою ж силою, з якою письменник говорить про торжество зла на землі, він говорить про обов'язкове в майбутньому утвердження правди, справедливості, людяності. Цей підсумок розкриває перед читачем ефект контрапунктності всього мислення письменника, стійкої двоїстості всього сущого в його художньому світі.

Тема «золотого віку» народилася не у фантазії Достоєвського, вона здавна живе в художній і філософській свідомості людства. «Золотий вік» – це міфологічне уявлення, яке існувало ще в античному світі, про щасливий і безтурботний стан первісного людства. Найвідчутніше уявлення про «золотий вік» виражено в «Трудах і днях» Гесіода й «Метаморфозах» Овідія. Тема «золотого віку» розвивалася в утопіях наступних століть. Пам'ятаємо – термін «утопія» ввів до наукового й мистецького обігу Томас Мор; так він назвав вигаданий острів, на котрому ідеальне суспільство створило ідеальну державу. Художньо реалізуючи утопічну мрію, і трансформуючи також теорію і практику видатних утопістів Т. Мора, Т. Кампанелли, Ф. Бекона, Ж.-Ж. Руссо, А. де Сен-Симона, Ш. Фур'є, Р. Оуена, М. Чернишевського – Достоєвський спирається на багатий досвід світової літератури. М. Бахтін не виключає впливу на Достоєвського також і творів Вольтера [1]. Що ж бачить у своєму сні «смішний чоловік»? Достоєвський вперше у своїй творчості малює детальну картину гармонійного суспільства. Превалюють у цій картині ідилічні фарби – у зображенні природи й істот цього чудового світу. Люди щасливої землі – прекрасні, щасливі й добрі. «Дети солнца, дети своего солнца, о, как они были прекрасны» [5, т. 8, с. 125]. У змісті сну необхідно відзначити два аспекти: перший – це не лише можливість, а й невідворотність утвердження гармонії в людських відносинах; другий – небезпека руйнування цього прекрасного світу тим злом, яке не знищено в душах людей. Достоєвський показує, як відчуття трагізму стало поворотним моментом у світовідчуванні героя оповідання. Підсумок пережитого уві сні – знайдення ним істини: «Я видел истину, я видел и знаю, что люди могут быть прекрасны и счастливы, не потеряв

способности жить на земле. Я не хочу и не могу верить, чтобы зло было нормальным состоянием людей» [5, т. 8, с. 136].

В останньому романі Достоєвського стаття Івана Карамазова про державну та церковну владу – те зерно, з якого виростає велике занепокоєння покаранням; вона має те саме значення зародку для «Братьев Карамазовых», яке стаття Раскольникова має для «Преступления и наказания». В «Преступлении» інтерес сфокусовано на злочині й спонукальних причинах злочину; занепокоєність цими предметами прямо витікає зі змісту статті Раскольникова. В «Братьях» стаття Івана порушує нову, але пов'язану зі старою проблему: про природу правосуддя й про покарання злочинця; ця проблема вказує напрям, який має прийняти роман в цілому: не Злочин, а Кара [див. 13]. Стаття Івана складається з двох пунктів: перший слугує передумовою для другого. По-перше, йому треба поєднати два вочевидь різних принципи Церкви й Держави; і це, як він доводить, може бути досягнуто двома шляхами. Так, церква сама може стати Державою, що являє собою римське розв'язання питання. Друге вирішення цієї проблеми – перехід Держави в Церкву: це те, у що вірить старець Зосима й виголошує, що це буде («Буди! Буди!»). Однак міркування Івана про Церкву і Державу – лише вступ до основної теми: про різні основи Церкви й Держави у сфері правосуддя. Іван стверджує: правосуддя, як його розуміє Держава – це суто механічний процес, відрізання зараженого органа. З іншого боку, правосуддя Церкви – повна цьому протилежність; воно не фізичне, а духовне. «Только сознав свою вину как сын Христова общества, то есть Церкви, он сознает и вину свою перед самим обществом, то есть перед Церковью, – каже Іван. – Таким образом, пред одною только Церковью современный преступник и способен сознать вину свою, а не то что пред Государством» [5, т. 12, с. 221]. Таким чином дискусія про церковний і державний суд в келії старця Зосими переростає в дискусію про людське й божественне правосуддя. Бунт Івана Карамазова – бунт гуманіста: «Не хочу гармонии, из-за любви к человечеству не хочу» [5, т. 12, с. 223]. Тим не менше він сам визнає, що не повністю заперечує бога: «Я не бога не принимаю, я мира, им созданного, не принимаю» [5, т. 12, с. 214].

Зіставляючи міркування Івана в келії старця Зосими й міркування Великого Інквізитора, можна припустити, що й сам Іван – автор статті й поеми – не проти стати на місце Інквізитора для створення Церкви-Держави, такого державного устрою, в якому не буде злочинів, тому що люди як раби слухатимуться керівника держави. Іван Карамазов – як і його Ве-

ликий Інквізитор – титанічний богоборець. Подібно до Інквізитора, він зневажає людину; і для нього люди – «недоделанные пробные существа, созданные в насмешку». Але якщо Інквізитор, остаточно відмовившись від Христа, стає сам на місце бога, щоби виправити його помилки, то Іван ще зберігає в своєму серці ідею добра. Міць світового зла штовхає його на бунт проти бога. Засуджуючи світ, в поемі «Великий Інквізитор» Іван гостро критикує церкву, вважаючи, що церква відмовилася від ідеалу Христа, принизила ідеал, пристосувала його до слабкостей людини, до її пороків і себелюбства; замість того, щоби виховувати людину у вільній любові до абсолютного добра, церква тримає людину в сліпому підкоренні собі, а не богу – поклавши в основу «чудо, тайну й авторитет». Старець Зосима, здогадавшись про невисловлену антиутопію Івана, дає аргументоване заперечення, говорячи про те, що православна церква – «…как мать нежная и любящая, от деятельной кары сама устраняется, так как и без ее кары слишком больно наказан виновный государственным судом, и надо же его хоть кому-нибудь пожалеть» [5, т. 12, с. 230]. І Зосима повністю відкидає позицію Івана, відчуваючи в ній прихований умисел і підвох, тому що якщо таке й можливе – то тільки в католицькій церкві: «В Риме же так уже тысячу лет вместо церкви провозглашено государство» [там само]. Але все ж таки старець Зосима вважає за можливе суд церкви й перетворення суспільства на церкву, та зовсім не з тим ухилом, про який каже Іван, а з усією силою саме православної церкви: «Справедливо и то, что было здесь сейчас сказано, что если бы действительно наступил суд церкви, и во всей своей силе, то есть если бы все общество обратилось бы лишь в церковь, то не только суд церкви повлиял бы на исправление преступника так, как никогда не влияет ныне, но, может быть, и вправду самые преступления уменьшились бы в невероятную долю. Да и церковь, сомнения нет, понимала бы будущего преступника и будущее преступление во многих случаях совсем иначе, чем ныне, и сумела бы возвратить отлученного, предупредить замышляющего и возродить падшего» [там само].

Легенда про Великого Інквізитора – це вставна притча у п’ятому розділі п’ятої книги романа «Братья Карамазовы», алегорична розповідь Івана Карамазова про християнську свободу волі, свободу совісті – вона містить виклад позиції самого Достоєвського в поглядах на державу, суспільство, історію, православ’я, католицизм – й займає ключове місце не лише в останньому романі письменника, а й в усій системі цінностей Достоєвського-мислителя. Достоєвський називав «Великого Інквізитора» кульмінаційною точкою свого останнього роману.

Звертаючись до історії, Достоєвський нагадує, як колись на противагу католицизму виникла протестантська ідея, котра пізніше здобула підтримку у войовничому націоналізмі Бісмарка й Германської імперії. Цьому мислитель і геополітик Достоєвський протиставляє свою консервативну соціально-політичну утопію – народження «слов'янської ідеї» в якості «третьої світової ідеї». Завдяки цій ідеї, міркував Достоєвський, запанують цінності особистої духовної свободи, братські відносини між народами, індивідуальна відповідальність людини за долі інших людей, «падут когда-нибудь перед светом разума и сознания естетственные преграды и предрассудки, разделяющие до сих пор свободное общение наций эгоизмом национальных требований, и /…/ народы заживут одним духом и ладом, как братья, разумно и любовно стремясь к общей гармонии» [4, т. 29, с. 153].

У вступному слові, виголошеному на «литературном утреннике» на користь студентів С.-Петербурзького університету 30 грудня 1879 року перед читанням глави «Великий Інквізитор» Достоєвський сказав: «Один страдающий неверием атеист в одну из мучительных минут своих сочиняет дикую, фантастическую поэму, в которой выводит Христа в разговоре с одим из католических первосвященников – Великим Инквизитором. Страдание сочинителя поэмы происходит именно оттого, что он в изображении своего первосвященника с мировоззрением католическим, столь удалившимся от древнего апостольского православия, видит воистину настоящего служителя Христова. Между тем его Великий Инквизитор есть, в сущности, сам атеист. Смысл тот, что если исказишь Христову веру, соединив ее с целями мира сего, то разом утратится и весь смысл христианства, ум несомненно должен впасть в безверие, вместо великого Христова идеала созиждется лишь новая Вавилонская башня. Высокий взгляд христианства на человечество понижается до взгляда как бы на звериное стадо, и под видом социальной любви к человечеству является уже не замаскированное презрение к нему» [4, т. 15, с. 198].

У фіналі антиутопії Достоєвського настає царство сатани на землі: слабке людство повністю підпорядковане владі інквізиції. Таким чином, Інквізиторові вдається «виправити» вчення Христа про вільне волевиявлення за всіма трьома пунктами: «Мы исправили подвиг твой и основали его на чуде, тайне и авторитете. И люди обрадовались, что их вновь повели как стадо» [там само]. Програма Інквізитора виявляється витонченою навіть у деталях: «О, мы разрешим им и грех, они слабы и бессильны, и

они будут любить нас, как дети, за то, что мы им позволим грешить. Мы скажем им, что всякий грех будет искуплен, если сделан будет с нашего позволения; позволяем же им грешить потому, что их любим, наказание же за эти грехи, так и быть, возьмем на себя» [там само, с. 201]. Притча закінчується словами Інквізитора, зверненими до Христа: «Сожгу тебя за то, что пришел нам мешать. Ибо если был, кто всех более заслужил наш костер, то это ты. Завтра сожгу тебя. Dixi». Старик умолк, а Христос, не проронив ни слова, приблизился к нему и поцеловал в бескровные губы кардинала. Вздрогнувший Инквизитор выпускает Христа из темницы и говорит: «Ступай и не приходи более…не приходи вовсе…никогда, никогда!» [там само, с. 202]. У «Великому Інквізиторі» Достоєвським вустами Івана Карамазова й Інквізитора накреслює кілька важливих для розуміння світогляду письменника онтологічних проблем: «Тайна бытия человеческого не в том, чтобы только жить, а в том, для чего жить. Без твердого представления себе, для чего ему жить, человек не согласится жить и скорей истребит себя, чем останется на земле, хотя бы кругом его все были хлебы», – каже Інквізитор [там само, с. 203]. Ще одна ключова проблема для Достоєвського – це проблема свободи, вільної особистості, котра усвідомлено робить вибір на користь Христа й християнських цінностей, а не внаслідок впливу єзуїтських чи інквізиторських сил.

Інквізитор стає на захист слабкосилого людства і в ім'я любові до людей відбирає у них дар свободи (адже цей дар приносить людині страждання), щоби взамін дати щастя і спокій. Думка Інквізитора полягає в тому, щоби з любові до слабких людей, які не витримують свободи, організувати їм земний рай – такий ідеальний стан, в якому людина, нарешті, побавиться трагізму життя, сумнівів і мук сумління. Але досягається це ціною визнання духовної неповноцінності й незрілості людини. Дух є тривога й мука, які роблять людське життя проблематичним, перетворюють його на трагедію вільної відповідальності й прийняття рішень. І чи не є це жахливе бродіння всього лише помилкою, якої треба позбутися? І чи не стан простодушного блаженства й спокою є єдиною й кінцевою метою людини? Таким чином, виявляється зв'язок прагнення ощасливити людство з презирством до нього й зі знищенням людини як духовної істоти.

Маючи можливість наприкінці життя (з 1878 року) спілкуватися з царською родиною, царем Олександром II, іншими керівниками держави (К.Г. Победоносцевим насамперед), Достоєвський намагається спробувати вплинути на сильних світу цього й запропонувати свою ідеологічну

систему бачення державності й державного управління. Це була чи не остання у вітчизняній історії спроба діалогу літератури з царською владою. Спроба, зрозуміло, невдала. В духовному заповіті Достоєвського – Пушкінській промові – слова «смирись, гордый человек», спрямовані й на адресу царської влади, царської держави, відірваної від народу. В січневому, першому номері «Дневника писателя» за 1881 рік, – останньому для Достоєвського (номер вийшов з друку якраз в день похорону письменника), Достоєвський звертається до царя й уряду: «Позовите серые зипуны, позовите крестьян, простых людей – и спросите их самих, что им надо? И они скажут вам правду. Мы, интеллигенция, постоим в стороне, послушаем, поучимся… Пусть скажут серые зипуны… И мы все, в первый раз, может быть, услышим настоящую правду» [4, т. 29, с. 55]. Така була його остання ідея – залучення народу до розмови з царем, буквально про нову форму вседержавного Земського собору.

Переходячи до висновків, зазначимо, що в розвитку державного й суспільного життя Достоєвському треба було трансформувати погляди Белінського – але саме ідеали Белінського вчили Достоєвського не відставати від руху думки, вони ставали для Достоевського компасом, вони живили його творчу енергію, вони продукували його власні пошуки. Можна сказати, що ніхто – ні до, ні після Достоєвського – не досягав такої глибини, як він, в аналізі руху добра і зла, тобто в аналізі моральної психології людини. Віра в людину в творчості Достоєвського грунтується не на сентиментальному оспівуванні людини, – вона, ця віра, навпаки, торжествує саме при зануренні в найтемніші глибини людської душі.

Для Достоєвського-художника навіть викривлена вірність заповітам Белінського, вірність суб'єктивна, а не об'єктивна, набувала величезного значення. Вона давала йому можливість воскресити у своїх творах ідеал братерства, гармонії – давала йому можливість поєднати християнське уповання на рай з баченням «золотого віку» на землі, яке хвилювало його в молодості.

Достоєвський остаточно сформував свій суперечливий світогляд під враженням краху революційних подій 1848 року в Європі й поразок суспільних та революційних рухів у нашій державі XIX століття. Декабристи розбиті. Нічого не добився, на думку Достоєвського, Белінський, який так і пішов з життя мрійником. Зазнав поразки рух петрашевців. Не здобув перемоги й потужний суспільний рух у нашій державі 60-х років, підтвердивши, на думку письменника, безпідставність революційних програм. Хвилі державної реакції створили в Достоєвського переконання,

що самі носії революційних ідей – «слабкі серцем». Однак невдовзі після «Бесов», в обстановці нового прибою революційних сил, ідеал майбутнього братерства і майбутньої гармонії знову засяяв перед духовними очима Достоєвського. В «Братьях Карамазовых» Достоєвський хотів довести, що очікуваного ідеалу братерства можна досягти без революції – через «виправлену», вдосконалену релігію, витлумачивши обіцяне релігією царство боже як таке, що настане на землі. В «Пушкінській промові» 1880 року Достоєвський виголосить: «Смирись, гордый человек, и прежде всего сломи свою гордость. Смирись, праздный человек, и прежде всего потрудись на родной ниве… Победишь себя, усмиришь себя, – и станешь свободен, как никогда и не воображал себе, и начнешь великое дело, и других свободными сделаешь, и узришь счастье, ибо наполнится жизнь твоя, и поймешь, наконец, народ свой и святую правду его» [4, т. 12, с. 380].

Федір Михайлович Достоєвський… Великий митець. Великий мислитель. Народився в лікарні для бідних – і вся його творчість стала «лікарнею для бідних». Все світове зло він сприймав як особистий біль, намагаючись протягнути руку допомоги приниженим і знедоленим. Безтрепетно служив істині. І ніколи не втрачав віри в гуманізм. Гуманізм Достоєвського звучав і звучить як звинувачення проти людиноненависництва. Зрозуміло, державно-суспільний ідеал Достоєвського – утопічний; але не це головне. В першу чергу, державно-суспільний ідеал Ф.М. Достоєвського – ідеал гуманістичний і високоморальний.

Список використаних джерел.

1. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского. – М.: Наука, 1977. – 526 с.

2. Бердяев Н.А. Великий инквизитор. – М.: Знание, 1989. – 156 с.

3. В.Г. Белинский в воспоминаниях современников. – М.: Гослитиздат, 1962. – 332 с.

4. Достоевский Ф.М. Полн. собр. соч.: В 30 т. – М.: Наука, 1972-1990.

5. Достоевский Ф.М. Собр.соч.: В 12 т. – М.: Правда, 1982.

6. Карякин Ю.Ф. Достоевский и канун XXI века. – М.: Просвещение, 1989. – 868 с.

7. Кирпотин В.Я. Достоевский и Белинский. – М.: Худож.лит., 1976. – 300 с.

8. Меркурьева Н.А. Онтология свободы в системе нравственно-религиозных исканий Ф.М. Достоевского. – Орел, Орловский гос.ун-т., 2000. – 200 с.

9. О Достоевском: Творчество Ф.М. Достоевского в философской мысли 1881-1931 годов / Борисов В.М., Рогинский А.Б. – М.: Книга, 1990. – 432 с.

10. Розанов В.В. Легенда о Великом Инквизиторе Достоевского: Опыт критического комментария. – СПб., 1894. – 158 с.

11. Ростиянов Б.Ю. Типология персонажей в романах Ф.М. Достоевского. – Одесса: ОГУ им. И.И. Мечникова, 1992. – 100 с.

12. Толстой Л.Н. Полн.собр.соч. – М.: Просвещение, 1978 – 1988.

13. Peace R. Dostoyevsky: An Examination of the Major Novels. Cambridge, 1971.

Сокур Наталя Володимирівна

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

Шульгіна Тетяна Миколаївна

аспірант кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Право на працю — одне з фундаментальних прав людини, яке визначене міжнародно-правовими актами та визнане всіма державами. Право на працю і захист від безробіття проголошено Загальною декларацією прав (ООН, 1948 р.), Міжнародним Пактом про економічні, соціальні та культурні права (ООН, 1966 р.), Конвенціями і Рекомендаціями Міжнародної організації праці. На європейському рівні право на працю встановлено Європейською соціальною хартією (Рада Європи, 1961 р., переглянута у 1996 р.) та інш. Право на працю – одне з найголовніших прав людини і громадянина, передбачених Конституцією України. Це право відображає необхідність задоволення потреб людини у створенні суспільних благ та забезпеченні джерелами існування себе і своєї сім'ї. Право на працю передбачає також наявність умов для особистого розвитку та реалізації творчого потенціалу людини. При цьому повинні враховуватися особисті властивості людині, покликання, вміння, майстерність, професійна підготовка, освіта, а також суспільна потреба [1].

За даними соціологічного опитування, яке проводилось Центром Разумкова щодо найважливіших прав людини, соціальні та економічні права (в т.ч. право на працю) визначаються найголовнішими (Мал. 1) [2].

Сьогодні важливим питанням стає реалізація свого права на працю людям з інвалідністю.

Так, пріоритетним напрямом державної соціально-економічної політики розвинутих країн світу останнім часом є всебічне сприяння грома-

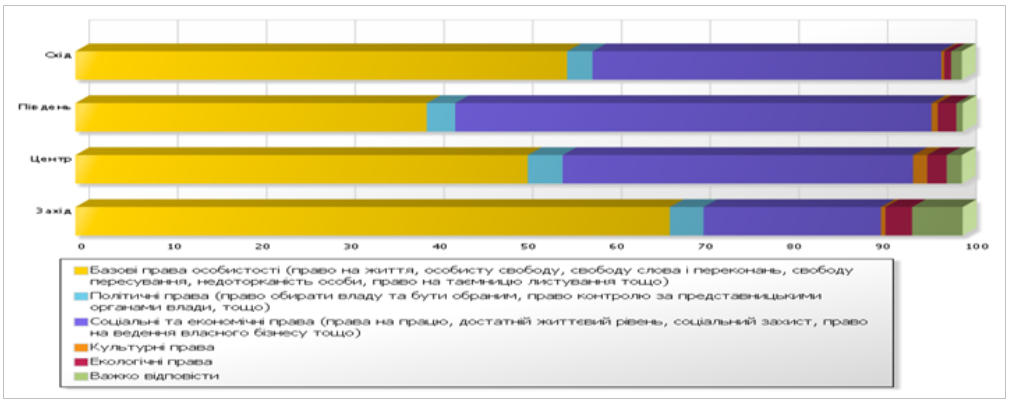

Рис. 1. Які права людини Ви б назвали найважливішими? (регіональний розподіл)

дянам з обмеженими можливостями в реалізації їх права на продуктивну працю в умовах свободи і рівності. Обраний розвинутими країнами курс на забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю забезпечив досягнення певних позитивних результатів – рівень їх трудової зайнятості суттєво підвищився, наприклад, сягнувши 29,0% від загальної чисельності працездатних інвалідів у США, 40,0% – у Великій Британії, 55,0% – в Італії, 60,1% – у Швеції [3].

В Україні інтеграція людей з інвалідністю у суспільство набуває особливої актуальності у зв'язку з постійним зростанням їхньої чисельності та низьким рівнем зайнятості, оскільки для інвалідів мати роботу – це можливість підвищити соціальний статус, свою значущість, поліпшити добробут, а також це сприяє самореалізації та інтеграції в суспільство.

Варто наголосити, що із загального числа інвалідів майже половина перебуває у працездатному віці й потребує реабілітації та подальшого працевлаштування.

Захист і реалізацію права на працю людям з інвалідністю гарантовано національними нормативно-правовими актами, зокрема законами України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», Постановою КМУ «Про організацію робочих місць та працевлаштування інвалідів» (1995), указами Президента України «Про заходи щодо створення сприятливих умов для забезпечення соціальної, медичної та трудової реабілітації інвалідів» (2005), «Про першочергові заходи щодо

створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» (2005) тощо.

На міжнародному рівні питання покращення стану й підтримки осіб з обмеженими фізичними можливостями відображено у Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів, Декларації про права розумово відсталих осіб, Всесвітній програмі дій по відношенню до інвалідів. У 2008 р. Україна підписала Конвенцію про права інвалідів, яка стала наступним кроком щодо підтримки, соціальної інтеграції людей з інвалідністю та сприянню підвищення рівня інформованості про проблеми даної категорії громадян, забороняючи будь-які види дискримінації, маючи на меті, перш за все, захист й забезпечення прав та свобод людей з обмеженими фізичними можливостями [4].

Тому одним із пріоритетних завдань державної політики щодо захисту інвалідів є забезпечення їх прав у сфері праці, а саме: дотримуватись міжнародного законодавства, активно сприти зайнятості інвалідів, професійно орієнтувати їх відповідно до розроблених програм.

В Україні на сьогодні передбачено наступні варіанти зайнятості інвалідів:

- відкрита (конкурентна зайнятість) – зайнятість на відкритому ринку праці, робочі місця на якому відкриті й для осіб, які не мають інвалідності, й для осіб з інвалідністю;
- захищена зайнятість – зайнятість на спеціалізованих підприємствах, заснованих громадськими організаціями інвалідів, мета яких – надання можливості інвалідам займатися корисною діяльністю і готувати їх, наскільки це можливо, до роботи на відкритому ринку праці;
- зайнятість на соціально-економічних підприємствах з транзитними та постійними робочими місцями, які створені на базі міжрегіональних центрів професійної реабілітації інвалідів, та зайнятість у виробничих майстернях [5].

Розглядаючи аспект зайнятості осіб з інвалідністю слід відмітити, що в кожній країні існують спеціальні норми щодо працевлаштування цієї категорії осіб. В більшості це встановлена мінімальна квота прийому інвалідів на роботу, правила про пристосування машин і механізмів до особливостей працівника з інвалідністю, заборона дискримінації інвалідів при прийомі на роботу [6].

Так, відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» для підприємств, установ, організацій, у тому

числі й громадських організацій інвалідів, а також фізичних осіб, які використовують найману працю, встановлюється норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб — у кількості одного робочого місця. Також прямо встановлено обов'язок роботодавців не лише створювати для працевлаштування інвалідів робочі місця, а й забезпечувати такі умови праці, які відповідали б вимогам їх індивідуальних програм реабілітації, та надавати інші соціально-економічні гарантії, передбачені законодавством.

Але на сьогоднішній день існує така практика, коли суб'єкти господарювання замість реального працевлаштування інвалідів обирають один із наступних варіантів: щорічна сплата адміністративно-господарських санкцій (з прибутку); оформлення інвалідів на роботу без їх реального працевлаштування ("оренда трудових книжок"); звільнення найманих працівників з метою зменшення їх кількості до семи осіб або використання найманої праці без офіційного оформлення; нереєстрація у Фонді соціального захисту інвалідів та інш. [7].

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що система нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів поки що не виконує покладені на неї функції, адже держава перш за все застосовує переважно санкції до роботодавців, а передбачені заходи щодо стимулювання роботодавців щодо створення робочих місць для інвалідів практично не діють.

Наприклад, у країнах ЄС застосовуються наступні засоби стимулювання роботодавців:

- субсидії на заробітну плату інвалідів, які довгий час не працювали, у разі надання роботодавцем послуг з професійної підготовки інваліда та стажування, у разі недостатньої продуктивності праці інваліда;
- дотації на оплату послуг консультантів;
- додаткові дотації на оплату індивідуальних помічників для інвалідів;
- дотації, які стимулюють роботодавців зберігати за інвалідами робочі місця;
- податкові пільги за кожного нового прийнятого на роботу інваліда;
- дотації на покриття видатків на переоснащення робочих місць для інвалідів;

- зниження розміру внесків до Фонду соціального страхування за працівників-інвалідів;
- «спеціальні програми фінансування», спрямовані на працевлаштування окремих категорій осіб з інвалідністю на відкритому ринку праці з великими грантами на покриття всіх можливих витрат тощо [8].

Основними структурами, що сприяють працевлаштуванню інвалідів в Україні, є:

- державна служба зайнятості;
- Фонд соціального захисту інвалідів;
- органи соціального захисту населення;
- центри професійної реабілітації інвалідів і навчальні заклади системи Мінпраці України;
- Комісія з питань діяльності підприємств та організацій громадських організацій інвалідів;
- громадські організації інвалідів.

Варто зазначити, що важливу роль у забезпеченні трудової реабілітації відіграє Державна служба зайнятості. Одним із пріоритетних напрямів роботи державної служби зайнятості є надання якісних соціальних послуг особам, які самостійно не в змозі на рівних конкурувати на ринку праці та потребують соціального захисту. Державною службою зайнятості забезпечується системна діяльність у напрямку інтеграції в суспільство та трудову зайнятість людей з інвалідністю. Створюються спеціальні інформаційні куточки для людей з інвалідністю, які містять нормативні документи та адресну інформацію з питань соціального захисту та реабілітації, можливостей працевлаштування та навчання; обладнані спеціальні місця для самостійної роботи, у тому числі з вільним доступом до Інтернет-порталів для пошуку роботи. Реалізуються активні програми сприяння зайнятості осіб з інвалідністю, зокрема проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з роботодавцями та населенням щодо працевлаштування, адаптації на робочому місці, створення нових та розумного пристосування існуючих робочих місць.

До послуг роботодавців представлена оперативна база даних кандидатів на вакантні посади, їх резюме та дані щодо професійної кваліфікації та досвіду роботи. Варто наголосити, що протягом I кварталу 2016 року 24 тис. осіб з інвалідністю скористалися послугами державної служби зайнятості та мали статус безробітного.

За направленням державної служби зайнятості працевлаштувалися 2,8 тис. осіб з числа інвалідів, зокрема, 2,5 тис. безробітних. На нові робочі місця з компенсацією роботодавцю витрат у розмірі єдиного соціального внеску в І кварталі 2016 року працевлаштовані 65 безробітних особи з інвалідністю.

На даний час залишається гострою проблемою низька конкурентоспроможність осіб з інвалідністю, адже вимоги роботодавців до рівня освіти, виробничого досвіду претендентів на роботу постійно зростають. З метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці осіб з інвалідністю, державна служба зайнятості організовує їх професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації. У І кварталі 2016 року професійне навчання за направленням центрів зайнятості проходили 1,2 тис. безробітних з числа інвалідів.

Важливою умовою для професійного самовизначення інвалідів є профорієнтація. Спеціалісти з профорієнтації здійснюють консультування інвалідів щодо вибору чи зміни професії, надають рекомендації щодо професійного вибору з урахуванням рекомендацій медико-соціальної експертизи, професійних інтересів, нахилів та здібностей. Так, за І квартал 2016 р. профорієнтаційними послугами були охоплені 22,3 тис. безробітних з інвалідністю [9].

Також однією з найпотужніших інституцій, яка сприяє працевлаштуванню інвалідів, є Фонд соціального захисту. За рахунок коштів, отриманих у формі адміністративно-господарських санкцій за невиконання підприємствами установленого нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів, Фонд фінансує витрати на здійснення заходів соціальної, трудової та професійної реабілітації інвалідів, їх професійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації; створення на робочому місці інваліда належних санітарно-гігієнічних, виробничих і технічних умов згідно з індивідуальною програмою реабілітації, випуск для інвалідів спеціальної літератури та аудіозаписів для їх професійної підготовки, проводить заходи, спрямовані на фінансове стимулювання роботодавців, які застосовують працю інвалідів [5].

Особливе місце у реалізації державної політики щодо зайнятості осіб з інвалідністю повинні займати громадські об'єднання інвалідів.

І особливістю громадських організацій інвалідів є те, що вони виступають єдиною соціальною структурою, у якій інваліди є членами не опосередковано, як в інших структурах суспільства, а безпосередньо, зав-

дяки чому громадські організації інвалідів мають можливість отримувати адекватну інформацію щодо соціального стану і потреб інвалідів, вкрай необхідну для розробки пропозицій щодо удосконалення нормативно-правових актів і державних програм підтримки та реабілітації інвалідів [10].

Взаємодія державних органів влади та громадських організацій інвалідів щодо вирішення проблем зайнятості інвалідів ґрунтується на принципах рівноправного партнерства та взаємовідповідальності щодо досягнення поставленої мети.

Сьогодні активно використовуються, зокрема, такі форми взаємодії:

- участь державних органів та громадських організацій інвалідів у розробленні та обговоренні нормативно-правових актів з питань реалізації права інвалідів на працю та забезпечення їх зайнятості;
- спільне виконання положень законодавчо-нормативних актів з питань зайнятості інвалідів;
- утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування пропозицій громадських організацій інвалідів при формуванні та реалізації державної політики щодо забезпечення зайнятості інвалідів;
- виконання спільних проектів інформаційного, аналітично-дослідницького характеру з питань зайнятості інвалідів;
- державний та суспільний контроль за додержанням законодавства про працю та зайнятість інвалідів тощо [5].

Попри все, слід зауважити, що рівень зайнятості інвалідів в Україні є досить низьким – близько 15%.

Дослідження засвідчують, що такий стан зайнятості інвалідів в Україні зумовлений низкою причин. Так, аналіз результатів опитування осіб з інвалідністю щодо їх соціально-економічної інтеграції до трудового та суспільного життя показав, що основними бар'єрами, які заважають успішній соціально-економічній інтеграції осіб з інвалідністю до трудового та суспільного життя, є:

- відсутність безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури;
- незадовільне забезпечення осіб з інвалідністю засобами, що допомагають їм адаптуватись в суспільстві;
- непристосованість виробництва та робочих місць до потреб інвалідів на звичайних підприємствах;

- непривабливість робочих місць, які пропонуються роботодавцями людям з інвалідністю (значне фізичне навантаження, мала заробітна плата, непривабливі умови праці);
- упереджене ставлення роботодавців до використання праці осіб з інвалідністю;
- низька конкурентоспроможність осіб з інвалідністю на ринку праці, незважаючи на їх достатньо високий рівень освіти;
- невідповідність професійної підготовки інвалідів потребам ринку праці;
- відсутність роботи на умовах гнучких форм організації праці та надомної праці;
- неякісно розроблені індивідуальні програми реабілітації людей з інвалідністю;
- відсутність механізму супроводу осіб з інвалідністю в процесі їх працевлаштування та адаптації на робочому місці;
- психологічні бар'єри, пов'язані із заниженою самооцінкою інвалідами своїх здатностей (компетенції) та здібностей, зі страхом самостійно виходити на ринок праці, знаходитися в колективі тощо [11].

Виходячи з вищевикладеного, слід констатувати, що для забезпечення зайнятості інвалідів важливе значення має перш за все – створення умов для їх доступу до об'єктів житлової, соціальної та виробничої інфраструктури.

І саме тому основними заходами щодо вирішення проблем в сфері зайнятості інвалідів повинні бути:

- приведення законодавства до норм і стандартів Конвенції ООН про права інвалідів;
- розроблення нормативних актів щодо впровадження інклюзивної освіти та професійної підготовки;
- стимулювання роботодавців щодо прийняття на роботу осіб з інвалідністю;
- створення умов на робочому місці відповідно до виду захворювання людини з інвалідністю;
- удосконалення державної статистичної звітності стосовно отримання достовірної інформації, яка відображає дані про чисельність інвалідів та їх зайнятість та інш.

Список використаних джерел.

1. Практичні питання працевлаштування та зайнятості осіб з інвалідністю / А.Г. Шевцов, О.О. Волошинський, М.М. Хміль, О.П. Рісний, [за наук. ред. А.Г. Шевцова] – Львів: 2009. – 140 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gcs.org.ua/publish/Posibnyk2009_ukr.pdf

2. Сайт Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=199/

3. Куровська Г. Основні концепції державної політики залучення осіб з інвалідністю до ринку праці: міжнародний аспект. // «Україна: аспекти праці». – 2007. – №1.

4. Зайнятість та професійна реабілітація людей з обмеженими можливостями. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-1/doc/2/16.pdf

5. Національна доповідь «Праця та зайнятість осіб з інвалідністю в Україні» підготовлено на виконання Указу Президента України від 18.12.2007 р. №1228/2007 «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» та доручення Кабінету Міністрів України від 24.06.2009 р. №2700/3-09.

6. Прокопчук Ю.М. Міжнародно-правові аспекти охорони праці інвалідів // Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство. – 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kul.kiev.ua/images/chasop/2009_3/CHAS09_246.pdf

7. Безтелесна Л.І. Удосконалення механізму соціального захисту інвалідів в Україні / Л.І. Безтелесна, Г.М. Юрчик // Вісник Національний університет водного господарства та природокористування. – 2010. – Випуск 3(51). – С. 11-20.

8. Звіт про науково-дослідну роботу «Аналіз моделі соціального захисту інвалідів в ЄС, її структури та вертикалі, а також законодавства ЄС стосовно працевлаштування та реабілітації інвалідів, забезпечення їх засобами реабілітації та виробами медичного призначення, створення безперешкодного доступу для осіб з обмеженими фізичними можливостями» // ДУ НДІ СТВ. – 2008. – 72 с.

9. Державна служба зайнятості України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543

10. Куца А.М. Громадські організації інвалідів у сфері соціального захисту осіб з обмеженими функціональними можливостями / А.М. Куца // Право і суспільство. № 1 – 2011р. С. 114-117.

11. Соціологічнt дослідження за регіонами України з метою виявлення проблем та перешкод, що заважають соціально-економічній інтеграції інвалідів до трудового та суспільного життя. Аналітична записка науково-дослідної роботи виконаної ДУ НДІ соціально-трудових відносин у 2010 р.: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=125466&cat_id =111127.

Овчаренко Юрій Олексійович

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Історики на основі вивчення писемних джерел стверджують, що 33 століття тому на Землі відбулася перша війна: єгипетський фараон Рамзес II воював з царем хеттів Хетасаром. Незабаром між ними був укладений договір, який встановлював "вічний" мир. Але після цього на нашій планеті відбулося понад 15 тис. великих і малих війн, жертвами яких стали майже 4 млрд. чоловік. Таким чином, історію людства можна назвати історією війн [6, с. 5].

Геополітична ситуація, що складається у світі, на сучасному етапі супроводжується появою широкого спектра загроз нового типу і цим посилюється невизначеність міжнародного простору безпеки. В цих умовах жодна з держав, якою б сильною в економічному та військовому відношенні не була, не може самостійно відгородитися від потенційних загроз. Потенційні загрози перетинають державні кордони й вимагають від міжнародного співтовариства усувати їх на глобальному, регіональному, а також національному рівнях. Попередження та припинення воєнних конфліктів міжнародними зусиллями стали особливо актуальними в умовах зростання взаємозалежності держав у сучасному світі. Тому виникає необхідність та потреба у розширенні та зміцненні міжнародної миротворчої діяльності, об'єднанні зусиль миролюбних країн у попередженні та припиненні воєнних конфліктів.

Україна поряд з демократичними країнами співробітничає з міжнародними організаціями з метою запобігання конфліктам, врегулювання

кризових ситуацій та постконфліктної відбудови країн у різних регіонах конфлікту.

Сучасні міжнародні відносини характеризуються наявністю багатьох протиріч і конфліктів, у тому числі воєнних. Це обумовило виникнення такої форми світового співробітництва як миротворча діяльність. Під нею розуміються колективні дії політичного й воєнного характеру, які здійснюються після виникнення конфліктної ситуації (конфлікту) й направлені на її припинення. Вони можуть включати посередницьку діяльність, дії з примирення конфліктуючих сторін, переговори, дипломатичну ізоляцію і санкції, підтримання миру. Для визначення сутності операцій з підтримання миру (ОПМ), перш за все, необхідно окреслити місце, яке вони займають в системі операційних Збройних Сил (ЗС) держави.

Україна розглядає міжнародну миротворчу діяльність як засіб створення стабільного зовнішньополітичного середовища та зміцнення глобальної та європейської системи безпеки. Безпосередня участь частин та підрозділів Збройних Сил України у міжнародній миротворчій діяльності під егідою міжнародних організацій сприяє зміцненню міжнародного авторитету нашої держави, запозиченню та використанню досвіду військового будівництва передових країн світу [8].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто підкреслити, що коло наукових досліджень військового спрямування у широкому розумінні оборонних проблем в Україні та у галузі миротворчої діяльності ЗСУ зокрема неухильно збільшується, ускладнюючи як тематичний спектр відповідних робіт, так і глибину їх практичних висновків та рекомендацій. Автором враховано результати відкритих дисертаційних досліджень Ю.В. Андреєва, Е.А. Афоніна, М.Й. Варія, Л.В. Гриневич, В.М. Грубова, Л.І. Ільчука, В.С. Клименка, П.П. Крутя, А.Л. Папікяна, Г.М. Перепелиці, Ю.М. Семенова, Г.Д. Темка, М.П. Требіна, М.В. Цюрупи, В.С. Чорного, В.В. Юрчука, Я.П. Яремка та інш. авторів, у яких розглянуто сукупність важливих для України питань військово-філософського, військово-політологічного, військово-соціального, військово-економічного змісту.

Враховуючи пряму взаємозалежність військової могутності України та рівня її воєнної (ширше – національної) безпеки, автор визнав за необхідне активне використання робіт І.Ф. Бінька, О.Л. Валевського, М.М. Гончара, В.П. Ковалевського, Б.О. Косевцова, М.А. Кулініча, О.Я. Маначинського, В.І. Мунтіяна, В.Ф. Онищенка, М.І. Онищука, Є.К. Пронкіна, А.А. Соболєва, В.Т. Шлемка та інш. фахівців, які працюють у сфері наукового

забезпечення проблем національної безпеки. Проблеми воєнної безпеки держави на рівні їх системного політологічного узагальнення присутні в окремих підручниках, а також в національних енциклопедичних виданнях останніх років.

Метою статті є вивчення особливостей розвитку, стану та впливу міжнародних миротворчих операцій Збройних Сил України на національну безпеку України в сучасній системі міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. На цей час міжнародна миротворча діяльність здійснюється державами з наступними завданнями:

- запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх збройних конфліктів;
- врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх збройних конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН;
- надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх збройних конфліктів;
- забезпечення безпеки і додержання прав людини;
- надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів;
- усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії.

Участь України у такій міжнародній миротворчій діяльності забезпечує активну її присутність у світових політичних процесах і є одним з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки.

Ураховуючи значимість миротворчої діяльності у забезпеченні міжнародного миру та створенні сприятливих зовнішніх умов для розвитку і безпеки нашої держави, Україна має й надалі залишатися активним її учасником. При цьому основну увагу слід приділити розширенню участі України у міжнародних миротворчих операціях як одній із найбільш результативних форм міжнародної миротворчої діяльності. Вітчизняні дослідники у своїх працях неодноразово наголошували, що досягнення найбільш значущих результатів у міжнародному військовому співробітництві можливе лише за умови виваженого, чіткого та послідовного впровадження системи відповідних заходів. А отже, необхідними є розробка методологічної та методичної основи досліджень системи міжнародного військового співробітництва та обґрунтованість комплексу державних заходів щодо реалізації ефективного регулювання діяльності українських миротворчих контингентів [8].

Аналіз історичного досвіду, сучасних активних, динамічних процесів, що відбуваються навколо миротворчої діяльності, засвідчив, що миротворчість сьогодні здійснює значний вплив на формування світової системи міжнародних відносин, відіграє провідну роль у превентивному запобіганні, активному врегулюванні та жорсткому стримуванні воєнних конфліктів у «гарячих» точках Планети, є дієвим механізмом підтримання миру та безпеки світового співтовариства на глобальному, регіональному та національному рівнях.

На сьогодні миротворча діяльність є однією з визначальних рис ролі України на світовій арені, провідною прикметою української воєнної політики. Активна участь Збройних Сил України в операціях з підтримання миру та стабільності сприяє процесу просування нашої держави до повноправного членства в європейських та євроатлантичних структурах, а також зростанню авторитету України в системі колективної безпеки [1].

За час своєї миротворчої діяльності Україна за обсягом завдань увійшла до першої двадцятки найбільш активних держав-миротворців.

Єдиного міжнародного визначення термінів «миротворчість», «миротворча діяльність» та «миротворчі операції» не існує, зокрема, й у Статуті Організації Об'єднаних Націй. Процес підтримання миру за принципами та під безпосереднім керівництвом ООН був названий миротворчістю, а для проведення цих операцій ще в 1965 році був створений Департамент миротворчих операцій (ДМО) ООН. Саме з того часу термін «миротворчість» набув широкого значення [2, с. 118]

Міжнародна Академія миру в Нью-Йорку запропонувала наступне визначення миротворчості: це попередження, стримування, заспокоєння та припинення ворожнечі за допомогою мирного втручання третьої сили ззовні та керованого на міжнародному рівні, з використанням багатонаціональних сил військових, поліцейських та цивільних для встановлення та збереження миру. Сьогодні це передбачає систему заходів, спрямованих на зниження воєнного протистояння та військової присутності в окремих регіонах світу, часткове чи повне роззброєння, поширення заходів довіри, а також діяльність ООН та інших суб'єктів світової політики із встановлення чи підтримання міжнародного миру та безпеки і розуміється (у широкому смислі) як «миротворча діяльність» або «миротворчість». При цьому головна мета миротворчої діяльності може бути досягнута сукупністю заходів, проведених послідовно чи в якому-небудь іншому порядку (у залежності від ситуації) за допомогою інформаційно-психологічних, полі-

тичних, дипломатичних, правових, економічних, а в крайньому випадку, і воєнних засобів [2, с. 203].

Наведене вище розуміння миротворчості, навіть після заснування Об'єднаних Націй, сформувалося далеко не відразу. Світове співтовариство, і насамперед ООН, ведуть відлік використання воєнної сили для розв'язання конфліктів з 1948 року, а в 1965 році Генеральна Асамблея ООН уперше вводить в обіг термін «операції з підтримання миру» відносно акцій, що починаються із санкцій Ради Безпеки чи Генеральної Асамблеї ООН за допомогою підібраного на міжнародній основі військового персоналу, з метою припинення або запобігання військових зіткнень, роз'єднання воюючих сторін або спостереження за дотриманням умов миру, припинення вогню. Даг Хаммаршельд (який був другим Генеральним секретарем ООН) говорив, що визначення цих операцій міститься у «главі шість з половиною» Статуту, та відводив їм місце між такими традиційними методами мирного розв'язання суперечок, як посередництво та встановлення фактів (глава VI), і заходами більш примусового характеру, наприклад, ембарго та воєнним втручанням (глава VII) [7, с. 12].

Розглянемо підходи до класифікації міжнародних миротворчих операцій деяких основних «дійових осіб» у цій сфері – як міжнародних організацій (ООН, НАТО), так й окремих держав (США, Україна).

Практично усі відомі класифікації поділяють миротворчі операції на три великих блоки. До них відносять операції, які:

- використовують переважно несилові методи дій збройних сил (спостереження, різноманітні форми контролю) для зміцнення політичних та дипломатичних зусиль щодо врегулювання та припинення конфлікту;
- поєднують політичні методи з активними операціями збройних миротворчих контингентів, що не ведуть бойових дій;
- використовують силові методи, у тому числі бойові дії, для примушення до миру в поєднанні з політичними зусиллями або без них.

У 1992 році цільовою групою Генерального секретаря ООН з розробки «Порядку денного для миру» з метою вирішення конфліктів були запропоновані чотири «постулати»: превентивна дипломатія, миротворчість, підтримання миру та відбудова миру. За наступні роки ця практика набула деяких змін, але такий підхід обумовив появлення термінології, що застосовується до цього часу. У документах ООН з питань проведення

миротворчих операцій (peace operations) наведено їх класифікацію за такими типами:

- превентивна дипломатія (preventive diplomacy);
- миротворчі операції (peacemaking operations);
- операції з підтримання миру (peacekeeping operations);
- операції з примушення до миру (peace-enforcement);
- операції з відбудови миру (peace-building operations).

У термінології НАТО зазначено, що миротворчість – це метод, уперше запропонований і розроблений Організацією Об'єднаних Націй з метою утримання, ослаблення інтенсивності та/чи припинення бойових дій між державами чи усередині них, при посередницькому втручанні нейтральної третьої сторони, що організується і направляється на міжнародному рівні з використанням збройних сил і цивільних осіб, для доповнення політичного процесу врегулювання конфлікту, відновлення і підтримки миру. Цей метод не піддається простому визначенню та знаходиться в постійному розвитку.

Слід підкреслити, що дуже часто в одній конфліктній зоні проводяться комплексні операції, у ході яких у взаємозв'язку вирішуються завдання, які притаманні різним типам операцій. Їх межі умовні, тому достатньо часто такі операції включають до себе як складову частину інші елементи, або, в свою чергу, можуть бути включені до більш загального поняття.

На основі цього підходу, з урахуванням чорнового документу доктрини Штабу Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SHAPE), була складена типологія, якою користується НАТО, та яка значною мірою збігається з класифікацією ООН. Згідно з нею можна виділити наступні типи миротворчих операцій за класифікацією НАТО (peace support operations):

- запобігання конфліктів (conflict prevention);
- миротворчі операції (peacemaking operations);
- операції зі підтримання миру (peacekeeping operations);
- операції зі примушення до миру (peace-enforcement);
- операції зі відбудови миру (peace-building operations);
- гуманітарні операції (humanitarian Actions) [3].

Але найбільш детальний варіант класифікації міжнародних операцій був розроблений сухопутними військами США. У ході досліджень також знайдено інший термін – пропонується замість терміну «операції

з підтримання миру» позначати більш змістовним та розгорнутим терміном «операції зі встановлення та підтримання миру».

У настанові сухопутних військ Field Manual 100-23 зазначено, що миротворчі операції включають три типи дій:

- підтримання дипломатичних зусиль (превентивне розгортання) – (preventive deployment) – профілактична дипломатія та «консолідація миру» (peace building);
- підтримка миру (peacekeeping) – контроль за дотриманням умов існуючого перемир'я;
- установлення миру (peace enforcement) – використання збройної сили [5, с. 132].

Згідно з цим документом існує десять специфічних видів військових операцій або операцій із використанням збройних сил, що потрапляють у категорію «миротворчі операції». До них відносять: військову підтримку дипломатії, профілактичне розміщення військ, спостереження та контроль, контроль за перемир'ям, відновлення та підтримка порядку і стабільності, захист місій з надання гуманітарної допомоги, гарантії свободи пересування, перетворення в життя санкцій, організація і контроль зон безпеки, примусове роз'єднання ворогуючих сторін.

Напрями миротворчої діяльності України визначені в Законі України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях». У цьому ж документі наведене визначення міжнародних миротворчих операцій: це міжнародні дії або заходи, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, ОБСЄ, інших регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил, що створюються за згодою Ради Безпеки ООН, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН з метою: запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх конфліктів; врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН, що може включати, зокрема, спостереження і контроль за додержанням угод про припинення вогню та інших ворожих дій, роз'єднання сторін, які конфліктують, роззброєння і розформування їх підрозділів, виконання інженерних та інших робіт; надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх конфліктів; ви-

конання міліцейських (поліцейських) функцій по забезпеченню безпеки і додержання прав людини; надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів; усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії.

Тому, на думку українських фахівців, найбільш доцільним є така класифікація цих операцій:

- операції зі сприяння миру;
- операції з підтримання миру;
- операції з встановлення миру/примушення до миру;
- операції з відбудови миру/постконфліктне врегулювання.

У деяких публікаціях та виданнях за тематикою пропонується додати до цієї класифікації пошуково-рятувальні та гуманітарні операції.

Усі наведені варіанти систематизації миротворчих операцій були розроблені на основі розподілу ступеня використання військової сили. Але можлива класифікація за іншими параметрами (наприклад, за ступенем згоди учасників конфлікту на проведення миротворчої операції) або з урахуванням декількох факторів.

Так, залежно від рівня залучення країн до участі у миротворчих операціях, ролі і місця Ради Безпеки ООН щодо керівництва миротворчими підрозділами, миротворчі операції можна поділити на чотири види [3]:

1. Так звані «класичні миротворчі операції», що проводяться під керівництвом безпосередньо ООН із залученням багатьох країн. Планування операції покладається на Департамент миротворчих операцій ООН.

2. Операції сил швидкого розгортання. Керівництво таким видом операції теж здійснюється Організацією Об'єднаних Націй, а до участі в ній залучаються країни, які спроможні за порівняно короткий термін виділити в розпорядження ООН необхідний військовий контингент і потрібні матеріальні ресурси.

3. Операції, що проводяться під егідою ООН при головній ролі однієї країни із залученням інших. Прикладом є операція, яка проводилася Італією в Албанії.

Операції, що проводяться за рішенням ООН відповідними регіональними організаціями. Прикладом можуть бути миротворчі операції в колишній СФРЮ за участю НАТО, операції ЕКОВАС в Африці.

Слід зазначити, що Україна переважно бере участь в операціях з постконфліктного врегулювання. Також вона пропонує залишити за ООН виключне право санкціонування застосування сили в міжнародних відносинах і переорієнтувати ідею миротворчості на попередження конфліктів, продумати, як уникнути негативних наслідків міжнародних санкцій.

Не зважаючи на деякі розбіжності, всі визначення, що існують сьогодні, мають багато спільного та відображають специфіку різноманітних типів миротворчої діяльності. Деякі з них можливо віднести до загальновизнаних.

Операції з підтримання миру проводяться на підставі глави VI Статуту ООН з метою забезпечення виконання мирної угоди та спостереження за її виконанням; вони покликані сприяти локалізації конфліктів, врегулюванню і ліквідації їх наслідків. Для проведення операцій з підтримання миру необхідна згода конфліктуючих сторін. Цей тип операцій складається з таких елементів, як: забезпечення роз'єднання збройних сил, задіяних у конфлікті; припинення та запобігання військових дій; створення умов для переговорів по проблемі; спостереження за умовами примирення; сприяння виконанню досягнутих угод про припинення вогню; недопущення подальшої інтернаціоналізації конфлікту.

Операції зі сприяння миру здійснюються також відповідно до вимог положень глави VI Статуту ООН; вони проводяться за згодою конфліктуючих сторін. Вирішення конфліктів здійснюється шляхом мирного урегулювання спорів. Метою цих операцій є остаточне врегулювання конфлікту, і їх розпочинають тільки після того, як досягається угода про припинення вогню. До завдань операцій зі сприяння миру входить: контроль за виконанням угоди про припинення вогню; контроль за збереженням прав людини; місія посередництва і врегулювання; сприяння наданню гуманітарної допомоги; спостереження на лінії припинення вогню [4].

Операції з встановлення миру (примушення до миру) проводяться на підставі глави VII Статуту ООН, частіше всього задля припинення конфліктів, що відбуваються переважно у вигляді громадянських або міжетнічних війн.

Операції з відбудови миру включають заходи, спрямовані на відновлення життєдіяльності найважливіших елементів інфраструктури та цивільних інститутів країни у постконфліктний період із використанням як військових, так і невійськових засобів. Головна мета цих операцій – запобігання повторення конфлікту.

Порівняно новою формою миротворчих операцій є електоральні операції, які можуть бути як самостійними операціями, так і складовою більш масштабних операцій з постконфліктного врегулювання. Демократичні вибори – один з ефективних засобів запобігання та врегулювання конфліктів, оскільки демократично обрані уряди, як правило, не воюють

один проти одного. Саме розуміння цього взаємозв'язку та зростання демократизації в глобальному масштабі, особливо в Латинській і Південній Америці, Східній Європі, спонукали Секретаріат ООН за останні роки значно підвищити ступінь своєї участі в електоральних операціях.

У деяких джерелах гуманітарні операції також віднесені до міжнародних миротворчих операцій. Вони проводяться з метою рятування життя, надання допомоги та захисту жертвам конфлікту або стихійного лиха. Вони не потребують наявності спеціального мандату та згоди воюючих сторін на надання такої допомоги. Керівництво гуманітарними операціями здійснює цивільна особа. Ці операції по суті не намагаються досягти розв'язання конфлікту як такого, вони націлені на порятунок життя людей.

Висновок. Участь Збройних Сил у миротворчих операціях є тим інструментарієм в руках політиків, який вони використовують для досягнення впливовості на міжнародній арені. Тому дуже важливо, щоб кожна держава, враховуючи національні стандарти і правила, розробила власні заходи щодо процесу прийняття рішень та планування й мала можливості для проведення таких операцій.

Три умови є необхідними для набуття цих можливостей:

- професійна придатність військових сил (їх готовність та рівень навчання);
- фінансування;
- політична та державна підтримка.

Політична воля, заходи для мобілізації та підтримки збройних сил і державна підтримка загалом є найважливішими умовами успішного здійснення миротворчих операцій.

Список використаних джерел.

1. Акулов С. Міжнародні миротворчі операції як політичний інструмент врегулювання воєнно-політичних конфліктів – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=38&c=735

2. Методичний посібник з підготовки та ведення миротворчих дій миротворчими контингентами та миротворчим персоналом Збройних Сил України. – К.: Національний науково-дослідний центр оборонних технологій і воєнної безпеки України, 2004. – 107 с.

3. Миротворча та антитерористична діяльність Збройних Сил України: тематичний збірник / Національний науково-дослідний центр обо-

ронних технологій і воєнної безпеки України / С.О. Кириченко (ред.). – К. : ННДЦ ОТ і ВБ України, 2007. — 207 с.

4. Міжнародна миротворча діяльність у системі забезпечення національної безпеки України: Монографія / [Руснак І.С., Кохно В.Д., Козинець І.П. та інш.]. – К. : НАОУ, – 2007.

5. Перепелиця Г.М., Голопатюк Л.С., Гончаренко М.Т., Гудима В.М., Карновале Марко Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки / Національний ін-т стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України; Королівський ін-т міжнародних справ / Г.М. Перепелиця (підгот.). – К. : Стилос, 2002. – 313 с.

6. Лук'янов А. Сучасна миротворчість: військові операції невоєнного типу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/massmedia/print.php?id=12103

7. Циганов В.В. Національна безпека України: Посібник / Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 100 с.

8. Указ Президента України «Про направлення миротворчого контингенту і миротворчого персоналу для участі України в Місії Організації Об'єднаних Націй в Демократичній Республіці Конго та миротворчого контингенту для участі України в Тимчасових силах Організації Об'єднаних Націй у Лівані» від 20.06.2000 № 806/2000.

9. Закон України «Про участь в міжнародних миротворчих операціях» // Відомості Верховної Ради України. – №22 – 23. – 11.06.99. – С. 68–471.

Титаренко Любов Миколаївна

кандидат політичних наук, доцент кафедри філософських та соціально-політичних наук ОРІДУ НАДУ при Президентові України

ОПТИМІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Пошуку оптимального державного управління завжди приділялась велика увага. Зі зміною суспільного устрою України постає проблема вдосконалення публічної влади в напрямку зміни концепції підготовки кадрів як інструменту формування владної еліти.

На публічне управління істотний вплив мають питання як світової, так і внутрішньої політики суспільного життя. В зв'язку з цим, відповідно до вимог соціально-ринкових відносин, змінюються також завдання публічної влади шляхом використання її повноважень з метою модернізації та удосконалення відповідно до загальнонаціональних інтересів України.

Метою цієї статті є висвітлення актуальних питань реформування публічного управління, оптимізації публічної влади в умовах децентралізації владних відносин та європейської інтеграції як пріоритетного напряму державної політики, спрямованої на забезпечення органів влади кваліфікованими управлінськими кадрами, здатними здійснювати ефективне функціонування системи державного управління.

У статті звертається увага на зумовленість реформування системи державного управління, розглядаються питання, пов'язані з проблемами оптимізації публічної влади, удосконаленням управлінської сфери в контексті політичної модернізації сучасної України.

Варто зазначити, що на сьогодні вітчизняна модель управління знаходиться у процесі удосконалення та відчутних змін. У загальному розумінні управління – це цілеспрямований вплив на складну систему, вид політико-адміністративної управлінської діяльності [19, с. 248].

Разом з тим, нинішньому стану вітчизняного суспільства притаманні свої особливості, які охоплюють практично всі сфери соціально-економічного, внутрішньополітичного життя країни. Проблема полягає в тому, що на сучасному етапі модернізації відбувається реформування його інститутів. Концепція державного управління змінюється відповідно до змін в політичній, соціально-економічній, духовній та інш. сферах [16, с. 112].

До обговорення даної проблематики активно долучаються науково-педагогічні працівники ОРІДУ НАДУ кафедри філософських та соціально-політичних наук. Ключовими меседжами в нашій роботі постають питання реалізації державної політики, спрямованої на подолання складних обставин та викликів суспільства шляхом підвищення рівня професійної компетентності керівних кадрів, формування в них спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для вирішення практико-орієнтованих проблем в діяльності органів влади [7, с. 147-154].

Загальнонаукова точка зору полягає в тому, що на сьогодні демократичні реформи привели до таких позитивних зрушень, як формування нової соціальної структури громадянського суспільства, впровадження плюралізму в усі сфери життя. Разом з тим зведення моделі вітчизняного державного устрою до однобічного економізму, "ринкового радикалізму" призвели до соціальної дезадаптації, відчуження громадян від влади, кризи духовності та патріотизму. З року в рік спостерігається плинність управлінських кадрів в системах як державної служби, так і місцевого самоврядування.

Однією з головних причин негативних явищ у суспільстві є недосконалість кадрової політики в галузі державного управління, зростання рівня бюрократизації, корупційних діянь, неналежне виконання державою гуманітарної, соціально-захисної функції [7; 9; 16].

При цьому необхідно мати на увазі: аналіз інституціональних змін в руслі політичної модернізації країни та особливостей функціонування і розвитку публічної влади, спрямованої на задоволення нових соціально-орієнтованих потреб суспільства постають пріоритетними завданнями на шляху модернізації суспільного устрою [там само].

Фахівці виявляють відмінні особливості між державним управлінням, публічним управлінням та публічним адмініструванням. Науковцями доведено, що ці поняття не варто використовувати як аналогічні. Вчені зазначають, що публічне та державне управління є складовою публічного адміністрування, яке повинне бути спрямоване на реалізацію поставле-

них завдань щодо розвитку політичних і соціально-економічних відносин всередині країни і за її межами [1; 2; 3; 4; 6].

Україна на сьогодні переживає нелегкий процес соціально-економічних і політичних трансформацій, намагаючись подолати економічну та суспільно-політичну кризу загострення міждержавних відносин, а також "кризу довіри" народу до влади [4; 5; 17]. Можна констатувати, що політична криза вкотре продемонструвала неефективність централізованої системи управління, особливо за її корумпованості та відсутності зворотного зв'язку з громадянським суспільством. У якості альтернативи цій системі в останній час більш прискіпливо стали розглядатися місцеві та регіональні форми політичної самоорганізації та децентралізації влади на місцях [8; 10; 13].

Організаційні засади управління суспільним розвитком, соціально-політичної взаємодії представників владних структур досліджуються в роботах Адамчук С.В. [1, с. 137-140.], Андріянова Ю.В. [2, с. 367], В.Д. Бакуменка, П.І. Надолішнього [6, с. 236.], В.Я. Малиновського [11, с. 48], О.А. Олуйка, В.А. Ребкала, О.М. Рудіка, В.В. Тертички, та інш. Ґрунтовна розробка окремих аспектів дослідження стану та перспектив державного управління, проблем кадрової політики держави, розвитку інститутів громадянського суспільства міститься в наукових роботах В. Горбатенка [9, с. 78], М.М. Головатого, В.І. Лугового, М.М. Іжі, В.М. Князєва [14], Н.Н. Паніної, О.П. Якубовського [7] та інш. В їх працях запропоновані наукові підходи до аналізу "цілісної картини" суспільного життя, трактуються змістовні, функціональні та структурні характеристики державної стратегії суспільно-політичного та економічного розвитку країни.

Провідна думка більшості вчених полягає в тому, що засоби політичної взаємодії представників влади повинні бути спрямовані на забезпечення суспільної злагоди на тлі ефективного використання матеріально-трудових і фінансових ресурсів в управлінні державними справами. До публічної влади у системі управління мають прийти люди, які готові взяти на себе відповідальність та володіють характеристиками – патріотизму, компетентності, доброчесності і порядності [1;2;3;6;7].

Важливо наголосити, що Президент України П.О. Порошенко закликав народних депутатів України на позачерговому засіданні Верховної Ради 31 серпня 2016 р. підтримати в першому читанні законопроект про внесення змін до Конституції щодо децентралізації влади [13, с. 2]. Разом з тим, необхідно зауважити, що пріоритетного значення на сьогодні набу-

вають очікування і надії, пов'язані з діями публічної влади: мобілізація зусиль на врегулювання суспільної напруги та зневіри громадян, людських втрат та фінансово-економічних збитків [16;17]. Без сумніву, – ці фактори безпосередньо впливають на розвиток таких важливих сфер, як — політична, освітня, наукова, охорона здоров'я, соціальний захист громадян, рівень економічних показників тощо.

Але успішне формування суспільного розвитку неможливе без з'ясування ключових проблем, які мають науково-теоретичне і практичне підґрунтя: що таке реформування політичної влади та модернізація її інститутів, в чому суть публічного управління, яка їх структура і мета? Чим визначаються їх проблеми та ефективність? Який інструментарій необхідний для здійснення управління суспільним розвитком?

На сьогодні прагнення «модернізації» стає доволі популярним. Україна приречена здійснити реформу адміністративно-територіального устрою. Досі всі спроби її здійснити були невдалими і не виходили за межі суперечливих концепцій за своєю суттю. 5 лютого 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Мета цього закону полягає в укрупненні через добровільне об'єднання територіальних громад, що, в перспективі має привести до підвищення їх дієздатності та ефективності [8, с. 1].

Разом з тим, зауважимо, що оптимізація публічної влади в контексті її децентралізації залишається одним з гострих питань в Україні протягом останнього десятиліття. На протязі цього періоду неодноразово ставилися питання щодо необхідності розширення повноважень місцевого самоврядування та передачі повноважень від центру на місця. Було підготовлено кілька законопроектів щодо внесення відповідних змін до Основного Закону.

У серпні 2015 р., Президент України на позачерговій сесії Верховної Ради вказав: "надано зелене світло реформуванню публічної влади (безпосередньо розпочато передачу влади на місця територіальним громадам)". Глава держави впевнений, що проведення конституційної реформи в контексті децентралізації – це безальтернативний шлях для України [13, с. 2]. Як бачимо, сутність публічного адміністрування сприяє реалізації поставлених завдань органів влади, залучаючи суспільство до безпосередньої участі.

Оптимізація публічної влади співвідноситься з проведенням реформ в контексті децентралізації, що потребує масштабної модернізації

усіх сфер життя та реформування наявних інститутів. Це вміщує комплекс складових, які передбачають реформування системи суспільно-політичних відносин шляхом більш чіткого розмежування політичних інтересів існуючих політичних сил, раціоналізацію їх діяльності, виведення політичної свідомості нашого суспільства на якісно новий рівень, формування цивілізованого рівня політичної культури [4; 5; 10; 14].

На практиці сутність модернізації або оновлення співвідноситься з принципами управління. Це коли публічна влада керується в діях нормативно-правовими засадами, відповідно з політичними, соціально-економічними та культурними умовами, що склалися в суспільстві.

Варто наголосити, що термін «публічне управління» вперше використав англійський державний службовець Десмонд Кілінг, на думку якого публічне управління – є пошуком використання ресурсів у найкращий спосіб задля досягнення пріоритетних цілей державної політики [11, с. 15].

З точки зору вітчизняного вченого В.Я. Малиновського, головною рисою сучасного управління постає пріоритет прав та інтересів особи в напрямку оптимального здійснення завдань і функцій державного управління з демократичною моделлю політичного устрою [6, с. 24].

Слід зазначити, що характерними рисами політичного устрою, який сформувався за роки незалежності української держави були, є (і залишаються):

- інститут президентства, з концентруванням певного обсягу влади в руках президента;
- недемократичність багатопартійної системи;
- неефективність парламентсько-президентської системи у зв'язку з тим, що політичні партії в основному спрямовані на обслуговування інтересів фінансово-промислових груп;
- слабкість інституту громадянського суспільства щодо встановлення тих чи інших форм державної незалежності та демократії;
- відсутність механізмів впливу громадянського суспільства на прийняття політичних рішень щодо суспільних перетворень.

В роботах вітчизняних фахівців аналізується проблематика суспільно-політичного устрою держави, сутність оптимізації публічної влади, взаємодії та їх впливу на формування суспільних інститутів [6; 10; 14].

Визначення ефективності взаємодії влади і суспільства полягає в пошуку відповідних до проблем дослідження наукових теорій, які б могли слугувати орієнтиром у реформуванні моделі публічної влади та мо-

дернізації її інститутів. Реформування потребують такі важливі сфери суспільного життя, як економічна та соціальна, але нагально важливим і проблемним моментом державних перетворень суспільства є трансформування, удосконалення саме управлінської сфери [7; 14; 16].

Як вважає О.П. Якубовський, на перший план оптимізації державного управління має вийти реформування кадрової політики та соціальна спрямованість професійної підготовки фахівців [7].

Поки що, на сьогодні, загальна модель децентралізації влади, унормована в Конституції України втілюючи певні європейські засади регіонального самоуправління (ст. 5 і 132), не відповідає повною мірою принципам і положенням основного європейського документа із цих питань – Хартії. Основними з-поміж невідповідностей є такі:

- регіональний рівень (область, район) перебуває у віданні центральної ланки державного управління, оскільки в Конституції України, а отже, і в законодавстві загалом відсутнє положення щодо наявності виконавчого органу в районній та обласній радах;
- не визначено статус правосуб'єктності регіонів, представництво їхніх власних місцевих (локальних) інтересів, статус регіонального самоврядування (це підтверджує редакція частини четвертої ст. 140 Конституції України, в якій зазначено, що обласні ради (як і районні) – це органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст, а не областей та/або районів).
- не унормовано питання проведення незалежного зовнішнього аудиту місцевих бюджетів відповідно до вимог ст. 18 Лімської декларації керівних принципів аудиту державних фінансів, прийнятої INTOSAI (Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю), членом якої з 1998 р. є Рахункова палата України. Згідно з вказаною нормою здійснення зовнішнього аудиту ефективності державних фінансів та ефективності органів державної влади і місцевого самоврядування є виключною прерогативою вищого органу контролю державних фінансів.

Можливість адміністративного контролю над виконанням місцевих бюджетів у частині делегованих повноважень з боку вищого органу державного контролю не виключається у ст. 8 Європейської Хартії. Проте в Україні діяльність Рахункової палати передбачає контроль лише за використанням коштів Державного бюджету України (ст. 98 Конституції України).

Серед найбільш вагомих ризиків та явних перешкод на шляху реформування системи державного управління – поширення корупції. Масштаби поширення корупції в Україні не зменшуються протягом тривалого часу попри антикорупційні заходи, що вживаються на різних рівнях державної влади. Корупційні відносини руйнують засади публічності та суспільної довіри до влади, у т.ч. місцевої та регіональної.

У системі державного управління регіональним розвитком корупційні прояви існують під час формування бюджетної політики, при здійсненні державних закупівель чи визначенні виконавців замовлень, що фінансуються з державного або місцевого бюджету [10, с. 3]. За подібних умов корупція на регіональному рівні де-факто відіграє функцію паралельного (тіньового) державного управління.

У результаті негативного впливу корупції порушується діловий клімат, спотворюються засади конкуренції, порушуються принципи прозорості приватизації державного майна, гальмується розвиток підприємництва [16;17].

Високий рівень корупції на як на центральному, так і регіональному рівні є системною проблемою соціально-економічного розвитку українських регіонів (поряд із інерцією виживання за рахунок допомоги «від бюджету до бюджету» та домінуванням тактики «латання дірок» над довгостроковою політикою розвитку свого регіону). Підприємництво та громадськість на центральному, місцевому та регіональному рівнях дедалі частіше стикаються з механізмами відтворення кругової поруки, за якої місцеві чиновники, податкові та митні органи прикривають один одного. Корупційні дії часто супроводжують діяльність бюро технічної інвентаризації, пожежних інспекцій, СЕС, митниці, податкової інспекції та інших державних інституцій, що наділені контрольно-інспекційними та дозвільними функціями, володіють компетенцією щодо перевірки (регулювання) підприємницької діяльності [5, с. 4].

Такі реалії на сьогодні призвели до зниження ефективності державної влади та політичної системи в цілому, її функціональної деградації, неспроможності реалізувати необхідні реформи. Фактично реформування обмежилось відносинами між органами державної влади, не торкнувшись глибинних підвалин суспільного життя.

Вважаємо, що успішність публічної влади в контексті реформування державного управління та децентралізації залежатиме як від довіри тих, хто буде реалізовувати її на практиці, так і від розуміння її особливостей

громадськістю. Навіть внесення змін до Конституції у частині децентралізації не гарантує їх успішну імплементацію, оскільки без активної взаємодії влади з громадськістю вона може наштовхнутись на опір з їхнього боку під час реалізації.

На сьогодні необхідні політичний діалог і співпраця. Слід зазначити, що політичний діалог, як і політична співпраця, є формою політичної взаємодії, яка ґрунтується на спільних діях суб'єктів політики, що мають спільні або відмінні цінності та інтереси, але прагнуть реалізувати взаємовигідну мету. Вона значною мірою залежить від наявності у політичних структурах поєднання власної політичної вигоди із колективною. Очікування і отримання справедливої винагороди і заслуг залежить від наявності або відсутності умов для задоволення політичних інтересів певних сторін.

Політичний діалог і співпраця трансформуються у форму взаємодії, яка передбачає об'єднання, згуртування суб'єктів політики навколо спільних цінностей та інтересів для досягнення консолідації політичних сил та публічної влади, зокрема. Консолідація влади ґрунтується на правильному розумінні зв'язку інтересів особи і спільноти, підкріплених практикою, і може у сучасних умовах забезпечувати високий ступінь об'єднання громадськості.

Крім того, формами взаємодії є інституціонально або психологічно зумовлені способи поведінки взаємодіючих суб'єктів. Їх можна умовно поділити на групи: функціонування (співпраця, конкуренція, консолідація (ринкові форми) і (неринкові) — панування, експлуатація розвитку (революція, переворот, реформи тощо) [5; 7; 16].

Голова Кабінету Міністрів України В. Гройсман наголосив: «Нова Конституція – єдиний запобіжник від диктатури. Створення повноцінного місцевого самоврядування назавжди підведе риску під нашим радянським і пострадянським минулим і зробить незворотним перетворення України у справжню європейську державу. Провал же цієї реформи знову відкине Україну на роки чи навіть десятиліття назад» [5, с.2-4].

Слід наголосити, що Україні потрібно довести до логічного завершення розпочаті реформи. Президент України П. Порошенко згідно указу "Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" від 12 січня 2015 р. акцентував, що «реформи мають бути системними, торкатися одразу всіх політичних, економічних та соціальних інституцій» [12]. Саме тому «Стратегія-2020» включає в себе 62 реформи. З них пріоритетними визна-

чені 8 реформ та 2 програми. Визначено 25 ключових показників успішності розвитку країни (спеціальних програм, запускати які треба майже одночасно) [12, с.2-4].

На наш погляд, в політичному житті суспільства в напрямку оптимізації публічної влади, в політиці управління, неможливо робити ставку на певний напрям модернізації, неможливо відшукати універсальну теорію, а тим більше її застосовувати, оскільки мета управління і умови реалізації його функцій носять різнобічний характер. Існуюча слабка соціально-гуманітарна спрямованість державного управління потребує посилення теоретичного осмислення і підвищення якості послуг, що надаються соціальним групам та громадянам.

У якості альтернативи цій системі стали розглядатися місцеві та регіональні форми публічного управління, політичної самоорганізації та децентралізації влади на місцях [17, с. 6-7].

У загальному значенні, поняття «публічне управління» відображає інтегральний системний механізм, підсистемами й елементами якого виступають програмні орієнтири і пріоритети, нормативне регулювання, процедури, фінансовані державою або органами місцевого самоврядування, централізовані й децентралізовані організаційно-управлінські структури та їх персонал, що відповідають за адміністрування діяльності у певній галузі суспільних відносин [8; 10; 14].

Загальнонаукова точка зору щодо розгляду публічного управління полягає в розвитку держави на засадах демократії з використанням ефективних новітніх методів і технологій управління висококваліфікованими фахівцями щодо забезпечення громадян на рівні світових стандартів [10].

Наша кафедра пропонує новий підхід до підготовки кадрів державного управління, в якому зосереджено увагу на соціально-психологічних та гуманітарних компонентах. Навесні 2016 р. кафедрою філософських та соціально-політичних наук проведено ІІ Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Суспільно-політичний та соціокультурний розвиток південного регіону України: історичні традиції і сучасні тенденції» [7, с. 3-147].

Регіональний розвиток означає, що громадянам більш широко надається безпосередня змога забезпечити нормальну змінюваність і відновлення кадрів публічної служби, запобігаючи неприпустимості її перетворення в касту. Мається на увазі, що публічне управління здійснюється в контексті розвитку подій соціально-економічних, політичних і культурних передумов, оскільки управління не може бути ізольованим від су-

спільства, а реалізація персоналом публічної адміністрації залежить від низки факторів і тісного сполучення з суспільством.

Поділяючи погляди англійського державного службовця Десмонда Кілінга, (на думку якого публічне управління – це пошук використання ресурсів у найкращий спосіб задля досягнення пріоритетних цілей державної політики) [18] науковці ведуть пошук в напрямку того, щоб «бюрократична модель» розвитку держави змінила акценти на надання якісних публічних послуг у різноманітних галузях суспільних відносин [6; 9; 10; 14].

Якою буде українська модель державного управління – це справа часу. Але з метою її вдосконалення потрібне вивчення та впровадження в практику державного управління кращого світового досвіду щодо прийняття та реалізації управлінських рішень, загальнонаціональних проектів подолання криз і, відповідно, ресурсних витрат, збереження балансів та тенденцій сталого розвитку задля досягнення пріоритетних цілей державної політики.

У зв'язку з цим вирізняють загальні й спеціальні вимоги при призначенні та проходженні прозорого конкурсу на державну публічну службу, до яких належить: наявність фахової освіти, досвід роботи і кваліфікація та інш.

Традиційно, особисто мною, на кафедрі філософських та соціально-політичних наук проводяться семінари, тренінги, творчі дискусії зі студентами та слухачами за темою «Соціалізація особи у співвідношенні до суспільно-політичного життя», «Держава як інститут політичної системи суспільства» та інш.

У цілому завдяки творчій праці О.П. Якубовського у науковому колі кафедри тематика наукових досліджень пов'язана з публічним управлінням, вивчає взаємодію між політичною системою, державним сектором, співвідношенням муніципальних, державних, регіональних та народних інтересів із залученням кадрового потенціалу влади і суспільства до механізму контролю всіх органів влади.

І насамкінець, важливо зазначити, що дістала подальшого розвитку теорія та практика кадрової політики в державному управлінні. Це є щось більше, ніж просто набір загальнонаукових механізмів управління. Державне управління, на нашу думку, є складовою публічного управління, а сутність публічного адміністрування поєднує два інші та сприяє реалізації поставлених завдань органів влади. Суттєвою характеристикою сучас-

ного суспільства є те, що будь-яка модель державного устрою залежить від дій політичної влади і стану сформованості державного управління.

Вважаємо, що оптимізація публічної влади повинна спрямовуватись на аналіз та узагальнення процесів гуманітарного і соціально-політичного розвитку суспільства. Зазначений критерій оптимізації публічної влади, як різновиду управлінського адміністрування, бажано спрямовувати на те, щоб держава та громадянське суспільство набули здатності забезпечити самокерованість усієї суспільної системи та її розвитку у певному, визначеному напрямку демократизації [3, с. 98-116].

Вищеозначене підводить нас до розуміння: суспільно-політичні процеси в державі необхідно повернути в нормальне русло. Оптимізація публічної влади в умовах модернізації державного управління України, – це насамперед функціональна визначеність кадрових інститутів державних органів, достатня кваліфікація управлінського персоналу, уміння виконувати свої конституційні обов'язки, сприяючи реалізації поставлених завдань органами влади.

Україна має потребу в поколінні молодої, енергійної управлінської еліти, яка б пройшла спеціальну підготовку в вищих навчальних закладах. Країна врешті-решт повинна нормально жити, розвиватись і працювати.

Список використаних джерел.

1. Адамчук С.В. Актуалізація кадрового потенціалу як чинник професіоналізації державної служби / С.В. Адамчук// Економіка та держава. – 2014. – № 7. – С. 137-140.

2. Андріянова Ю.В. Модернізація системи державного управління в Україні: теорія та практика : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 11 квіт. 2014 р. [за наук. ред. В.С. Загорського, А.В. Ліпенцева]. – Львів, 2014. – У 2 ч. Ч. 1. – С. 367-371.

3. Бахрах Д.Н. Административное право / Д.Н. Бахрах, Б.В. Россинський, Ю.М. Старилов. – М.: Норма, 2008. – 816с.

4. Ващенко К. Партійні квоти або чиїсь особисті вподобання — хибні принципи розстановки кадрів / Урядовий кур'єр. 11 вересня 2015 р/ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ukurier.gov.ua/uk/

5. Гройсман В. Нова Конституція – єдиний запобіжник від диктатури / «Дзеркало тижня. Україна» №27, 24 липня 2015 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://gazeta.dt.ua/internal/nova-konstituciya-yediniy-zapobizhnik

6. Державне управління: основи теорії, історія і практика : [навч. посібн.] / В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній, М.М. Іжа, Г.І. Арабаджі [за заг. ред. Надолішнього П.І., Бакуменка В.Д.] – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – 394 с.

7. Державна кадрова політика в регіоні в умовах децентралізації: сутність і особливості реалізації / О.П. Якубовський // Суспільно-політичний та соціокультурний розвиток південного регіону України: історичні традиції і сучасні тенденції : зб. статей для проведення І Всеукр. наук.-практ. конф. 21-22 трав. 2015 р.Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – С. 147-154. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/K_F_

8. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Документ 157-19, чинний, поточна редакція — Редакція від 05.09.2015, підстава 676-19,- (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, №13, ст. 91) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19

9. Горбатенко В.П. Стратегія модернізації суспільства : Україна і світ на зламі тисячоліть: [монографія] / В.П. Горбатенко. – К.: Видавн. центр "Академія", 1999. – 240 с.

10. Колесникова К. Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації / К. Колесникова // Публічне управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-3/doc

11. Малиновський В.Я. Державне управління : навч. посібник – Вид. 2-ге, доп. та перероб.— К.: Атіка, 2003. – 576 с.

12. Президент України «Стратегія реформ-2020»: Мета реформ – членство в ЄС – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/news/

13. Постанова Верховної Ради України; Проект від 31.08.2015. – Про внесення змін до Конституції щодо децентралізації влади. №656-VIII. Документ 656-19, чинний, поточна редакція — від 31.08.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/656-19

14. Політична реформа – гарантія демократичного розвитку українського суспільства : наук.-метод. матеріали на допомогу лекторам / [за заг. ред. В.І. Лугового, В. М. Князєва]. – К. : Вид-во УАДУ, 2003. – 160 с.

15. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.06.2012 року №411-р "Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку державної служби на період до 2016 року". [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://www.google.com.ua/search

16. Титаренко Л.М. Суспільний розвиток сьогодення в контексті досконалення діяльності органів влади». – Зб. наук. вісника «Перспективные

направления развития современной науки». Первый независимый научный вестник – First independent scientific journal. Ежемесячный научный журнал КВ №20489-10289РР №1/2015 від 19.06.2015 р. – С. 110-113.

17. Щодо кадрового забезпечення місцевої влади в контексті впровадження адміністративної реформи / Аналітична записка// Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/913/

18. Keeling D. Managementin Government / D. Keeling (1972), London: Allen&Unwin.

19. Public administration review, vol. 56. n 3 (may – jun., 1996). – pp. 247-255

Яковлева Лілія Іванівна

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Дискусії щодо стратегії розвитку українського суспільства найчастіше ведуться без урахування проблем ідентичності, професійних знань, накопичених у соціально-гуманітарних, політичних науках та публічному управлінні з цієї важливої теми.

Починаючи з другої половини XX століття соціальні науки зробили справжню «революцію» у науковому просторі, утворивши із запозиченого з психології поняття «ідентичність» універсальний інструмент аналізу мисленневих, соціальних та політичних конструктів.

Протягом останніх десятиліть феномен ідентичності, його прояви у різноманітних дискурсах досліджують філософи, політологи, соціологи, історики, культурологи, соціальні психологи. Поняття «ідентичність» викликало велику кількість трактувань, інтерпретацій та оцінок. Одних лише визначень існує десятки і сотні. Це підтверджує складність та значимість цього соціального феномену, адже чим складніший об'єкт дослідження, тим різноманітніші грані його вираження, а відтак, і можливості визначення.

І хоча найбільш активно процес наукової розробки проблем ідентичності та процесу соціальної та політичної ідентифікації розпочався в середині XX століття, інтерес до інтерпретації поняття «ідентичність» значно посилився після того, як цей термін отримав поширення в різних галузях наукового знання у зв'язку із затвердженням у них некласичної парадигми соціальних досліджень. Із цього часу він традиційно пов'язується із загально-психологічними і соціальними дослідженнями. Головною залишається теза про те, що людина адаптується до теперішнього часу, не беручи до уваги вплив минулого та майбутнього. Так, в якості

предмета досліджень громадянської ідентичності виступає аналіз сучасних особливостей взаємин індивіда та соціуму, а ідентичність визначається як результат індивідуалізації людини.

До основних соціально-гуманітарних та соціально-філософських шкіл, що вибудували власну теорії дискурсу ідентичності, належать такі:

1. Цілісна теорія ідентичності була розроблена в рамках психоаналізу (А. Адлер, Е. Берн, М. Кляйн, Ж. Лакан, З. Фрейд, А. Фрейд, Е. Еріксон, К. Хорні, К.Г. Юнг).

2. Велика робота з дослідження феномена ідентичності була пророблена в рамках антропологічної традиції (Ф. Арьес, Р. Бенедикт, Р. Бос, А. Кардинер, К. Леві-Стросс, М. Мід, Е. Б. Тейлор, М. Еліаде), та пов'язаних із нею історичних (Ф. Бродель, Ж. Ле Гофф, А. Тойнбі, О. Шпенглер) і соціально-антропологічних та етнометодологічних шкіл (Й. Хейзінга, Г. Гарфінкель, Х. Сакс, А. Сікурел, М. Поллнер, Л. Відер, П. Бурдьє). У рамках цих досліджень індивідуальна ідентичність визначається як самотипізація індивідом самого себе за допомогою співвідношення з деякими соціальними групами, яка є результатом засвоєння деяких існуючих у суспільстві моделей такої типізації.

3. Підвищена увага теорії ідентичності була приділена в рамках зарубіжної та вітчизняної соціальної феноменології (Е. Гуссерль, А. Щюц, М. Шелер, Н. Луман, П. Бергер, Д. Уолш, Т. Лукман, Б. Вальденфельс). Ідентичність у цьому напрямку визначається одночасно і як певний цілісний образ, який індивід складає про самого себе, незмінний у всіх життєвих ситуаціях, в яких усвідомлює себе індивід, і через поняття ідентифікації, тобто співвіднесення себе з деякою соціальною групою.

Ще одна група джерел представлена сучасними роботами з соціальної філософії та методології суспільних наук, що складають основу того дискурсивного простору, в якому розглядається проблема ідентичності. Йдеться, в першу чергу, про праці Х. Абельса, Д. Беккера, П. Бурдьє, Р. Бхаскара, Е. Гідденс, Е. Гофмана, А. Дайкселя, А. Мендрій, Р. Рорті, Т. Куайна, Т . Куна, М. Серто, Ю. Габермаса, П.Фейєрабенда, Н. Еліаса.

Аналіз суспільних реалій крізь призму теорій ідентичності став своєрідною модою і, водночас, – об'єктом жорсткої критики та наукових дискусій. Проблемність ситуації, що склалася з розумінням громадянської ідентичності, характеризується наступними чинниками.

Із одного боку – відмінністю підходів до визначення самого поняття ідентичності, відповідному тим чи іншим контекстам, у яких це поняття використовується.

З іншого ж – спостерігається некритичний перехід від одного смислового контексту до іншого навіть у рамках одного і того ж наукового чи політичного дискурсу, незалежно від того, є він теоретичним або науково-популярним. Це виражається в еклектичності уявлень, що існують у різних сферах суспільної свідомості в умовах трансформацій останнього десятиліття, можливостей розвитку традиціоналістського або сучасного сценарію, який передбачає гармонійне поєднання різних видів і рівнів ідентичності. Мається на увазі те, яке співтовариство індивід і група вважають своїм «соціумом»?; співвідносно до якої спільноти вони самовизначаються?; які характеристики при цьому вважають «своїми», тобто такими, що належать собі самому і своїй групі?; де межі цієї спільноти і як зазначені фактори пов'язані з іншими?

У науковому знанні ідентичність – термін настільки ж загальновживаний, наскільки розмитий. Як зазначає українська дослідниця Л. Нагорна, «соціальні конструктивісти, здається, зуміли переконати всіх у тому, що ідентичності не є чимось цілісним і визначеним – це рухлива, двозначна, мінлива, дискурсивно сконструйована субстанція, яка до того ж девальвує від частого застосування у соціогуманітарних науках. Політизація ідентичностей теж не додає авторитету категорії, яка виявилася придатною не лише для обґрунтування різних поглядів і підходів, але й для маніпулювання масовою свідомістю» [9, с. 15]. Вона виділяє такі структурні рівні ідентичності: перший рівень – так звана базова ідентичність, яка передбачає, насамперед, особистісне самовизначення; другий рівень – це система соціокультурних ідентичностей: національних, професійних, вікових, гендерних, релігійних та інших; і, нарешті, на третьому рівні формується транснаціональна, глобальна ідентичність. Взаємодіючи між собою, ідентичності створюють певну ієрархію, котра, як складна система, постійно змінюється і схильна до трансформацій, а нерідко й до гіперболізації деяких із них, залежно від політичних, економічних та соціокультурних умов [10, с. 25].

Людині, як унікальній особистості, притаманне прагнення до утвердження своєї винятковості й неповторності. Але не меншою мірою вона прагне – частіше несвідомо – до ототожнення себе із членами певної групи і співвіднесення своєї поведінки із прийнятими у цій групі еталонами. У такий спосіб вона захищає власний життєвий простір від усього небажаного, зловісного, незрозумілого. «Ми знаємо, ким ми є, лише після того, як дізнаємось, ким ми не є, і часто лише тоді, коли знаємо, проти кого ми» [9, с. 26].

Таким чином, етимологія слова «ідентичність» (від латинського identicus – однаковий, тотожний) поєднує у собі два значення: перше – тотожність особи самій собі, антиномією у цьому розумінні для нього буде слово «інший»; друге – виняткова однаковість із кимось або чимось, у цьому випадку антиномією є «різний», «відмінний» [7, с. 33].

Термін «ідентичність» витіснив такі звичні поняття, як «самосвідомість», «ментальність» та «самовизначення». Це пов'язано, насамперед, із тим, що цей термін відображає ширший і глибший характер позиціонування особистості в оточуючому світі, він пов'язаний як із об'єктивною, так і суб'єктивною оцінкою.

Із точки зору психології, механізми ідентичності засновані на послідовності психічного життя людини: «почуття ідентичності дозволяє мені розуміти, ким я є, і дозволяє поєднувати різні прояви моєї багатогранної особистості, що виникають в процесі моїх соціальних інтеракцій із іншими людьми в різних ситуаціях» [1, с. 11]. Людське «Я» є складною системою, в якій поєднується безліч Я-образів, кожен із яких відображає особливості нашої поведінки, фокуса пізнавальної діяльності, специфіку психічних реакцій у різних ситуаціях соціальної взаємодії.

Формування громадянської ідентичності, необхідно також пов'язувати з процесом ідентифікації. Саме ідентифікація є процесом визначення індивідом самого себе, процесом побудови ідентичності. Основи ідентифікації можуть бути різними – кожен «Я-образ» передбачає ідентифікацію за основоположною ознакою. Зокрема, в рамках психоаналітики під ідентифікацією також часто розуміється самопрезентація особистості. Водночас, потрібно зазначити, що поняття «ідентичність» сьогодні вийшло за рамки психоаналізу. Термін «ідентичність» та «ідентифікація» часто застосовується у віковій психології для позначення одного з істотних механізмів становлення особистості через неусвідомлюване уподібнення себе своєму герою, ідеалу, авторитетній особі. У соціально-психологічній та соціологічній літературі цей термін набуває ширшого значення. У соціальній психології та психології особистості ідентифікація означає імітацію, наслідувальну поведінку й емоційне злиття, переживання суб'єктом тієї чи іншою мірою тотожності з об'єктом [10, с. 28].

Але традиційно в понятті ідентичності «змішуються два значення: ідентичності з самим собою (самості) та ідентичності як того ж самого. У другому сенсі слово «ідентичний» означає ... вкрай подібний, аналогічний» [11, с. 20].

П. Рікер розкриває зміст поняття «ідентичність» через семантичну двозначність феномену. Він зазначає, що на шляху до самоідентифікації відбувається ідентифікація з іншими людьми. Суб'єкт ідентифікації усвідомлює: «Я є інший». Але й «іншого» можна визначити двояким способом. Під «іншим» можна розуміти особистість, на яку людина хоче бути схожою. Але «інший» – це і «інший», «інші», з якими індивід пов'язаний інституційно [11, с. 108].

У енциклопедичному словнику «Соціологія політики» є таке визначення: «Ідентифікація (лат. «Identificare» – «ототожнювати») – 1) розпізнання чого-небудь, кого-небудь; 2) уподібнення, ототожнення з ким-небудь, чим-небудь ...» [12, с. 145].

У першому значенні ідентифікація розглядається у соціальній психології, у психології пізнавальних процесів, а також – у соціології політики, де ідентифікація розуміється як процес зіставлення, «звірення одного об'єкта з іншим на підставі якої-небудь ознаки або властивості, внаслідок чого відбувається встановлення їх схожості або відмінності. У найбільш загальному випадку – це процес неусвідомлюваного ототожнення суб'єктом себе з іншим суб'єктом, групою, зразком» [12, с. 145].

Також у соціологічній літературі під соціалізацією особистості зазвичай розуміють один із механізмів формування громадянської ідентичності, за допомогою якого засвоюються норми, ідеали, цінності, ролі та моральні якості представників тих соціальних груп, до яких належить кожен конкретний індивід. Процес соціалізації людини проходить три стадії, не обов'язково розведені у часі: пізнання себе; пізнання Іншого; моделювання себе на місці Іншого і, відповідно, своєї поведінки щодо нього [12, с. 146].

Із певними відмінностями аналогічний процес відбувається у міжгруповій взаємодії. Усвідомлена ідентичність творить пласти лояльностей, політичні класифікації, визначає параметри ідеологій. Притаманна їй логіка співпричетності перетворює населення на спільноту і, зрештою, стає фундаментом єдності соціуму. Водночас, у кризових умовах ідентичність здатна стати прискорювачем процесів негативної мобілізації, чинником делегітимізації політичної влади, каталізатором «інстинктів натовпу».

Із кута зору політології виокремлення соціалізації як одного з механізмів формування громадянської ідентичності означає, що за допомогою прямих та непрямих механізмів публічного управління віддалені один від одного індивіди та групи мають усвідомлювати свої спільні риси, активі-

зовувати ідентичність. Наприклад, в епоху до Вестфальського миру таку функцію виконувала церква, яка мала розгалужену мережу інститутів церкви, які були носіями потрібної інформації в різних кутках Європи. Тут треба звернути увагу на важливий момент: коли церковні єпархії підпорядковувалися Папі – його влада була необмежена, натомість, коли цей контроль перейшов до рук короля – Європа вступила в епоху абсолютизму.

У наступний період функцію церкви замінили норми права, газети та інші ЗМІ, книжки, які виходили на конкретній мові, а відповідно об'єднували суспільство однією національною культурою.

Фактично, канали комунікації та контроль над ними можна назвати основними механізмами підтримки громадянської ідентичності та забезпечення потрібної легітимності влади.

На думку О. Філіппової, громадянська ідентифікація особистості являє собою двосторонній процес становлення, функціонування і розвитку соціальної ідентичності індивіда, що поєднує акти зовнішньої ідентифікації та само-ідентифікації особистості [13, с. 21]. Відповідно до цього громадянська ідентичність – це особистісна характеристика, що позначає стан особистої самототожності індивіда, що є результатом присвоєння ним Я- і Ми-образів певної соціальної позиції, які відображають комплекс відповідних соціально значущих ознак, легітимованих соціумом (почуття приналежності, ціннісно-нормативний комплекс, специфічні практики, життєві форми і стиль).

Формування громадянської ідентичності має два напрями: посилення існуючої та створення нової. У першому випадку йдеться про створення умов, за яких ідентичність стає знову пріоритетною для суспільства. Наприклад, розгортання соціокультурних проектів, що нагадує індивідам та групам про їхню культурну приналежність. У другому – внаслідок суспільного розвитку створюються нові умови, в яких можна створити певну ідентичність і нав'язати її іншим.

У суспільстві можна виділити два типи суб'єктів, які можуть впливати на формування громадянської ідентичності: держава і політичні актори (групи).

Держава, в особі політичних інститутів, зацікавлена посилювати існуючу або конструювати нову ідентичність, щоб збільшити власну легітимність і ефективність.

Швидке виконання поставлених завдань перед суспільством значним чином залежить від того, наскільки саме суспільство пов'язує себе

з існуючими публічними та політичними інститутами, сприяє та реагує на заклики влади. У свою чергу, політичні групи посилюють або створюють нові колективні ідентичності в процесі боротьби за владу. Це дає їм можливість досягнути необхідної більшості в суспільстві для отримання перемоги.

Перед тим, як розглянути механізми формування громадянської ідентичності, варто ще раз звернути увагу на її природу. Коли людина відповідає на питання: «Хто ви?», вона визначає власну ідентичність щодо певної групи, колективу. Для того, щоб дати конкретну відповідь, вона має знати внутрішні особливості групи, наприклад, її правила, історію виникнення, цінності, загрози тощо. З іншого боку, даючи коротку відповідь, людина не вдається до додаткових пояснень. Це означає, що існує зовнішнє знання в інших індивідів того, що являє собою та чи інша ідентичність (наприклад, походити з конкретного регіону, представляти певний світогляд, реагувати визначеним чином на конкретні проблеми тощо). Знання та усвідомлення ідентичності індивідом або групою складають її основу. Водночас, як вже зазначалось, ідентичність стає активною тільки за певних умов. Таким чином, щоби сконструювати громадянську ідентичність, індивідам потрібно створити знання та умови, які будуть адекватні формуванню громадянської ідентичності.

У зв'язку з цим можна виділити три механізми, за допомогою яких конструюється громадянська ідентичність: 1) формування знання; 2) його поширення та 3) створення умов для реалізації.

Носієм знання в зовнішній реальності є дискурс. Нові пояснення та знання, які можуть створюватися навмисно для формування нової групи їх носіїв, укладаються в дискурс і можуть бути почерпнуті з нього. Наступним кроком у конструюванні громадянської ідентичності є поширення цього дискурсу, що потребує доступу до основних каналів комунікації в суспільстві. І нарешті, третій крок – це створення умов, в яких знання буде реалізовуватись, і перетвориться в ідентичність. Найчастіше для цього використовують інститути публічного управління та ресурси державної влади (закони, програми) як найбільш мобілізуючий фактор.

Проектуючи вищезазначені фактори у площину публічного управління, констатуємо: держава та громадянське суспільство для формування громадянської ідентичності мають створити суспільству нове (або актуалізувати старе) усвідомлення самого себе, донести його, і створити умови, в яких нове знання стане актуальним.

Дослідник Н.Г. Козін вважає: «Ідентичність – найважливіший акт самоусвідомлення суспільством і у ньому кожною особистістю самих себе, сутнісних основ свого буття в історії... Проблема ідентитету й ідентифікації – це проблема того, як мислить, відчуває й діє людина в усіх формах своєї втіленої єдності зі своєю історією, культурою, духовністю, з позицій будь-якої форми свого соціально, економічно, політично-стратифікованого буття» [6, с. 39].

Ідентифікація, в тому числі – і самоідентифікація, означає процес називання, іменування – пошуку імені, яке б адекватно виражало сутність феномену і, в свою чергу, впливало на напрямок і режим його розвитку. За допомогою іменування себе індивід, як і нація в цілому, розташовує власну історію в певний культурний та історико-політичний контексти, саме в цьому процесі контекстуального прояснення її, власне, і створюючи [4, с. 15].

Можна констатувати, що ідентичність у соціальних науках розглядається як активний процес, що «відбиває уявлення суб'єкта про себе і супроводжується відчуттям власної безперервності, що дозволяє йому сприймати своє життя як досвід тривалості та єдності свідомості та дає можливість діяти послідовно» [5, с. 109]. Ідентифікація виступає як «входження» індивіда в соціальну позицію.

Громадянську ідентичність можна розглядати як окремий випадок соціальної ідентичності. За словами дослідниці О.В Попової, «людина конструює ідеальну модель світу і свого становища в ньому. При цьому, її ставлення до об'єктів політичної реальності будується за допомогою оцінки «близькості» соціальної позиції влади» [10, с. 37].

Громадянська ідентичність – раціональна та рефлексивна одночасно за своєю власною природою. Вона виступає засобом об'єднання та дистанціювання по відношенню щодо інших людей, до політичних організацій та інститутів. Людина, посідаючи певну статусну позицію, повинна одночасно оцінити і своє становище, і свою систему поглядів, а також співвіднести їх із безліччю поглядів інших індивідів і груп, із низкою соціальних, політичних, управлінських об'єктів.

Процес всебічного включення індивіда до ціннісного світу своєї культури, до інформаційного поля, і – що особливо важливо – до традиційної системи цінностей, є найважливішими засобами акумуляції та трансляції колективного досвіду. Особливості соціокультурного динамізму сучасності надають своєрідність процесам ідентифікації. Ситуація постмодерну породжує розрив з традиційною культурою, стилем і спо-

собом життя. Функції соціалізації в значній мірі переходять від родини до інформаційних засобів та інститутів масової культури. Дослідження проблеми громадянської ідентичності в цих умовах набуває не тільки теоретичної, а й практичної значимості для легітимності публічного управління та влади.

Ідентифікацію слід інтерпретувати як складний процес ототожнення ціннісних установок і уявлень особистості з ціннісними установками та орієнтирами певних соціальних груп, які особистістю сприймаються як найбільш важливі та престижні спільності, це процес осмислення своєї соціально-політичної приналежності до якоїсь групи, що дозволяє особистості усвідомити свою та соціально-ціннісну та політичну значимість як члена цієї групи. Його можна представити як соціальне та політичне самовизначення особистості, в ході якого формується стійка прихильність людини до певної політичної системи, що утворює зміст громадянської ідентичності.

Таким чином, процес громадянської ідентифікації слід інтерпретувати як складний багатогранний процес, де основу складають цінності соціокультурного та політичного простору держави. І тому ідентифікацію потрібно розглянути з різних сторін з урахуванням соціокультурних та політичних чинників.

По-перше, якщо говорити про ототожнення ціннісних установок і уявлень індивіда з орієнтирами певних соціокультурних груп, то громадянська ідентифікація – це процес свідомого засвоєння культурних цінностей різних соціальних груп і спільностей у державі.

По-друге, якщо говорити про критерії індивідуального вибору ціннісних установок соціальних спільнот, то ідентифікаційний процес, – це соціально-політичне визначення себе щодо соціальної групи.

По-третє, якщо давати оцінку грані духовного і морального визначення особистості в спільності, то громадянська ідентифікація виступає як процес входження до складу певної соціальної групи з елементом усвідомлення і прийняття своєї політичної та соціокультурної приналежності до цієї групи.

Аналіз взаємозв'язку соціокультурних та політичних відносин дозволяє зробити висновки, що важливим елементом механізму процесу суспільного відтворення виступає громадянська ідентичність. Вона являє собою складну структуровану систему, яка охоплює соціокультурні та політичні цінності всього політичного та соціокультурного простору, засво-

єння й відтворення яких індивідами і соціальними групами в процесі їх соціально-професійної діяльності забезпечує громадянську ідентичність суспільства. І оскільки ці цінності реалізуються і відтворюються через діяльність соціальних груп і окремих індивідів, що здійснюють їх освоєння й відтворення в процесі різноманітних форм соціальної та політичної практики, то ми можемо виділити в суспільстві три рівня громадянської ідентифікації.

Макро-(системний)-рівень – громадянська ідентифікація соціуму в цілому, що характеризується спільністю у представників даного соціуму світоглядних орієнтацій, життєвих установок, цілей та ідеалів.

Мезо-рівень – громадянська ідентифікація окремих соціальних спільностей (соціально-професійних груп), що характеризуються спільністю їх поглядів на виконання в рамках цих груп різних видів соціальної та політичної діяльності.

Мікро-рівень громадянської ідентифікації особистості, яка інтегрує в процесі її формування і реалізації мезо- і системний рівні.

Це процес, що визначається її вибором з приводу входження в ті соціальні спільності, в умовах яких вона може реалізувати свої прагнення у виконанні «вільної свідомої діяльності», яка становить, на думку Маркса, сутність людини як розумної істоти [10, с. 38]. Прикладом може стати набуття громадянства, активна громадська та політична діяльність.

Ґрунтуючись на тому, що сучасний індивід живе, як правило, в багатокультурному соціальному просторі, його слід розглядати як людину, що має бути готовою до міжкультурної взаємодії. Така соціокультурна ситуація дозволяє особистості органічно поєднувати різні ракурси сприйняття світу і опановувати багатство різних культур без шкоди для цінностей власної культури. Використання полікультурного підходу до процесу ідентифікації дає можливість стверджувати, що ідентифікація – це усвідомлення, прийняття та переживання своєї соціокультурної та політичної приналежності до різних соціальних спільнот з різними характеристиками: етнонаціональними, професійними, територіальними, політичними, релігійними, соціально-класовими, цивільними тощо. Між тим в умовах соціокультурної нестабільності відбувається злам існуючої соціальної системи, що призводить до втрати стійкої ідентичності та гальмування процесу ідентифікації.

При цьому починається пошук більш стабільних соціальних спільнот і груп, приналежність до яких допомогла б упорядкувати і відновити

цілісність соціальних систем і культурних норм. У період нестабільності подібними соціальними групами стають найчастіше такі спільноти, як сім'я і етнос, нація.

Динаміка громадянської ідентифікації особистості в сучасній Україні пов'язана зі змінами соціокультурного та політичного контексту.

У періоди загострення суспільно-політичної ситуації громадянська ідентифікація переживає спад, але в міру стабілізації має тенденцію до відновлення. Загальносоціальна криза інтенсифікує соціокультурну ідентифікацію особистості з повсякденним найближчим оточенням і суттєво послаблює вплив великих соціальних спільнот, які пов'язані з політикою та політичними інститутами.

У той же час громадянська ідентифікація особистості, яка є одним з найважливіших засобів стабільності сучасного українського суспільства, характеризується суперечливістю та неоднорідністю, оскільки в ній поєднуються етнічні особливості української ментальності та риси радянського минулого, а також нові риси, характерні для ринкової дійсності сьогодення. Різнорідність ціннісних орієнтирів як основи сучасної ідентифікації веде до виникнення в особистості українця відчуття соціально-політичної нестабільності і небажання ототожнювати себе з нестійкими великими соціальними групами (такими, наприклад, як політичні партії) і усвідомлення необхідності ідентифікуватися з такими міжпоколінними спільнотами, як родина та етнос.

До найбільш значущих ознак громадянських ідентифікаційних процесів сучасності можна віднести: змістовні зміни громадянської ідентифікації; посилення ролі ідентифікації особистості з повсякденним найближчим соціальним оточенням (сім'я, близькі, люди своєї вікової когорти, товариші по роботі); зростання етнонаціонального аспекту під час становлення культурної компетентності громадян, посилення ролі особистісного в етнічній ідентифікації, наприклад, «я українець тому, що я себе таким відчуваю»; звуження національно-державних рамок ідентифікації: «українське» (або «російське») витісняє «радянське», зростання цінностей приватного і забезпеченого життя, що стало суспільно схвалювальним.

В умовах тотального руйнування або зсуву соціокультурних зв'язків, криза громадянської ідентичності не сприймається ані суспільством, ані індивідом як щось аномальне. Це дозволяє знайти новий спосіб існування, що створює новий простір соціальної взаємодії. Настає етап пристосування особистості до кризи ідентичності, внаслідок чого розвиваються

маргінальні якості або здатність до соціальної мімікрії, набуття того вигляду, який є найбільш бажаним і ефективним у цій ситуації [2, с. 12].

Концепція громадянської ідентичності все частіше піддається перегляду в сучасній науці, одночасно стає все більш значущою для аналізу процесів, що відбуваються як у розвинених суспільствах, так і в тих, що трансформуються. Процеси глобалізації, фрагментації соціокультурного, політичного та економічного простору спричинюють зростання невизначеності у процесі пристосування індивідів і різних груп до мінливої дійсності.

Таким чином, процес легітимізації політичної влади та публічного управління у сучасних умовах повинен враховувати набуття громадянської ідентичності.

В умовах політичної нестабільності та соціально-економічної кризи не можна недооцінювати феномен громадянської ідентичності. Формування громадянської ідентичності забезпечує координацію та узгодженість дій суб'єктів і об'єктів публічного управління та створює інформаційно-комунікативний простір для взаємодії акторів політико-управлінських процесів, що впливає на ефективність та легітимність прийняття політико-упрвлінських рішень. Для цього запроваджуються новітні інформаційні технології та удосконалюється моніторинг основних маркерів громадянської ідентичності в інформаційно-комунікативному просторі політичної системи. Вказані дії мають забезпечити, з одного боку, вільний доступ до інформації стосовно розвитку громадянського суспільства, її збір та поширення, а з іншого – державну систему моніторингу. Це призведе до швидкого надання і використання в повному обсязі необхідної інформації усіма учасниками процесу публічного управління на загальнодержавному рівні.

Список використанних джерел.

1. Абушенко В. Идентичность / В. Абушенко // Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А. Грицанов. – М.: ВСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – С. 382-386.

2. Александер Дж. Сильная программа в культурсоциологии / Дж. Александер, Ф. Смит // Социологическое обозрение. – 2010. – Т.9. – №2. – С. 11-30.(4)

3. Арбєніна В. Сутність, прояви та чинники формування громадянської ідентичності українського студентства / В. Арбєніна // Українське студентство у пошуках ідентичності: монографія / За ред. В.Л. Арбєніної, Л.Г. Сокурянської. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012.- С. 42-74.(7)

4. Грицай Е. Украина: национальная идентичность в зеркале Другого / Е. Грицай, М. Николко. – Вильнюс : ЕГУ, 2009. – 220 с.(59)

5. Качанов Ю. Опыты в поле политики / Ю. Качанов. – М., 1994. – 236 с.

6. Козин Н.Г. Идентификация. История. Человек / Н.Г. Козин // Вопросы философии. – 2011. – №1. – С. 37-48.

7. Козловець М.А. Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації: [монографія] / М.А. Козловець, Н.М. Ковтун. – К.: ПАРАПАН, 2010. – 348 с.

8. Нагорна Л. Регіональна ідентичність: український контекст / Л. Нагорна. – К., 2008. – 405 с.

9. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань / Л. Нагорна. – К., ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. – 272 с.

10. Попова О.В.Политическая идентификация в условиях трансформации общества / О.В. Попова. –СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2002. – 258 с.

11. Рикёр П. Я-сам как другой / Поль Рикёр; Пер. с франц. М.: Издательство гуманитарной литературы, 2008. – 416 с.

12. Соціологія політики: Енцкл. Словник / Авт. – упоряд.: В.А. Полторак, О.В. Петров, А.В. Толстоухов. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2009. – 442 с.

13. Філіппова О. Ідентифікація й ідентичність крізь призму концепту «політики ідентичностей» / О. Філіппова // Українське студентство у пошуках ідентичності: монографія / [за ред. В.Л. Арбєніної, Л.Г. Скурянської]. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – С. 21-41.

Яценко Володимир Архипович

кандидат наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри філософських
та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В умовах ринкової економіки та трансформації суспільних відносин внаслідок підписання та ратифікації угоди з ЄС значної ролі набуває концепція системного розвитку регіонів. Регіон, як складна соціально-економічна система, має унікальні ресурси та формує специфічні економічні процеси, що обумовлюють відповідний рівень життя, диференціацію та розвиток галузей економіки. Особливої актуальності таке прагнення набуває у сфері туризму та рекреації, розвиток якої є пріоритетним для Одещини. Він здатний забезпечити ефективний розвиток депресивних територій, народного промислу та відтворення демографічних чинників трудового потенціалу області.

Процес розвитку індустрії туризму – це складний і динамічний, багатофакторний процес, що залежить від численних передумов та чинників, які сприяють або обмежують темпи розвитку туристичної діяльності. На думку фахівців, туризм розвивається під впливом факторів функціонування ринку туристичних послуг, формування попиту і пропозиції, виробництва туристичного продукту тощо, а також чинників зовнішнього середовища – це політика і право, у тому числі державна політика і державне регулювання в галузі туризму, економіка і фінанси, культура, соціодемографічні зміни, розвиток торгівлі, транспорту, інфраструктури та науково-технічного прогресу [1, с. 34]. Крім того, кожен вид туристичної діяльності має свій набір факторів розвитку, де є провідні та другорядні чинники прискорення туристичної діяльності. Залежно від мети подоро-

жі та об'єктів, що використовуються або відвідуються, існують такі види туризму, як культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний, сільський та інші [2; 3, с. 12].

Туризм є незамінним атрибутом життя кожної людини та складовою частиною економіки, яка може стати потужним каталізатором функціонування супутніх галузей. Проте, розпорошений механізм державного управління туризмом та рекреацією, відсутність сучасних концепцій, моделей та інструментарію управління, дефіцит бюджетного фінансування, низький рівень залучення приватного капіталу до масштабних туристично-рекреаційних проектів негативно впливають на стан галузі [4]. Тому основною проблемою, що потребує вирішення, є забезпечення системного розвитку туризму та рекреації. В Концепції державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року наголошується на необхідності створення системних умов розвитку туристично-рекреаційної галузі задля її належного рівня розвитку та збалансування міжгалузевих зв'язків [5]. Таким чином, доречним постає акцентування уваги на тенденціях і закономірностях сучасного механізму управління, що обумовлюється використанням системного підходу в управлінні туризмом та рекреацією в регіоні, що потребує чіткого розуміння стану та потреб галузі.

Проблеми розвитку та управління туристично-рекреаційною сферою на загальнодержавному рівні досліджувалися такими вченими, як Бойко А.В., Мальська М.П., Овчаренко С.К., Писаревський І.М.; на регіональному рівні – Зазгарська І.П., Музиченко-Козловська О.В., Рутинський М.Й., Стецюк О.В.

Загальна специфіка регіонального управління висвітлена у працях Амосова О.Ю., Воротіна В.Є., Драгомирецької Н.М., Іжи М.М., Мамонтової Е.В., Марущака В.П., Мінченко М.В., Миколайчука М.М., Приходченко Л.Л., Піроженко Н.В., Якубовського О.П.

Однак невирішеними залишаються питання щодо ролі регіонального управління рекреаційно-туристичною сферою для забезпечення сталого розвитку Одеської області. Тож метою статті є виявлення ключових проблем та переваг в рекреаційно-туристичній сфері з метою підвищення ефективності державного та регіонального управління.

Узагальнені дослідження проблеми не дають вичерпної інформації щодо ступеня впливу, значущості та практичної обмеженості системного підходу в управлінні сферою туризму та рекреації. Тому з метою отримання більш точних даних щодо вагомості проблем використаємо метод експертних оцінок.

Метод експертних оцінок, як дієвий засіб одержання кількісних та якісних оцінок процесів і суджень, знайшов широке застосування у сфері туризму – підтвердженням цьому слугують наукові праці [6, с. 129-132; 7, с. 38-41; 8, с. 349-356].

Проведення експертної оцінки проблем адаптації сфери туризму та рекреації до системного підходу в управлінні регіоном передбачає наступні етапи:

- формулювання мети: діагностика проблем адаптації сфери туризму та рекреації до системного підходу в управлінні розвитком регіону за результатами ранжування експертами;
- підбір експертів і формування експертної групи.

Огляд наукової літератури [9, с. 126; 10, с. 48; 11, с. 34] дав змогу стверджувати, що склад експертної комісії необхідно формувати з врахуванням широти проблем та рівня знань експертів в даній області, оскільки від цього залежить достовірність оцінок. Тому сформована експертна група це керівники та менеджери безпосередніх суб'єктів господарської діяльності туристичного ринку; представники громадських організацій; керівники та провідні спеціалісти відділів туризму та рекреації райдержадміністрацій, органів місцевого самоврядування.

Дослідження було проведено департаментом «Агентство з питань інвестицій та розвитку» Одеської обласної державної адміністрації у березні 2016 року. Респондентами виступили представники громадськості, влади і бізнесу Одеської області, а саме в Овідіополі, Одесі, Ізмаїлі, Кілії, Фрунзівці, Білгород-Дністровському районі, Березівському районі, Комінтернівському районі, Арцизі. Було опитано 188 респондентів.

Основна форма опитування, яку було застосовано – змішана (анкетування й інтерв'ювання). Формат інтерв'ю полягав в тому, щоб віч-на-віч провести опитування інтерв'юером респондента. Відповіді на запитання заносилися в стандартизовану анкету, розроблену фахівцями спеціально для даного опитування в рамках розробки Стратегії розвитку туризму Одеської області.

Респонденти представляють усі сектори територіальних громад, репрезентують консолідовану думку представників бізнесу. Таким чином, проведене дослідження представляє собою експертне опитування, яке дає змогу проаналізувати ситуацію і тенденції розвитку туристичного сектору, які відбуваються в області.

У вибірці більшість складають жінки (59,5%), що відповідає статевій структурі населення області. У віковій структурі респондентів більшість складають особи у найбільш активному віці від 21 до 35 років (45,2%).

Проведене дослідження представляє собою експертне опитування, яке дає змогу проаналізувати ситуацію і тенденції розвитку туристичного сектору, які відбуваються в області.

Значна частина запитань анкети стосувалась оцінки області як місця ведення туристичного бізнесу, стану розвитку туризму.

На рис. 1 показано результати оцінки респондентами рівня розвитку туризму на території Одеської області.

Важливо, що лише 4,3% респондентів відзначили, що рівень розвитку туризму в області є відмінним і 34,6% – поганим.

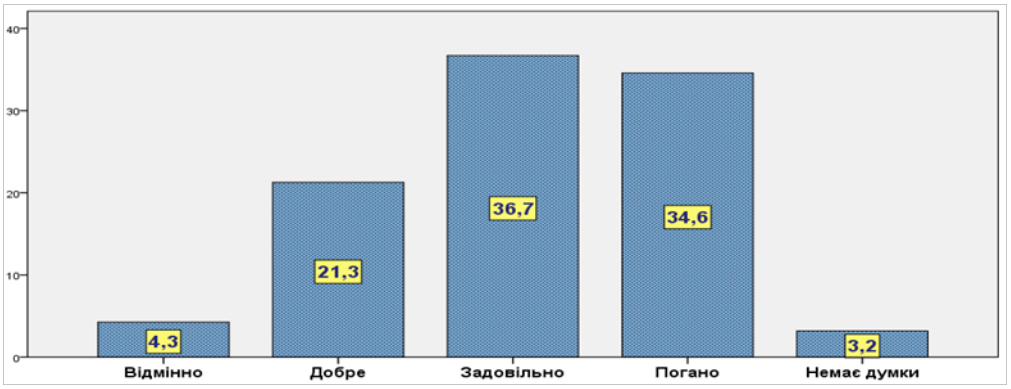

Рис. 1. Оцінка рівня розвитку туризму на території Одеської області

Аналізуючи відповіді різних категорій респондентів, необхідно зазначити, що найбільш критичними виявились представники влади, які поставили найбільше негативних оцінок рівню розвитку туризму в області, найвищу позитивну оцінку надали представники бізнесу (рис. 2).

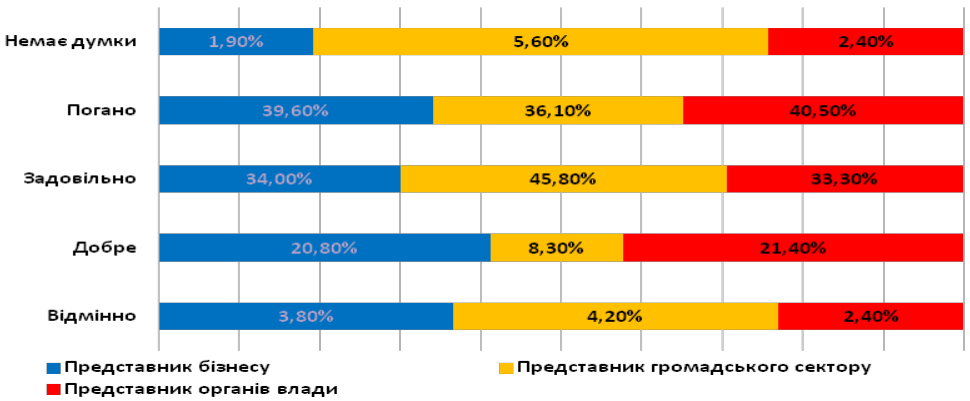

Рис. 2. Оцінка рівня розвитку туризму в області різними категоріями респондентів

Респондентам було також запропоновано оцінити стан розвитку інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія), стан доріг, стан благоустрою, рівень задоволення культурних потреб, стан довкілля, громадський транспорт, медичне обслуговування, інфраструктура для відпочинку та дозвілля, рівень безпеки, у т. ч. охорона правопорядку.

Експерти надали оцінку стану окремих складових середовища, в якому розвивається туристичний бізнес на Одещині (рис. 3).

Рис. 3. Оцінка нинішнього стану розвитку Одеської області з огляду на потреби туристичної галузі

Найбільш суттєвими проблемами визнано, на думку респондентів, та більше усього негативних оцінок отримали такі складові середовища розвитку туризму в області, як: стан доріг (89,4% респондентів дали оцінку «погано»), медичне обслуговування – 35,8% негативних оцінок, рівень безпеки, у т. ч. охорона правопорядку – 32%, стан благоустрою; – 31,9%.

Досить позитивно було оцінено громадський транспорт та рівень задоволення культурних потреб.

Відповідаючи на питання: «Які, на Вашу думку, види туризму необхідно розвивати в регіоні?» представники органів влади перевагу віддали лікувально-оздоровчому і рекреаційному (21,3%), водному (14,7%), етнокультурному / історичному та сільському, зеленому та агротуризму – по 13,1% респондентів. Діловому напрямку перевагу віддали найменше респондентів – 1,6% (рис. 4).

Представники громадського сектору вважають, що необхідно в першу чергу розвивати лікувально-оздоровчий і рекреаційний (21%) та водний (17,1%) напрями туризму.

Представники бізнесу перевагу віддали лікувально-оздоровчому і рекреаційному (18,8%) та сільському, зеленому та агротуризму (14,1%).

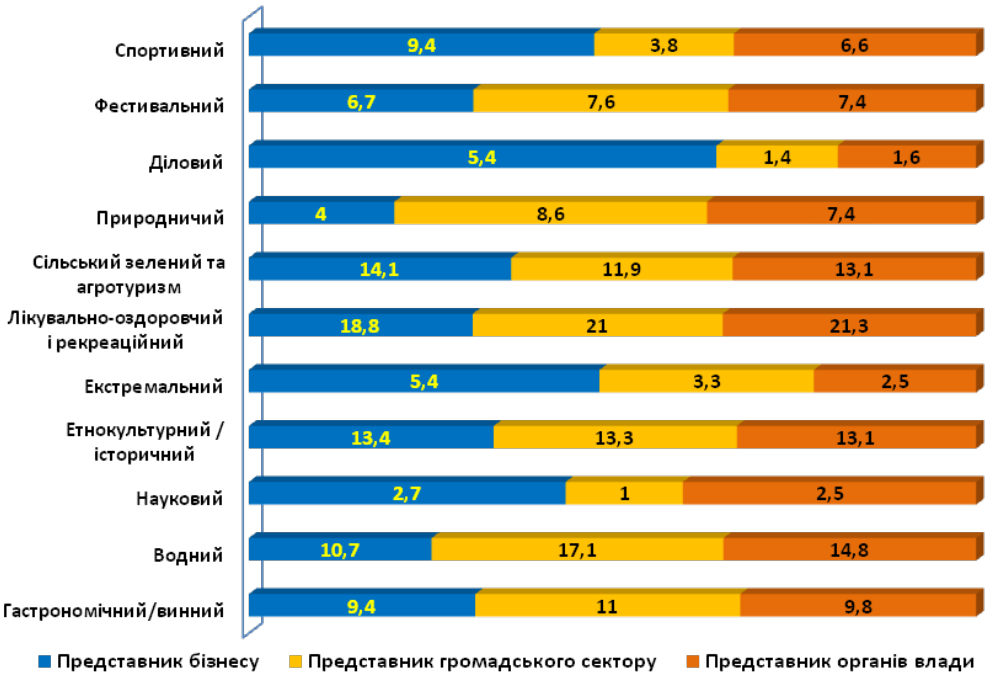

Рис. 4. Відповіді різних категорій респондентів на питання «Які на Вашу думку види туризму необхідно розвивати в регіоні»

Більшість з опитаних, які надали відповідь на це запитання і представляють різні категорії респондентів – влада, бізнес, громадськість, надали перевагу лікувально-оздоровчому і рекреаційному (20,1%), етнокультурному / історичному (14,8%) та сільському зеленому та агротуризму – по 13,5% респондентів (рис. 5).

Респондентам було задане питання про те, що, на їх думку, заважає розвитку туризму Одеської області (рис. 6). Більшість респондентів схиляється до думки, що в першу чергу на заваді розвитку туризму стоять: стан доріг та недостатнє транспортне сполучення (26,6%); загальна економічна ситуація (14,1%); недостатня підтримка з боку місцевих органів влади (13,5%).

Рис. 5. Які, на Вашу думку, види туризму необхідно розвивати в регіоні?

Рис. 6. Що, на думку респондентів заважає розвитку туризму Одеської області

Стан доріг та недостатнє транспортне сполучення є найбільшою завадою розвитку туризму з точки зору всіх категорій опитаних: представники бізнесу – 26,1%; представники громадського сектору – 28,6%; представники органів влади – 28,8%.

Представникам бізнесу завадою є недостатня підтримка з боку місцевих органів влади (19%) та загальна економічна ситуація (12,7%). Представникам громадського сектору на заваді теж є недостатня підтримка

Рис. 7. Позиція різних категорій респондентів щодо обставин, які заважають розвитку туризму в Одеській області

з боку місцевих органів влади (11,3%) та загальна економічна ситуація (16,3%). Представники органів влади обставинами, які заважають розвитку туризму, вважають загальну економічну ситуацію (15,3%) та недоступність фінансування (10,2%).

Найважливішими галузями розвитку регіону респонденти назвали транспортне обслуговування, курортний відпочинок по 18,7%, а також дозвілля, розваги (16,6%) та готельний бізнес (12,6%).

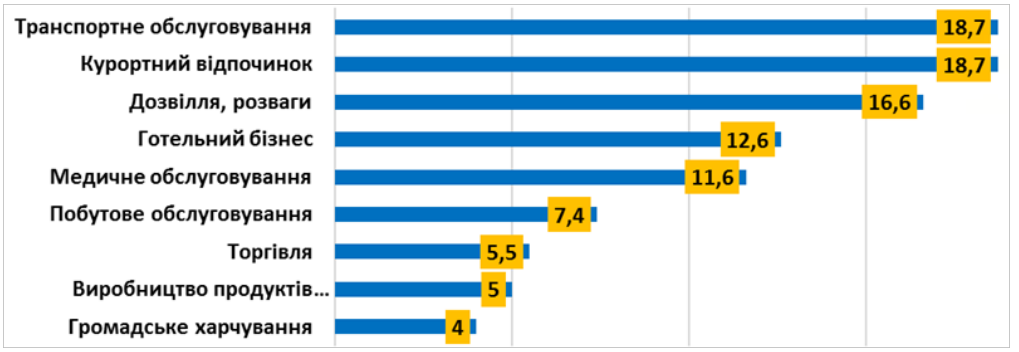

Рис. 8. Які галузі (сфери діяльності) важливі для розвитку туризму регіону?

Розподіл за різними категоріями респондентів: представники бізнесу вважають, що в першу чергу потрібно розвивати курортний відпочинок та транспортне обслуговування – по 21,2% відповідей, а також дозвілля, розваги – 15,8%. Представники громадського сектору вважають, що в першу чергу потрібно розвивати курортний відпочинок (17,8%), дозвілля, розваги (17,3%), транспортне обслуговування (16,3%). Представники органів влади віддають перевагу транспортному обслуговуванню (24,1%), курортному відпочинку (18,1%), дозвіллю, розвагам (15,5%).

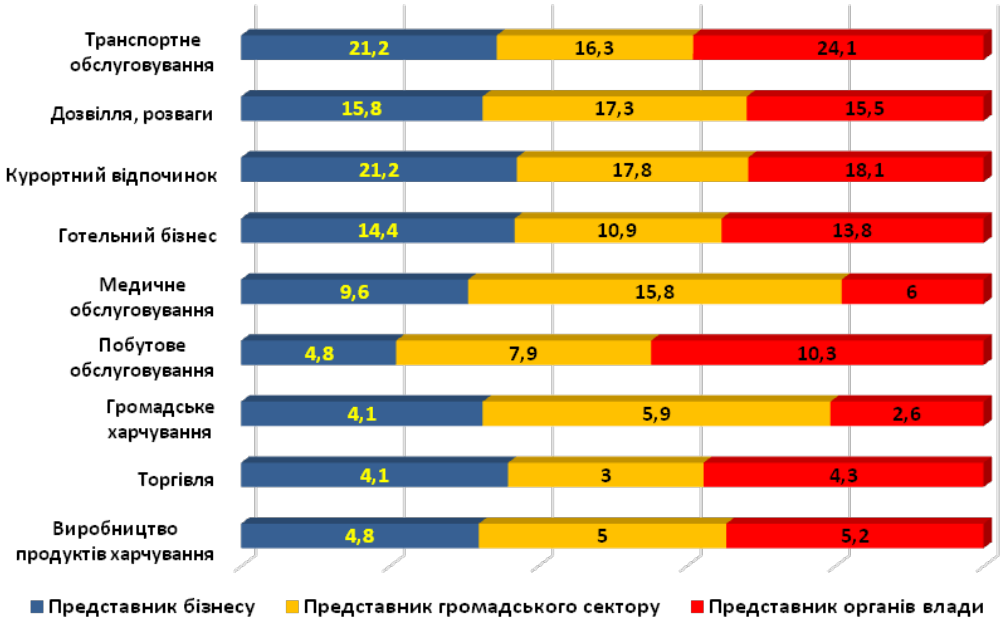

Рис. 9. Розподіл відповідей на питання «В якій галузі (сфери діяльності) важливі для розвитку туризму регіону?

Відповідаючи на питання; «Яка, на Вашу думку, має бути підтримка розвитку туризму з боку місцевої і регіональної влади?» першим місцем відзначили сприяння залученню інвестицій та створення інвестиційних продуктів (17,7%), На другому місці визначились податкові пільги та фінансові стимули (14,8%), підтримка розвитку туристичної інфраструктури та підтримка розвитку інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія) на третьому місці (13,2% та 13,1%).

Розподіл за різними категоріями респондентів: представники бізнесу вважають, що підтримкою повинні бути розвиток туристичної інфра-

Рис. 10. Яка, на Вашу думку, має бути підтримка розвитку туризму з боку місцевої і регіональної влади?

структури – 17,8 відповідей, а також сприяння залученню інвестицій та створення інвестиційних продуктів – 15,8%. Представники громадського сектору вважають, підтримкою повинно бути сприяння залученню інвестицій та створення інвестиційних продуктів – 18,5%), податкові пільги та фінансові стимули (16,6%). Представники органів влади вважають, що підтримкою, в першу чергу, повинно бути сприяння залученню інвестицій та створення інвестиційних продуктів (21,4%), розвиток інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія) (17,9%), та дозвілля, розваги (15,5%) і податкові пільги та фінансові стимули (14,5%) (Рис. 11).

Важливою складовою дослідження стану розвитку туризму в області є аналіз його сильних і слабких сторін, можливостей і загроз – тобто аналіз SWOT. Він є важливим елементом, який використовуватиметься у процесі розробки «Стратегії розвитку туризму в Одеській області».

Серед найважливіших сильних сторін розвитку туризму в області респонденти зазначили: 1) наявність моря, 2) цікава історія, наявність історичних культурних природних пам'яток, 3) природні ресурси, 4) архітектура, 5) сприятливе географічне положення, 6) Дунай, дунайські плавні, 7) достатня кількість баз відпочинку, 8) річки, 9) кліматичні умови (Таб. 1).

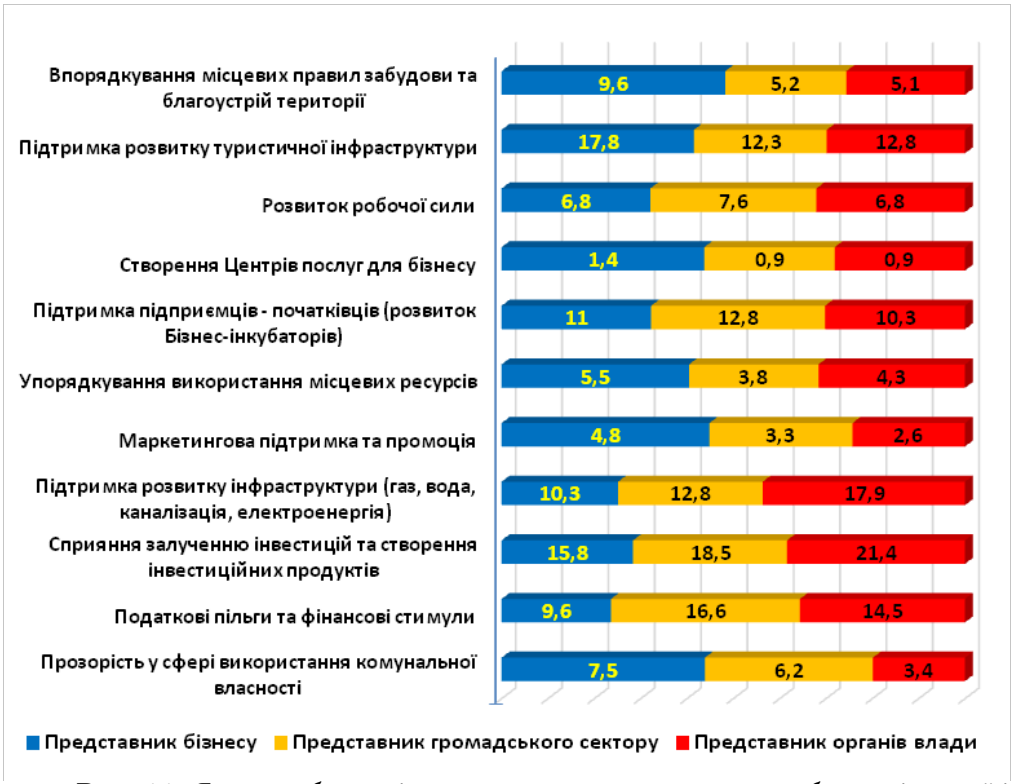

Рис. 11. Яка має бути підтримка розвитку туризму з боку місцевої і регіональної влади за категоріями респондентів?

Таблиця 1.

Сильні сторони і можливості Одеської області з точки зору розвитку туризму

Сильні сторони	Кількість згадувань
Наявність моря	71
Цікава історія, наявність історичних культурних природних пам'яток	58
Природні ресурси	46
Архітектура	19
Географічне розташування	19
Дунай, дунайські плавні	14
Достатня кількість баз відпочинку	12
Річки	11
Кліматичні умови	11

Продовження таблиці1.

Унікальне природне узбережжя	8
Лікувальний відпочинок	8
Березівські лижні схили	6
Біосферний заповідник	6
Водні ресурси	6
Місто Вилкове	6
Ліс	5
Тілігульский лиман	4

Серед найважливіших слабких сторін області, які найбільш негативно впливають на розвиток туризму, опитувані зазначили: 1) поганий стан доріг; 2) відсутність інфраструктури; 3) відсутність фінансової підтримки державного бюджету; 4) недостатнє фінансування, розвиток відпочинку та дозвілля; 5) відсутність в регіональних органах влади розуміння самого процесу розвитку туризму; 6) високі ціни за проживання, пальне; 7) корупція (в сфері надання дозволів щодо здійснення бізнесу та туризму); 8) відсутність (недостатність) інвестицій (Таб. 2).

Таблиця 2.

Слабкі сторони і загрози для розвитку туризму Одеської області

Слабкі сторони	Кількість згадувань
Поганий стан доріг	35
Відсутність інфраструктури	32
Відсутність фінансової підтримки державного бюджету	18
Недостатнє фінансування та розвиток відпочинку та дозвілля	17
Відсутність в регіональних органах влади розуміння самого процесу розвитку туризму	8
Високі ціни за проживання, пальне	7
Корупція (в сфері надання дозволів щодо здійснення бізнесу та туризму)	7
Відсутність (недостатність) інвестицій	7
Брудне море, пляжі	6
Багато перешкод через бюрократичну систему	5
Відсутність облаштованих місць для відпочинку	4
Відсутність сприяння розвитку бізнесу	4
Незадовільний стан архітектурних пам’яток	4
Військові дії в Україні	4
Немає реклами на обласному і державному рівні	4
Економічна криза	4
Забруднення навколишнього середовища	3

59 відсотків респондентів відповіли, що відпочивають в якості туристів в Одеській області. Поряд із запитанням: «Чи проводите Ви дозвілля у регіоні в якості туриста?» респондентів запитали про туристичні об'єкти, які вони відвідували в області. Більшість опитаних відповіли на це запитання і вказали об'єкти, які їм вдалось відвідати в якості туриста. Це Білгород-Дністровська (Акерманська) фортеця, Одеський оперний театр, заповідник Вилково, курорт Затока, Фрумушика-Нова, Одеські та Нерубайські катакомби, санаторій Куяльник, центр культури вина «Шабо», м. Ізмаїл, аквапарк, дельфінарій, парк Шевченка.

Таблиця 3.

Туристичні об'єкти (атракції), які відвідували респонденти

Атракції	Кількість згадувань
Білгород-Дністровська (Акерманська) фортеця	27
Одеський оперний театр	21
Заповідник Вилкове	19
Курорт Затока	9
Фрумушика-Нова	9
Одеські, Нерубайські катакомби	8
Санаторій Куяльник	8
Центр культури вина «Шабо»	5
м.Ізмаїл	5
Аквапарк	4
Дельфінарій	4
Парк Шевченка	4
М. Білгород-Дністровський	3
Кулевчанська церква	3
с. Лебедівка	3
Курортне селище Приморське	3
Нульовий кілометр	3
Приморський бульвар	3
Курорт в Березівці	3

Респондентам запропонували перерахувати головні туристичні об'єкти (атракції), з якими асоціюється Одеська область. Також метою наступного питання був аналіз глибинного сприйняття респондентами місця, де вони проживають (Табл. 4).

Найважливішими туристичними об'єктами респонденти вважають: Білгород-Дністровська фортеця, Українська Венеція – Вилкове, Одеські, Нерубайські катакомби, Потьомкінські сходи, Дунайський біосферний за-

повідник, санаторій Куяльник, Морський вокзал, вулиця Дерибасівська, Чорне море, Одеський національний академічний театр опери та балету, Одеса, музеї, курорт Затока, лимани.

Таблиця 4.

Головні туристичні об'єкти (атракції), з якими асоціюється Одеська область

Атракції	Кількість згадувань
Білгород-дністровська фортеця	68
Українська Венеція – Вилкове	42
Одеські, Нерубайські катакомби	36
Потьомкінські сходи	27
Дунайський біосферний заповідник	20
Санаторій Куяльник	18
Морський вокзал	17
Вулиця Дерибасівська	15
Чорне море	14
Одеський національний академічний театр опери та балету	14
Одеса	12
Музеї	11
Курорт Затока	10
Лимани	10
Аркадія	8
Одеські пам'ятки культури	6
Привоз	6
Історичні об'єкти	5
Михайлівський яр	5
Кулевчанська церква	5
Морський вокзал	5
Дельфінарій	5
Ботанічний сад Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова	5
Михайлівський яр	5

З метою аналізу глибинного сприйняття респондентами місця, де вони проживають, розробки образу об'єкта, пошуку рекламних ідей, розробки рекламних матеріалів було задано запитання: «З якими почуттями, образами, кольорами, символами на вашу думку, асоціюється Одеса, Ваш район, Одеська область?».

Таблиця 5.

З якими почуттями, образами, кольорами, символами на Вашу думку, асоціюється Одеса?

Асоціації	Кількість згадувань
Море	18
Гумор	18
Білий	13
Якір	11
Блакитний	10
Жовтий	10
Сонце	10
Червоний	8
Голубий	5
Привоз	5
Потьомкінські сходи	4
Свобода	4
Тепло	4
Помаранчевий	4
Блакитне море	3
Синє море	3
Оперний театр	3
Місто-герой	3
Особливий колорит	3

В першу чергу Одеса асоціюється з наступними термінами: море, гумор, білий, якір, блакитний, жовтий, сонце, білий, червоний, голубий, Привоз.

Таблиця 6.

З якими почуттями, образами, кольорами, символами на Вашу думку, асоціюється Одеська область?

Асоціації	Кількість згадувань
Жовтий колір	10
Виноград	8
Багатонаціональність	7
Жовто-блакитний	5
Зелений	5
Лимани	5
Синій	5
Пшениця	4

Продовження таблиці 6.

Дороги	4
Виноробство	3
Туризм	3
Відпочинок	3
Степи	3
Білий	3
Сірий	3

В першу чергу Одеська область асоціюється з наступними термінами: жовтий колір, виноград, багатонаціональність, жовто-блакитний, зелений, лимани, синій, пшениця, дороги.

ВИСНОВКИ

Дослідження стану розвитку туризму та рекреації надало можливість сформулювати низку важливих висновків і пропозицій щодо напрямків забезпечення ефективності системного розвитку туристично-рекреаційної галузі у регіоні.

1. Регіон, з точки зору системного підходу, являє собою сукупність багатьох елементів, яким притаманні причинно-наслідкові зв'язки, що формують потребу управлінських дій. Структурно-логічні складові регіону формують його структуру, що передбачає наявність управляючої підсистеми – органів публічної влади, яка здійснює безпосередній вплив на керовану підсистему. Управління розвитком здійснюється за допомогою методів і заходів, за рахунок яких відбувається безперервне перетворення системи. Системний розвиток сфери туризму та рекреації в межах регіональної економіки може реалізуватися через застосування теорії дестинацій, як базового концепту, що найкращим чином враховує специфіку галузі та передбачає наявність підприємств зі створення турпродукту та обслуговування його споживання, підприємств харчування та розміщення, санаторно-курортних та оздоровчих закладів. Інституційне середовище та інфраструктурне забезпечення в значній мірі впливають на розвиток регіону як системи, оскільки перше з них формує напрямки економічних перетворень, а друге – забезпечує результативне функціонування системи.

2. За результатами опитування, найбільш проблемними питаннями в туристичній галузі регіону є:

- дуже низький загальний рівень розвитку туризму на території Одеської області;

- найгірші оцінки рівню розвитку туризму дали представники Ізмаїлу, Кілії, Білгород-Дністровського району та Овідіополю;
- значимі проблеми в першу чергу – стан доріг, рівень безпеки, у т. ч. охорона правопорядку, незадовільний рівень медичного обслуговування;
- до вагомої групи чинників, що заважають розвитку туризму, увійшли: стан доріг та недостатнє транспортне сполучення, загальна економічна ситуація та недостатня підтримка з боку місцевих органів влади;
- слабкими сторонами і загрозами для розвитку туризму Одеської області названо: поганий стан доріг; відсутність інфраструктури; відсутність фінансової підтримки державного бюджету; недостатнє фінансування, розвиток відпочинку та дозвілля; відсутність в регіональних органах влади розуміння самого процесу розвитку туризму; високі ціни за проживання, пальне; корупція (в сфері надання дозволів щодо здійснення бізнесу та туризму); відсутність (недостатність) інвестицій; брудне море, пляжі.

Разом з тим, результати опитування в цілому свідчать про високий рівень оцінки респондентами потенціалу для розвитку різних видів туризму в Одеській області.

Перспективи подальших досліджень. Одеська область володіє значним рекреаційним потенціалом, який за умов дієвого регіонального управління може стати ефективним чинником соціально-економічного розвитку регіону та зробити рекреаційну сферу конкурентоспроможною на національному та міжнародному ринку товарів і послуг. Ключовим у загальній стратегії розвитку управління ринком рекреаційних послуг має стати не лише вдосконалення цієї сфери, а й необхідність оздоровлення громадян у закладах рекреаційного комплексу та розроблення економічних важелів сприяння розвитку екологічного й агротуризму та екологічно орієнтованої рекреації.

Важливим, на наш погляд, питанням у застосуванні підходів у процесі здійснення державного управління рекреацією є виявлення практичних і вимірюваних індикаторів сталого розвитку рекреаційно-туристичної сфери. У цьому напрямі очікуються перспективні дослідження з метою виявлення індикаторів, що дадуть змогу пов’язувати і відображати екологічні, економічні та соціальні аспекти.

Список використаних джерел.

1. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К. : Знання, 2008. – 661 с.

2. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр.

3. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії / О.Г. Топчієв. - Одеса: Астропринт, 2009. – 544 с.

4. Системний розвиток туризму та рекреації у регіоні [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.05 / Грабар Марина Василівна ; ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». - Івано-Франківськ, 2016. – 20 с.

5. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-%D1%80.

6. Музиченко-Козловська О.В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території : [монографія] / Оксана Володимирівна Музиченко-Козловська. – «Новий світ-2000», 2012. –176 с.

7. Володченко О.М. Використання методу експертної оцінки для визначення ефективності популяризації України як туристичної країни / О.М. Володченко // Наукові записки інституту журналістики. – 2010. – № 41. – С. 38-41.

8. Шершньова О. Експертне опитування в системі прийняття рішень у галузі регіонального розвитку туризмом / О. Шершньова // Ефективність державного управління. – 2008. – №14-15. – С. 349-356.

9. Максимюк Н.В. Оценка влияния факторов на эффективность деятельности предприятий индустрии туризма АРК / Н.В. Максимюк // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского Серия «Экономика и управление». – 2011. – № 2. – С. 123-131.

10. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу : [навч. посібник] / Г.І. Купалова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/196503.

11. Бачо Р.Й. Теорія потенціалів в сучасному управлінні туристично-рекреаційною галуззю регіону / Р.Й. Бачо // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Херсон, – 2014. – Вип. 9-1. Част. 3. – С. 123-126.

Дисертації, захіщені докторантами, аспірантами та здобувачами кафедри

Докторські дисертації:

2005 рік

Саханенко С.Є. - Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.04 – місцеве самоврядування: «Теоретичні та організаційно-функціональні засади політичного управління містом в умовах самоврядування». (науковий консультант Д.С. Шелест)

2006 рік

Хаджирадєва С.К. – Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.03 – державна служба: «Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій».

2007 рік

Драгомирецька Н.М. - Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління: «Комунікативна діяльність в державному управлінні: теоретико-методологічний аспект». (науковий консультант Е.А. Гансова)

2010 рік

Павлов О.І. - Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.0003 – економіка та управління національним господарством: «Управління соціально-економічним розвитком сільських територій України»

Кандидатські дисертації

2001 рік

Карпенко В.В. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.04 – регіональне управління: «Протиріччя між виконавчою владою і місцевим самоврядуванням на регіональному рівні та механізм їх розв'язання: досвід України і Франції». (науковий керівник О.П. Якубовський)

Сокур Н.В. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути і процеси: «Державна політика по зниженню соціальної напруженості в перехідному суспільстві (сфера трудових відносин)». (науковий керівник З.В. Балабаєва)

2002 рік

Мошак О.В. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01. «Альтернативні концепції державності в політичній думці української міжвоєнної еміграції в Європі». (науковий керівник Д.С. Шелест)

Приходченко Л.Л. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління: «проблеми становлення державного лідерства на регіональному рівні». (науковий керівник О.П. Якубовський)

2003 рік

Колосок С.В. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 - теорія та історія державного управління: «Зв'язки з громадськістю у формуванні іміджу органів державного управління». (науковий керівник Е.А. Гансова)

Колесніченко Н.М. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Взаємозв'язок державного регулювання та механізмів самоорганізації в управлінні вищою освітою» (науковий керівник І.Л. Росколотько)

2004 рік

Бутирська Т.О. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Оптимізація взаємодії державної влади і громадянського суспільства (управлінський аспект)». (науковий керівник О.П. Якубовський)

2005 рік

Титаренко Л.М. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси: «Державна кадрова політика: соціально-психологічний та гуманітарний компоненти удосконалення підготовки управлінських кадрів». (науковий керівник Е.А. Гансова)

2006 рік

Попов М.П. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики». (науковий керівник Е.А. Гансова)

2008 рік

Берегой Т.А. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Агентство регіонального розвитку як механізм управління розвитком регіону на засадах демократичного урядування». (науковий керівник З.В. Балабаєва)

Шаргородська Н.Л. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю – 25.00.03 – державна служба: «Просторова-часова організація діяльності посадових осіб місцевого самоврядування». (науковий керівник І.Г. Нєнов)

2009 рік

Журавльова Ю.О. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Механізми державного управління реформуванням вищої освіти в умовах євроінтеграції». (науковий керівник Е.А. Гансова)

Крук В.Ю. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Механізми реалізації державної екологічної політики в аспекті охорони довкілля на регіональному рівні». (науковий керівник В.І. Светлічний)

Міщенко К.С. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління: «Механізми державного управління соціальним захистом інвалідів в Україні». (науковий керівник Е.А. Гансова)

Панченко М.М. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління: «Удосконалення механізмів державного управління соціальною сферою на регіональному рівні: організаційний аспект». (науковий курівник Н.В. Сокур)

2010 рік

Зелінська Н.С. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління: «Механізм державного управління упорядкуванням адміністративно-територіального устрою на регіональному рівні (на прикладі південних областей України)». (науковий керівник О.В. Мошак)

Латишева В.В. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління: «Механізми реалізації громадського контролю за наданням управлінських послуг органами публічної влади». (науковий керівник З.В. Балабаєва)

Яценко В.А. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління: «Громадська думка в системі державного управління». (науковий керівник Е.А. Гансова)

Петрова С.В. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Мотивація працівників в системі хорони здоров'я: державно-управлінський аспект». (науковий керівник А.І. Літвак)

2011 рік

Семенюк О.П. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механіз-

ми державного управління: «Управління Збройними силами України: механізми забезпечення ефективності». (науковий керівник О.П. Якубовський)

Панченко А. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Реалізація державної мовної політики в Україні». (науковий керівник Б.Ю. Растіянов)

Кандагура К.С. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Механізми впровадження комунікативних проектів у побудові взаємовідносин влади з громадськістю». (науковий керівник Н.М. Драгомирецька)

2012 рік

Матвеєнко І.В. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління: «Формуючі впливи держави на громадянське суспільство в процесі демократичного врядування: теоретичний аспект». (науковий керівник Н.М. Драгомирецька)

2013 рік

Гнезділова С.П. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Механізми державного регулювання ресурсного забезпечення Збройних сил України: професійний розвиток людського капіталу» (науковий керівник Н.В. Сокур)

2015 рік

Бондарєва Л.В. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління: «Забезпечення доступності медичної допомоги на базовому рівні: державно-управлінський аспект». (науковий керівник О.Д. Корвецький).

Перелік найбільш вагомих видань кафедри

Монографії

2004 рік

Якубовський О.П., Бутирська Т.О. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії : монографія / О.П. Якубовський, Т.О. Бутирська. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – 196 с.

2005 рік

Хаджирадєва С.К. Теорія і практика підготовки державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації : монографія / С.К. Хаджирадєва. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 293 с.

Драгомирецька Н.М. Теоретичний аналіз комунікативної діяльності державного службовця : монографія / Н.М. Драгомирецька. – Одеса: Астропринт, 2005. – 279 с.

2006 рік

Павлов О.І. Сільські території України: історична трансформація порадигми управління : монографія / О.І. Павлов. – Одеса: Астропринт, 2006. – 356 с.

Драгомирецька Н.М. Теоретико-методологічні основи вимірювання ефективності комунікативної діяльності державного службовця : монографія / Н.М. Драгомирецька. – Одеса: «ВидавІнформ» ОНМА, 2006. – 181 с.

2008 рік

Павлов О.І. Сільский розвиток в Україні: теорія, практика, політика, управління : монографія / О.І. Павлов. – Одеса: Астропринт, 2008. – 206с.

2015 рік

Яковлева Л.І. Гуманітарний дискурс: політика, управління, влада : колективна монографія / за заг. ред. д.ф.н. проф О.А. Іваніна. – Одеса: ВД «Гельветика», 2015. – 468 с.

Навчально-методична література

1995 рік

Савченко Я.А. Юність наша вогнева: Документально-мемуарна повість / Я.А. Савченко. – Одеса: Маяк, 1995. – 156 с.

1999 рік

Якубовський О.П. Управління навчальним процесом : навч.-метод. посібник / О.П. Якубовський. – Одеса: Астропринт, 1999. – 114 с.

2000 рік

Савченко Я.А. Из небуття – в безсмертя. Кн. 1-2. Одеса – Берлін: Спогади полкового розвідника / Я.А. Савченко. – Одеса: Астропринт, 2000. – 431 с.

Гансова Е.А. Сучасна соціальна та гуманітарна політика в контексті соціологічної науки : навч. посібник / Е.А. Гансова. – Одеса: ОФ УАДУ, 2000. – 64 с.

2001 рік

Якубовський О.П. Кадри, еліти, лідерство в державному управлінні : навч.-метод. посібник / О.П. Якубовський, Л.Л. Приходченко. – Одеса: Оптімум, 2001. – 171 с.

2002 рік

Феденьов Р.К., Якубовський О.П. Перші градоначальники Одеси: історичний досвід управління містом. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2002. – 164 с.

Титаренко Л.М. Технологія формування емоційної витриволості сучасного управління : навч.-метод. посібник / Л.М. Титаренко. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2002. – 46 с.

2003 рік

Литвак А.И. Организация планирования в лечебном учреждении : учеб. пособие. – Одесса: ОРИГУ НАГУ, 2003. – 86 с.

Литвак А.И. Медицинское страхование : справочник / А.И. Литвак. – 2-е изд. изм. и доп. – Донецк: Укринмедстрах, 2003. – 24 с.

2004 рік

Літвак А.І. Медичне страхування : довідник / А.І. Літвак. – 3-е вид., доп. і змінене. – К.: ТОВ «УкрТелеМед», 2004. – 181 с.

Хаджирадєва С.К. Діалогова комунікація: теорія та практика : навч. посібник / С.К. Хаджирадєва, Н.М. Черненко. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – 201 с.

2005 рік

Літвак А.І. Дослідження систем управління медичного закладу : навч. посібник / А.І. Літвак. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 14 с.

Якубовський О.П. Управління кризами і ризиками суспільного розвитку : навч.-метод. посібник / О.П. Якубовський, Т.І. Пахомова, Н.М. Драгомирецька. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 187 с.

Драгомирецька Н.М. Психологія управління : конспект лекцій / Н.М. Драгомирецька. - Одеса: ОРДУ НАДУ, 200. – 165 с.

Драгомирецька Н.М. Мистецтво ділового спілкування : навч. посібник / Н.М. Драгомирецька. - Одеса: ОНМА, 2005. – 151 с.

Савченко Я.А. Із небуття – в безсмертя. Кн.3. Одеса – Берлін. Спогади полкового розвідника / Я.А. Савченко. – Одеса: Астропринт, 2005. – 516 с.

Гансова Е.А. Соціальна політика та соціальна робота : навч. посібник / Е.А. Гансова, О.М. Лисенко. – Одеса: ОНПУ, 2005. – 205 с.

2007 рік

Якубовський О.П. Кадрова політика і державна служба: терміни, поняття, схеми, афоризми, бібліографія : словник-дослідник / О.П. Якубовький. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 207. – 137 с.

Якубовський О.П. Магістерська робота в галузі знань «Державне управління». Вимоги до підготовки оформлення та порядку захисту : навч.-метод. посібник / О.П. Якубовський. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – 23 с.

Титаренко Л.М. Соціально-психологічні засади управлінської діяльності як стратегічні напрямки запобігання конфліктів : навч.-метод. посібник / Л.М. Титаренко, Б.Ю. Ростіянов. - Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – 48 с.

2008 рік

Драгомирецька Н.М. Управління соціальними та культурними проектами : навч. посібник / Н.М. Драгомирецька. – Видав. Інформ, 2008. – 274 с.

Ростіянов Б.Ю. Історія культури (українознавчі студії) : навч.-метод. посібник / Б.Ю. Ростіянов. – 2-ое вид. випр. і доп. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. – 233 с.

2009 рік

Павлов О.І. Тенденції розвитку цивілізацій у контексті глобалізації : навч. посібник / О.П. Павлов. – Одеса: Астропринит, 2009. – 283 с.

Якубовський О.П. Бібліотека в інформаційному суспільстві : навч.-метод. посібник / О.П. Якубовський, О.Г. Емірова. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009. – 152 с.

2010 рік

Титаренко Л.М. Конфліктологія. Профілактика конфліктів в організаціях : навч. посібник / Л.М. Титаренко, В.В. Завальнюк. – Одеса: Юридична література, 2010. – 296 с. (з грифом МОН України)

Овчаренко С.В. Етика та естетика: курс лекцій для майбутніх керівників : навч. посібник / С.В. Овчаренко. - Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2010. – 240 с. (з грифом МОН України)

Драгомирецька Н.М. Психологія управління : навч. посібник / Н.М. Драгомирецька, Г.М. Козлова. – Одеса: ОДЕУ, 2010. – 335с. (з грифом МОН України)

Драгомирецька Н.М. Конфліктологія : навч. посібник / Н.М. Драгомирецька, Г.М. Козлова. – Одеса: видавництво «Атлант», 2010. – 245 с. (з грифом МОН України)

2011 рік

Драгомирецька Н.М. Психологічні основи управління соціальними проектами : навч. посібник / Н.М. Драгомирецька, В.В. Третьяченко. – Луганськ: Східноупраїнський національний університет ім. Володимира Даля, 2011. – 575 с. (з грифом МОН України)

Ростіянов Б.Ю. Організаційна культура управління ризиками : навч. посібник / Б.Ю. Ростіянов, Л.М. Титаренко, В.А. Яценко. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. – 84 с.

2013 рік

Якубовський О.П. Державне будівництво : навч.-метод. посібник / О.П. Якубовський, Т.О. Бутирська. – Одеса: Postscriptum, 2013. – 207 с.

Овчаренко С.В. Гуманітарна та культурна політика : навч. посібник / С.В. Овчаренко. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2013. – 190 с.

2014 рік

Драгомирецька Н.М. Державна інформаційна політика : навч.-метод. посібник / Н.М. Драгомирецька. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2014. – 252 с.

2015 рік

Светлічний В.І. Проблеми екології. Збірник статей і матеріалів / В.І. Светлічний. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. – 204 с.

Яценко В.А. Міжнардні економічні відносини : навч. посібник / В.А. Яценко, В.М. Кривцова, В.В. Комаровський. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. – 200 с.

Відомі випускники кафедри філософських та соціально–політичних наук

- Ніколенко Г.Б. – екс-глава Миколаївської облдержадміністрації

Культура

- Бурдейна Ю.І. – солістка групи «Водограй», відома українська естрадна співачка
- Бурдейна О.В. – провідний викладач Одеського міського хореографічного центру, солістка міського танцювального колективу «Сузір'я»
- Бурлай-Пітерова О.М. – провідна актриса Одеського театру юного глядача ім. М. Островського
- Ковальська І.В. – лауреат Гран-прі Міжнародного конкурсу артистів оперети, актриса Одеського театру музичної комедії ім. М. Водяного
- Лукашенко С.В. – заслужений артист України, актор Одеського театру музичної комедії ім. М. Водяного
- Мала Д.Л. – заслужена артистка України, актриса Одеського українського академічного музично-драматичного театру
- Оганезова О.В. – народна артистка України, актриса Одеського театру музичної комедії ім. М. Водяного
- Олійник О.В. – начальник управління культури Одеської облдержадміністрації
- Свистун А.О. – заступник директора Миколаївського академічного театру ім. В.П. Чкалова
- Яковчук А.Ю. – провідний викладач Одеського міського хореографічного центру

Охорона здоров'я

- Аймедов К.В. – завідувач кафедри соціальної допомоги, загальної та медичної психології Одеського національного медичного університету, главний судовий психіатр Одеської області, доктор медичних наук, професор
- Бурін О.М - заступник генерального директора ВАТ «Український науково-інженерний центр», м. Київ
- Калинчук С.В. – у минулому заступник голови Одеської облдержадміністрації
- Кондратюк Т.Г. - заступник начальника управління охорони здоров'я Одеської облдержадміністрації

- Короленко В.М. - директор департаменту охорони здоров'я Херсонської облдержадміністрації

- Левченко О.М. - заступник головного лікаря з поліклінічного розділу КУ «Одеська обласна клінічна лікарня»

- Пастернак О.В. – у минулому начальник відділу керівних і медичних кадрів управління охорони здоров'я Одеської облдержадміністрації

- Пилипенко М.Ю. - начальник гарнізонного військового госпіталю, м. Миколаїв

- Рожко П.Д. - головний лікар Одеської обласної стоматологічної поліклініки

- Слободянюк П.М. - головний лікар Вінницького обласного наркодіспансеру

- Титаренко І.В. - головний лікар КУ «Одеський обласний шпиталь ІВВВ»

- Шпак І.В. - директор департаменту охорони здоров'я Одеської міської ради

- Шухтін В.В. - головний лікар КУ «Одеський обласний медичний центр»

Соціально-гуманітарний розвиток

- Арабаджи К.Г. - випуск 2012 року заочна форма навчання - нотаріус м. Одеса

- Бондарева Л.В. – заступник директора Департаменту охорони здоров'я Херсонської облдержадміністрації – начальник управління з лікувально-профілактичної допомоги населенню, медичних кадрів та звернень громадян, Експерт Головної акредитаційної комісії Міністерства охорони здоров'я України у Херсонській області, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету

- Бурлаченко Т.В. – начальник відділу кадрової роботи та нагород апарату Одеської облдержадміністрації

- Бутирська Т. О. – професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, доктор наук державного управління

- Заболотна Н.М. – директор департаменту соціальної та молодіжної політики Винницької облдержадміністрації

- Заміхановська І.В. – заступник начальника управління соціального захисту населення Любашівської райдержадміністрації Одеської області

- Йорж Т.Ю. – начальник відділу позашкільної освіти, виховної роботи та інтернатних закладів управління освіти і науки Херсонської облдержадміністрації

- Колісніченко Н.М. – завідувач кафедри української та іноземних мов ОРІДУ НАДУ при Президентові України, доцент, кандидат наук державного управління

- Мишаковський В.Ю. – начальник Південного регіонального управління Державної прикордонної служби України, генерал-лейтенант

- Осауленко І.Є. – начальник служби у справах дітей Миколаївської облдержадміністрації

- Патик О.В. – начальник редакційно-видавничого відділу ОРІДУ НАДУ при Президентові України

- Попов М.П. – перший заступник директора ОРІДУ НАДУ при Президентові України, доцент, кандидат наук державного управління

- Попова Л.В. – директор департаменту соціальної політики Вінницької міської ради

- Привалова Н.В. – начальник відділу Управління підвищення кваліфікації кадрів ОРІДУ НАДУ при Президентові України

- Приходченко Л.Л. – завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування ОРУДУ НАДУ при Президентові України, професор, доктор наук державного управління

- Токарчук О.Й. – голова професійної спілки працівників Південної митниці, заслужений юрист України

- Шматоваленко Л.С. – начальник відділу Управління підвищення кваліфікації кадрів ОРІДУ НАДУ при Президентові України

НЕ ЗЛАМАВСЯ ПІД ГНІТОМ ТЕРНОВОГО ВІНКА ДОЛІ

З цією людиною-легендою Одещини мене познайомив мій найкращий друг шкільної юності Володимир Павліченко, підполковник міліції у відставці, керівник групи громадських зв'язків Лінійного управління на Одеській залізниці УМВС України на транспорті. Він запросив мене до Одеси й відразу ж домовився про зустріч із Яковом Савченком – людиною, котра зуміла наперекір усім негараздам і житейським випробуванням здолати гірку долю, гідно пронести її терновий вінок крізь довгі роки життя. А вони вже вступили Якову Андрійовичу в дев'ятий десяток, вибіливши голову нетанучими снігами.

Яків Андрійович Савченко дуже дорога для мене особистість, - уперше я почув від шкільного друга, - бо, як з'ясувалося під час наших спілкувань, мій батько був поряд із ним на перетинах фронтових доріг і про це свідчать відповідні записи в їхніх військових квитках… На жаль, батько вже майже три десятки літ, як у світі кращому, за межею земного… А тому до щему в серці мене зворушила вже перша зустріч з його фронтовим побратимом – полковим розвідником, почесним членом Одеської обласної ради миру, кандидатом історичних наук, доцентом ОРІДУ НАДУ при Президентові України, автором багатьох томів воєнних мемуарів, у числі яких трилогія титанічної творчої праці «Із небуття – в безсмертя»; а ще Яків Савченко – один із двох інвалідів Великої Вітчизняної війни в Одесі, які були удостоєні рідкісного міжнародного ордена «Одолевшие судьбу». Такої відзнаки ще був удостоєний славетний голос, народний артист України, Герой Соціалістичної Праці Борис Зайцев, який не так давно відійшов за обрій життя…

Уже з першого нашого дружнього спілкування в скромній квартирі Якова Савченка, що в досить ошатному і тихому куточку Одеси на вулиці з поетичною назвою «Тініста», мною оволоділо щире й зворушливо-людське відчуття отієї живодайної аури, яка може панувати лише там, де збираються добрі люди. Осердям з-поміж нас залишався Яків Андрійович – людина, що змогла не зламатися під тягарем тернового вінка долі, як з'ясується у спілкуванні.

У творчому набутку Якова Савченка є віршована передмова до його останньої книги трилогії «Із небуття – в безсмертя» зі словами:

…Найперші дороги, як думи козацькі
Від маминих рук нас вели на поріг,
А потім дороги шкільні та солдатські
Ввійшли нам у пам'ять і впали до ніг.
…Стежинки кохання, дороги розлуки…
Дороги поразок, воєнні дороги
Болючі й важкі, і гіркі, як полин,
Дороги від Бреста, одеські дороги
Солдат розвернув і пішов на Берлін.
…Життя не бува без стежин, без дороги,
Щоб радість-надію по них пронести…
Чекати в дороги порад-допомоги,
В Дорозі буть завжди.
Щоб душу спасти.

Ці рядки воістину адекватні тернистому життєпису самого автора. Бо ж скільки їх випало, все рідше росяно-споришевих і в подорожниках по обніжках, а все більше серпантином тернів перемотаних… Зостався зарано одинокою сиротиною в розбуреному житейському морі. Стежками рідної Черкащини простяглися його гіркі шляхи-дороги по білому світу в пошуках шматка хліба. Так і припровадила його лиха доля на південь України, бо люди подейкували, що тут не так сутужно з хлібом. Але для сироти, як кажуть, куди йти, то все буде вітер в обличчя. І все ж воля до життя, бажання віднайти себе в цій круговерті страждань і горя, згодом брали гору. Пройшовши гартування волі й утвердження характеру в кількох будинках-сиротинцях для безпритульних дітей, котрих було чимало повсюдно по стражденних голодних роках, Яків Савченко найближче в споді душі зберіг пам'ять про той, що в Новій Дофінівці. Де по-справжньому відчув, що варто жити. Про ті житейські університети згодом повідає Яків Савченко в своїй скупій за розміром, але глибоченній за своїм змістом документально-мемуарній повісті «Юність наша вогнева», що побачить світ понад два десятки років тому в Одеському видавництві «Маяк» і стане вже на сьогодні бібліографічною рідкістю.

Але ж до її появи ще будуть і будуть важкі випробування, круті віражі на дорогах, якими так рвійно линула душа до пізнання світу, до мети зробити щось велике в цьому житті. Юнак відчував, що в нього б вистачи-

ло сили віддатись на будь-який крок заради чогось кращого в долі його Вітчизни. Тільки аж ніяк не думалося про випробування між життям і смертю заради неї. А такі випробування вже готувалися для його покоління. Щойно скінчивши школу, подався на іспити до Київського училища культури із надією вступити до нього по класу вокалу, маючи від матінки-природи чарівний голос. До слова, і сьогодні Яків Андрійович вправно ним володіє і вельми любить співати. Пройшов екзаменаційні випробування й був окрилений шаленою радістю, котра вдосвіта 22 кривавого червня сорок першого потьмарена звісткою про початок війни. От де вперше виразно йому згадалися оті незабутні шкільні вечори в колі друзів сільської школи Нової Дофінівки, пророчі уроки мужності славного і талановитого тамтешнього директора Генріха Цибульського, де зазвичай так часто юначий гурт співав оту виповнену патетикою патріотизму – «Если завтра война!». А відтак і довелося йому в 16 юначих літ узятися до зброї замість навчання, здобуття професії, про що так щемно мріялося. Щоправда, беручи до рук зброю спершу в партизанському загоні імені Дзержинського, до якого випало потрапити через випробування на вірність, навряд чи думалося шістнадцятирічному народному меснику, що вже в свої двадцять літ поталанить брати Берлін – фашистське лігво, з якого й прийшов нелюд на його рідну землю. А все так і складеться на бойових дорогах Якова Савченка. Мужньо й віддано виконуватиме юнак свій священний обов'язок захисника Батьківщини в партизанському загоні зв'язковим, активно включиться в підпільну боротьбу, буде його дещиця подвигу в ім'я визволення рідної Одеси. А з квітня сорок четвертого ввіллється Яків до складу 248-ї Одеської стрілецької дивізії. Оце й буде отой довжелезний шлях вогненно-кривавого двобою з ворогом за святу Перемогу, яким пройде автор майбутньої трилогії від Одеси до Берліна.

Зазвичай сторінки мемуарів, укладені в товстелезні томи, виходили з-під пера уславлених воєначальників, полководців… І все ж Яків Савченко, ретельно зібравши всі свої численні нотатки, щоденники фронтових доріг, котрі занотувалися в споді серця, доніс священну правду про війну сучасникам. Задля майбутнього йшов важкими фронтовими дорогами на Берлін, усе це розкривши враженнями рядового солдата-визволителя. Якраз головна сюжетна колізія його трилогії виразно й означує фронтове життя бойових побратимів. А вже щодо третьої книги, то на її сторінках вималюваний на фронтовому житті одного з підрозділів 902-го полку 248-ї Одеської Червонопрапорної дивізії, зокрема, взводу розвідників,

узагальнений образ радянського солдата-визволителя, котрий проніс на своїх бойових знаменах усю незбагненно-важку сув'язь воєнного грозоліття… Там був і Яків Савченко…

Випало і йому штурмувати лігво «головного фашиста» Гітлера, і при цьому так рвійно маючи надію першим ухопити цього ката народів за горлянку, вичавити з неї останній подих за вчинені злодіяння перед світом. Помститися за скалічену юність, за дочасну дорослість, коли замість студентської аудиторії треба було влитися до лав захисників священної Вітчизни. В день 2 травня сорок п'ятого, коли штурмувалася рейхсканцелярія, Яків Савченко був першим у гурті бійців, котрі добулися до гітлерівського бункера, й нараз кулеметна черга з боку ворога пронизала його. У медсанбаті, куди було доправлено санітарами хороброго бійця, хірург вилучив з його тіла мало не десяток куль… І при цьому безнадійно констатував, що доля судила йому ще миті життя. А він наперекір її суворому присуду, все ж таки вижив і уже повернувся до рідної Одеси, коли над отим світом одбуяли в травневих бузках переможні салюти.

На жаль, геть скаліченим птахом, що в своєму польоті втратив ногу, з покаліченою рукою, а все ж вернувся, як кажуть, усім смертям назло! Неважко собі змалювати болючою уявою оту ситуацію, в яку штовхнула терниста доля двадцятирічного парубка, бо того ж дня, коли на шальку доленосних терезів було поставлено його життя, Якову виповнилося славних 20 літ! І ось тепер що його чекало, на що було сподіватися і в свої двадцять, залишаючись сиротою? І тільки неабияка сила волі, дужість утвердженого на житейських розпуттях характеру, потяжіли Якова до усвідомлення, що він може бути потрібним. Не одному ж йому судилося таке пережити, вистраждати і все ж вернутися бодай калікою, а все таки живим, а не пам'яттю, до рідного порога Вітчизни. От саме таке тяжіння й дало йому сили віднайти себе: створив чудову сім*ю, успішно скінчив університет, певний час одучителювавши й віддиректорувавши в сільській школі неподалік Одеси, згодом і захистив дисертацію на вчений ступінь кандидата історичних наук, продовжує і сьогодні свою благородну і святу справу – вона полягає не лише в його викладацькій роботі, а, і це, либонь, найголовніше – в повсякденній турботі про патріотичне виховання молодого покоління, якому несе святу правду про пережите минуле його покоління, залишаючись у всьому поборником справедливості й утвердження благородного і гуманного в нашому повсякденні. Одеса сповна пишається цією людиною-легендою. У передньому слові до третьої книги трилогії «Із

небуття – в безсмертя» автор зауважує: «…Не заради вигоди працював довгі роки, незважаючи ні на що, над своїми спогадами. Розповсюджував їх безкоштовно, а частіше всього за власний кошт з надією, що їх будуть читати. І в цьому вбачав найвищу нагороду за свої так звані власноруч посаджені дерева, які залишаються після мене в ім'я пам'яті священного подвигу мого покоління…»

Терновий вінок долі випав Якову Савченку і на творчому шляху. Адже непроста це річ – видати сьогодні книгу, бодай би якого епохального змісту і виховної сили вона не була. І лише завдячуючи людям високого благородства і розуміння справи вдалося побачити світ трилогії Якова Савченка. Серед таких з особливою вдячністю і пошанівком автор величає імена Героя України, голову Одеської ради миру Володимира Філіпчука, члена Президії обласної ради миру Миколу Подоляна – сина солдата війни. Висловлює щиру вдячність посивілий ветеран війни і праці Яків Савченко й своїм колегам з науково-викладацької роботи – завідувачеві кафедри філософських та соціально-політичних наук ОРІДУ професору Олексію Петровичу Якубовському і доценту Богдану Ростіянову. А хіба можна не згадати добрим словом, добігаючи завершення цієї розповіді, й такого пристрасного ентузіаста, як Володимир Павліченко, хто не тільки поєднав нас у приятельські взаємини, а й щоденно невтомно множить серед одеситів високе слово правди про отаких заповзятливих земляків, як людина-легенда часу Яків Савченко. Якраз завдячуючи справедливості натури Володимира було зорганізовано ряд презентацій трилогії автора мемуарів, зокрема, в гурті правоохоронців, які несли службу суворих буднів на Одеській залізниці.

«…Як не важко жити в ці бурхливі роки становлення нашої держави, а жити все-таки хочеться, жити треба, коли поряд з тобою такі люди!» В цих словах Якова Андрійовича Савченка уклався весь оптимізм стражденного життя самого автора, який не зламався під гнітом тернового вінка долі, знайшовши найвище земне утвердження – в усьому залишатися доброю і справедливою людиною.

Едуард Подільський, член Спілки журналістів України

ЗМІСТ

Привітання 4

Поздоровлення кафедри від випускників різних років 11

МАТЕРІАЛИ ПІДСУМКОВОЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОГО СКЛАДУ КАФЕДРИ 19

Якубовський Олексій Петрович
ДО 20-РІЧЧЯ КАФЕДРИ ФІЛОСОФСЬКИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ НАУК 20

Драгомирецька Наталія Михайлівна
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗРИВ МІЖ БІЗНЕСОМ ТА ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ В АСПЕКТІ ЕЛЕКТРОННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ 34

Гансова Емма Августівна
ФІЛОСОФІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 48

Павлов Олександр Іванович
РАДЯНСЬКА СПАДЩИНА НА ТЛІ ПРОЦЕСУ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ 57

Воронов Олександр Ігорович
ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ 66

Корвецький Олександр Дмитрович
КЕРІВНІ КАДРИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ВИМОГИ ЧАСУ 76

Курносенко Лариса Володимирівна
ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН 82

Літвак Акім Ізраїлович
ЛІКАРСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ 85

Ростіянов Богдан Юрійович
ПРОБЛЕМИ ВЛАДИ ТА ІДЕАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ
В ТВОРЧОСТІ Ф.М. ДОСТОЄВСЬКОГО 95

Сокур Наталя Володимирівна
Шульгіна Тетяна Миколаївна
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ 109

Овчаренко Юрій Олексійович
МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЯК ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ 119

Титаренко Любов Миколаївна
ОПТИМІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 130

Яковлева Лілія Іванівна
ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА 143

Яценко Володимир Архипович
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ 156

Дисертації, захіщені докторантами,
аспірантами та здобувачами кафедри 174

Перелік найбільш вагомих видань кафедри 179

Відомі випускники
кафедри філософських та соціально-політичних наук 184

Едуард Подільський
НЕ ЗЛАМАВСЯ ПІД ГНІТОМ ТЕРНОВОГО ВІНКА ДОЛІ 187

Наукове видання

КАФЕДРА ФІЛОСОФСЬКИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ НАУК

20 *років*

Матеріали підсумкової
науково-методичної та дослідницької діяльності
професорсько-викладацького складу кафедри

Підписано до друку 29.09.2016.
Формат 70х100/16. Гарнітура «Minion Pro».
Обл.-вид.арк. 18,2. Зам. № 30/09.

Видавництво
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України
Свідоцтво ДК № 1434
від 17 липня 2003 р.
65009 м. Одеса, вул. Генуезька, 22
тел. (048) 705-97-48, 705-97-49
www.oridu.odessa.ua